
NAZIONALE
12
3 C
31
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE

PETRI RAMI VEROMANDVI

Institutionum Dialecticarum Libri III.

AD CAROLVM LOTHARINGVM, *Cardinalem Guisianum.*

POSTREMA EDITIO.

Cum gratia & priuilegio Regis ac Senatus.

PARISIIS,
Ex typographia Matthæi Dauidis, via amygdalina, è regione collegij Rhemensis, ad Veritatis insigne.
1550.

PETRI RAMI
VEROMANDVI
Institutionum Dialecticarum Pręfatio,
AD
CAROLVM LOTHARINGVM,
Cardinalem Guisianum.

ON ignoras (Cardinalis & princeps illustrißime) quemadmodum quondam tempestate vexati nauta Deo munus aliquod offerebant, cuius ope sibi viderentur ad portum perducti. Sic enim poeta,

Fortè sacer Fauno foliis oleaster amaris AEn. 12.
Hîc steterat nautis olim venerabile lignum:
Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
Laurenti diuo, & votas suspendere vestes.

Quare si tua singulari beneuolentia Aristotelici iudicij fluctibus erepti, tabulam aliquã naufragij nostri tibi offerimus, verendum, credo, mihi non erit, ne magis de præteritis malis conqueri, quàm debitam tibi & gratiam, & gratiæ materiam testificari videar: præsertim cùm mihi certũ sit, non modò non pugnando, sed omnia quæ in ista caussa aduersariis meis libita fuerint, patienter ferendo, nouam victoriam reportare. Neque solùm ad humanißimum Thrasibúli exemplum,

ἀμνηστίαν atque iniuriarum obliuionem iurare, verùm omnes æmulos ad ingenij atque industriæ contentionem ea lege prouocare, vt si me (quod facillimum est) honestis studiis & vigiliis vicerint, Deo optimo maximo gratias habeam, quòd vel aduersarios mihi deesse noluerit, quos honestè imitari possem. Fuerimus igitur omnibus tempestatis sæuissimæ procellis ac vētis, Aristotelico iudicio iactati: liceat tamen ἀμνηστίαν vsurpare, liceat hanc in partem etiam errare, vt existimemus excitandi & confirmandi ingenij gratia, in tantum rerum discrimen, quasi aliquod certamen nos incidisse: Cogitemusq́; potius de singulari clementia tua: qua tam atroci turbine liberati, rescissaq́; Aristotelici iudicij sententia, pristinæ libertati restituti sumus. Atque, vt beneficij tui lætitia & gratulatio ex intimo penitus animo promatur, non solùm carmen à Lyrico poeta, sed lyram ipsam iam nunc assumamus,

Horat. 1. carm.

Mecœnas, atauis edite regibus,
O & præsidium & dulce decus meum,

perge ista tua cælesti & diuina virtute frui, afflictos excitare, miseros consolari, oppressos liberare periculis, supplicibus non solùm dexteram, sed etiam operam, industriam, mentem denique totam præstare. Charum, mihi crede, esse principem, bene de ciuibus suis mereri, diligi, coli gloriosum est. Qui verò metui, q̃ amari: quiq́; potentiam, quàm

æquitatem suam prædicari malunt, hi verum iter gloriæ prorsus ignorant. Multæ sunt & eximiæ laudes tuæ: generis amplißimi claritas, naturæ atque ingenij dona prorsus admiranda, plurimæ literæ & diuinæ & humanæ magnis studiis acquisitæ, tanta in hac ætate sapientia, quantam ad res maximas perspiciēdum seni satis sit optare, singulares honores additi, vt & principatum inter Franciæ pares & summum in maximi administratione regni locū obtineres, quinetiam amplissimo de tua virtute, pōtificis maximi iudicio nunc nuper in cardinalium ordinē cooptatus esses: Quæ laudes tametsi maximæ sunt, hominum tamen celebratione & sermone continētur. Verùm mansuetudinis, beneficentiæ, charitatis gradibus (dicam verò liberè quod verè possum) in cælum ipsum mihi videris ascendere. Quare virtutem tam præstantem, princeps omnium humanißime principū, conserua ac retine: eique dicatas (vt gratiæ materiam cum gratia quoque tibi persoluam) institutiones dialecticas accipe. In quibus tecum nostri homines clarißimè percipiēt, nos improbis calumniis & biēnio iam antè apud Franciscum regem, & proximo superiore mense apud Senatum Parisiensem vexatos atque agitatos esse. Neque enim dialecticam oppugnamus (vt ignari rerum & imperiti homines nobis obtrectant) sed insigniorem atque absolutiorem, quàm iis adhuc nota fuerit,

Quid institutiones ha differant à dialecticis Aristoteleorum.

ostendimus. Nos enim huius artis & descriptionem, & illustrationem, & usum faxit tandem Deus optimus maximus, ut homines intelligant, quàm differentem ab Aristoteleis ostendamus.

Differentia in praeceptis. *Vt sermonis (cuius ars est Grammatica) sic rationis (cuius doctrina est Dialectica) vis est quadam generalis & vniuersa: qua vt illic quiduis loquimur, ita hîc prouidemus, aestimamus, percipimus. Hanc generalem ratiocinandi virtutem definiendo complectimur: inuentionis & dispositionis partibus primũ distinguimus: deinde vtriusque partis singulas particulas suo loco & ordine persequimur: nullum quod ab Aristoteleis tradatur, verum praeceptum omittimus: nullum tamen aut inutile ponimus, aut iteratione nugatoria saepius iteramus. Aristotelei subiectam huic arti generalem illam vim rationis tam multis libris organi logici (sic enim Aristotelica dialectica nominantur) nusquam definiunt: duas illas veras partes inuentionis & dispositionis falsis fragmentis praedicabilium, praedicamentorum, interpretationum, analyticorum, topicorum, elenchorum confundunt. In quibus & multa necessaria (quae complectimur) omittunt: de caussarum, subiectorum, adiunctorum, dissentaneorum, comparationum, distributionum, testimoniorum, coniunctarum conclusionũ partibus & modis, déque omni via ac rationis ordine: & saepe docent inutilia, vt vix ac ne vix*

quidem decima pars tam prolixæ commentationis vllam veræ rationis scintillam contineat: & quæ dialecticæ vel inuentionis, vel dispositionis propria præcipiunt, tam sæpe, támque nugatoriè repetunt, támque obscurè cum cæteris inutilibus inuoluunt, vt raræ quædam mihi grana densis & confusis spinis obruta videantur. Dialecticam igitur nihil hîc oppugnamus. Nos (quod illustrationis est) nullum in arte præceptum ponimus, quod perspicuis insignium hominum testimoniis & exemplis non explicemus, Ciceronis maximè & Virgilij: sed reliquorum quoque authorum, quos Latinè præcipienti sequi licuit. Aristotelei præcipiunt ad perspicuè docendum, exemplis opus esse non obscuris, qualia sunt apud Charilũ: sed illustribus, qualia sunt apud Homerum: At tanquam somniantes id præceperint, nullam in tam magno tot voluminum corpore, salis cuiusquam micam aspерserunt: nullum exemplum non modò Homericum, aut Platonicum (vt nos Virgilianum vnũquodque ferè ac Ciceronianũ) sed ne Charileum quidẽ adhibuerunt: imò verò in maxima tot institutionum (quas habent) parte vix vllum falsum saltem, confingere queant, ita ab omni humana consuetudinis ratione prorsus abhorrẽt. Dialecticam igitur nihil hîc oppugnamus. Nos (quod ad vsum postremò attinet) artis exercitationem tam latè adhibemus, quàm longè patet vis naturæ & ar-

Differentia in exemplis.

Differentia in vsu.

tis: vt iuuentus huic disciplinæ dedita, propositi vel poetæ, vel oratoris, vel cuiusuis exempli consilium ex argumenti genere, iudicium ex conclusionis specie, methodum ex perpetuæ dispositionis ordine perspiciat: aliquid deinde simile conetur & efficiat: atque omnes artis partes ad confirmãdam ingenij solertiam, & animi mentísque prudentiam exprimat: in eóque sicut antea grammaticæ cum rhetorica: ita nunc rhetoricæ cum dialectica exercitationem & vsum scribendo dicendóque coniungat. Hac enim coniunctione (vt in oratione hac de re dicta, & ad te missa docuimus) valde speramus futurum, vt artem non solùm clariorem atque perfectiorem, sed vsum etiam fructúmque præstantiorem consequamur. Aristotelei inerti atque insulsæ confusioni (quam in organi sui commentis habent) consentaneam exercitationem adiungunt: nullius insignis authoris inuẽtionem, dispositionémue suis præceptis explicant: nec idcirco virtutes eius vel assequi, vel imitari curant: de solis inanium præceptiũcularum spinis in schola (quasi dialectica ad scholasticas de se duntaxat altercationes inuenta sit) triennium ferè totum clamitant: contemnunt poetas, remouent oratores, omnes elegantis & ornatæ disciplinæ homines respuunt: iísque philosophiam suam labefactari putant: vt interea cùm propriè & ornatè loqui (si fortè ista bona antea percepissent) dedidi-

cerint, temerè & pertinaciter cuiuis obloqui (quod dediscendum postea sit) didicerint, id est linguam & cor amiserint, magnam in dialectica & præclaram laudem se consecutos arbitrentur: quinetiam vociferentur irati, theologiã à nobis & artes eneruari (his enim verbis Aristotelicæ accusationis caput fuit) si tam miseræ, támque bonis ingeniis exitiosæ calamitati medicinam adhibere cupiamus. Dialecticam denique nihil hîc oppugnamus, verùm clariorem & perfectiorem omnino demõstramus. Sed his institutionibus collationis inductæ πρότασιν μὲν, ἀνταπόδοσιν δὲ (cùm maius otium nobis erit) diligentius & accuratius exequemur. Quamobrem hac vna (vt suspensi tibi pro naufragio donarij vota concludam)

-me tabula sacer
Votiua paries indicet humida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo. Horat. 1. carm.

PETRI RAMI

VEROMANDVI Institutionum Dialecticarum Liber primus.

Ialectica virtus est differēdi quod vi nominis intelligitur: διαλέγεσθαι enim, vnde Dialectica nominatur, & differere vnũ idémque valent, idémque est disputare, disceptare, atque omnino ratione vti: hoc primum est huius artis nomen: postea verò Logice, eadẽ tamen significatione dicta est. Quibus nominibus Latini contẽti nullum suæ linguæ proprium quæsiuerũt. Tametsi enim Cicero & Quintilianus hic disputatricẽ, ille disceptatricem velut aliud agẽtes vide-

antur appellasse, vterque tamen Græca vocabula maluit: & nos pro Latinis licet cũ illis vtamur. Cõparatur autẽ dialectica, sicut facultas artiũ reliquarum, natura, doctrina, exercitatione. Natura nanque differendi principium instituit, institutũ doctrina propriis & idoneis præceptis instruit, instructum ab arte exercitatio in opus educit, atque ita absoluit. Vt si puer hic instituendus sit, is naturaliter propensus est ad ratiocinandum: ídque licet imbecillius, tamen per se ipsum efficiet: certius autem multò, constãtiúsque cognitis artis pręceptis & exercitatione adhibita. Naturalis autẽ propensionis ad differendum fines, quousque progredi posśint, ars intuetur, & pręceptis ad vsum naturæ cõgruentibus interpretatur. Ars igitur dialectica, est doctrina differendi. Id verò de quo differitur, quæstio est: vt si quæras, an dialecticus sit philosophus: Cuius partes duæ sunt, altera antecedit, vt in quæstione proposita, Dialecticus: altera sequitur, vt Philosophus: illa minor, hæc maior appelletur. Dia-

lecticæ artis partes duæ ſunt, Inuentio & Diſpoſitio: poſita enim quæſtione, de qua differendum ſit, argumēta quæruntur: deinde iis via & ordine diſpoſitis, quæſtio ipſa explicatur: tertia mentis actio in diſſerendo nulla eſt. Inuentio, eſt doctrina cogitandi & inueniendi argumenti, id eſt, probationis ad explicandam quæſtionem idoneæ: Cuius ſumma & intermedia genera nulla adhuc vera cognouimus: vt tamen ars diſtinctius exponatur, vtcunque licebit, ex circunſtantiis partiamur. Prima & antiquiſsima partitio eſt: vt alia ſint inſita, alia ſint aſſumpta. Inſita ex altera parte quæſtionis eruuntur, quorum quædam prima ſunt, quędam à primis orta: prioris generis alia rei ſunt, alia nominis: & ex illis alia ſimplicia, alia comparata: & è ſimplicibus alia poſtremò conſentanea, alia diſſentanea: Conſentanea autem dico quæ de eodem ſimul affirmari poſſunt, vt cauſſæ & effecta, ſubiecta & adiuncta.

CAVSSA AC PRIMVM FINIS.

Caussa, appellatur id cuius vi aliquid est: vt finis, forma, efficiens, materia. Finis, cuius gratia fit aliquid: vt Cicero in Legibus finem bonorum ait esse, quo referuntur, & cuius caussa sunt facienda omnia. Hoc argumēto idem vrget vehementer Tuberonem, cùm armorum contra Cæsarem susceptorum Libro 1. Pro Liga.
» consilium & finem premit. Quid enim
» Tubero, ait, tuus ille districtus in acie
» Pharsalica gladius agebat? cuius latus
» ille mucro petebat? qui sensus erat armo
» rum tuorum? quæ tua mens? oculi? ma-
» nus? ardor animi? quid cupiebas? quid
» optabas? Nimis vrgeo: commoueri vi-
» detur adolescēs, ad me reuertar. Iisdem
» in armis fui. Quid autem aliud egimus
» Tubero, nisi vt quod hic potest, nos pos
» semus? Sic Iuno connubij finem assumit, cùm AEolo Deiopeiam pollicetur solatij scilicet prolísque gratia.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ: AEnei. 1.
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriámque dicabo.
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos

Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Hæc caussa omnium nobilissima est, & ad quam cæteræ referuntur: vt qui sit eam consecutus, reliquas omnes sit assecutus.

FORMA.

Forma, est caussa per quam vnaquęque res est, id quod est, & à cæteris distinguitur rebus: vt hominis forma, anima compos rationis. Hæc enim caussa est, vt homo sit, & à cæteris omnibus rebus sit distinctus. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ, cæterarúmque rerum omnium, seu naturalis, seu artificiosa sua forma est: quanuis ea quid sit frequenter ignoretur. Huius caussæ priuatione chaos describitur in Metamorphosi ab Ouidio,

Libro 1. *Ante mare, & terras, &, quod tegit omnia, cælū,*
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis, indigestáque moles:
Nec quicquā, nisi pondus iners, congestáque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

Hoc argumenti genere tota illius poetæ Metamorphosis ferè contexitur, quemadmodum etiam initio indicat:

In noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora.

Hæc caussa verissimam cognitionẽ rei sciẽtiámque efficit: vt si Iuppiter ipse cum Pallade de re aliqua disputet, non excellentiorem caussam scientiæ aut diuiniorem requirat. Atque idcirco videtur diuinæ sapientię permultis in rebus reseruata, hominibus negata.

EFFICIENS ABSOLVTA, *& adiuuans.*

Efficiens est caussa à qua res est: cuius distributio triplex notãda est, in absolutam primùm & adiuuantem. Absoluta & perfecta sola & per se, rem efficit. Ignis caloris per se efficiens caussa est: Sic Cato cõtra senectutis reprehen-
» sores, Caret epulis (aiunt) extructísque
» mensis & frequentibus poculis: Caret
» ergo (ait) etiam vinolentia & cruditate
» te & insomniis: sic apud Virgilium, Nisus se solum authorem factæ cædis profitetur:

Me me adsum, qui feci, in me conuertite ferrum ÆEni. 9.
O Rutuli: mea fraus omnis, nil iste, nec ausus,
Nec potuit.

Adiuuans autem caussa sola non efficit, sed aliam adiuuat, vel ab alia adiuuatur. In hac caussa sunt instrumenta, ministri. sic Velleius apud Ciceronem contra Platonem disputat, Quæ molitio, quæ ferramēta, qui vectes, quæ machinæ, qui ministri tanti muneris fuerunt? Vtrunque caussarum genus & per se efficientium & adiuuantium Cicero pro Marcello coniunxit, cùm Cæsaris bellicas laudes cum multis cōmunicat, quòd à multis adiutus sit: clemētiæ gloriam totam ei tribuit, quia solus eius & author & effector sit. Ait igitur, Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, cōmunicare cum multis, ne propriæ sint imperatorū. Et certè in armis, militum virtus, locorum opportunitas, sociorum auxilia, classes, commeatus multum iuuant: maximam verò partem quasi suo iure fortuna sibi vendicat, & quicquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò huius gloriæ, Cæsar, quam es paulò antè adeptus, socium habes neminem: totum hoc quātumcun-

1. de Natura deorum.

» que eſt, quod certè maximum eſt, totum
» eſt, inquam, tuum: nihil tibi ex iſta lau-
» de cẽturio, nihil prçfectus, nihil cohors,
» nihil turma decerpit: quinetiam illa ip-
» ſa rerum humanarum domina fortuna
» in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non of-
» fert: tibi cedit, tuam eſſe totam ac pro-
» priam fatetur.

EFFICIENS, PROCREANS, *& conſeruans.*

Altera eſt efficientis cauſſæ diſtributio in procreantem & conſeruantem. Prioris generis ſunt parentes, à quibus procreati & geniti ſumus. Dido apud Virgilium ait Æneam Veneris & Anchiſæ filium non eſſe, ſed Caucaſi montis, & Hircanæ tigris: vt duritiam & perfidiam eius coarguat:

Nec tibi diua parẽs generis, nec Dardanus author *Æni. 4.*
Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hircanaq́ admorunt vbera tigres.

In eodem efficientium loco ſunt opifices operum ſuorum: vt Menalcas apud Virgilium ex authore laudat opus:

-pocula ponam *Eclog. 3.*
Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis.

Contrà similiter Damœtas,

Ibidem. *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit.*

Conseruantes caussæ sunt quæ statū factæ rei tuentur, vt leges, vt iudices, vt magistratus rerū publicarū. Qui locus

Pro Cluēt. à Cicerone tractatus est, cùm disputat
,, à legibus discedendum non esse. Hoc
,, enim, ait, vinculum est huius dignita-
,, tis, qua fruimur in republica: hoc funda
,, mentum libertatis, hic fons æquitatis:
,, mens, & animus, & consilium, & sen-
,, tentia ciuitatis posita est in legibus. vt
,, corpora nostra sine mente, sic ciuitas si-
,, ne lege, suis partibus, vt neruis, ac san-
,, guine, & membris vti nō potest: legum
,, ministri, magistratus: legum interpre-
,, tes, iudices: legum denique idcirco om-
,, nes serui sumus, vt liberi esse posimus.

Vtrunque genus complexus est Ouidius, cùm otia dixit amoris caussas esse.

De Remed. 1. *Hæc vt ames faciunt, hæc quæ fecere tuentur:*
Hæc sunt iucundi caussa cibúsque mali.
Otia si tollas, periere cupidinis arcus:
Contemptaq; iacent, & sine luce faces.

Ex hoc caussarū loco omnis est philosophorū disputatio, de conseruando be-

ne moratæ ciuitatis ſtatu. Hinc nobilis pars medicinæ de ſanitate tuenda, & proſpera valetudine retinenda.

EFFICIENS SPONTE
& non ſponte.

Poſtrema efficientiũ diſtributio eſt, vt aliæ ſint conſilij participes, aliæ expertes. Ex illo efficientium genere eſt
» Ciceronis de ſe confeſsio: Suſcepto bel- *Pro Liga.*
» lo, Cæſar, geſto etiam magna ex parte,
» nulla vi coactus, iudicio meo ac volun-
» tate ad ea arma profectus ſum: quæ erãt
» ſumpta contra te. Sic Phædria inconti-
nentiam ſuam confitetur:

-ô indignum facinus: nunc ego & *In Eunuc.*
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet, & amore ardeo, & prudens, ſciens,
Viuus, vidensq́ pereo, nec quid agam ſcio.

In cauſsis autem, quæ minimè conſilio aliquid efficiunt, tum natura, tum neceſsitas, tum fortuna ponitur.

NATVRA.

Natura, vt cùm eæ res, quæ conſilij rationíſque ſint expertes, ad euẽtus tamen ſuos cohibeant in ſe efficientiam naturalem: vt venti marĩ incumbentes,

tempestatis naturales caussæ sunt: vnde sunt illa Virgilij,

Æneid. 1. *Incubuere mari, totúmque à sedibus imis*
Vnà Eurúsque, Notúsque ruunt, creberq́ procellis
Africus, & vastos tollunt ad littora fluctus.

Ex hoc caussarum genere tota naturalis philosophia est de mundo, & eius partibus, de ventis, de grandine, de pluuia, de motu terræ, de animalium generatione, progreßione, cæterísque eiusmodi rebus.

NECESSITAS.

Neceßitas est, cùm vi aut humana, aut diuina cogitur, & impellitur efficiens ad effectum. Humana neceßitas est Tityri Virgiliani:

Eclog. 1. *Quid facerem? neque seruitio me exire licebat.*

Diuina est apud Ciceronem, quum disputat Pompeianorum caussam sceleratam non esse. At mihi quidem, ait, si

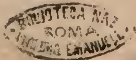
Pro Liga.
» proprium & verum nomen nostri ma-
» li quæratur, fatalis quædam calamitas
» incidisse videtur, & improuidas homi-
» num mentes occupauisse: vt nemo mi-
» rari debeat humana consilia, diuina ne-

» cesſitate eſſe ſuperata. Sibylla hoc argumento Palinuri querelam reprehẽdit:

Vnde hæc, ô Palinure, tibi tam dira cupido? *AEne.6.*
Tu ſtygias inhumatus aquas, amnemq́ ſeuerum
Eumenidum aſpicies, ripámue iniuſſus abibis?
Deſine fata deûm flecti ſperare precando.

FORTVNA.

Fortuitæ cauſſæ tribuitur quicquid expers conſilij, inopinato aliquo caſu contigerit. Vt ſi multæ vnius & viginti literarum formæ temerè aliquo proiectæ verſum aliquem efficiant Ennij: talis efficientia literarum fortuita ſit. Quod exemplũ Cicero, Epicureos arguens, fortuita atomorum concurſione *2.de Natu. deorum.* » mundum efficientes, aſſumpſit. Hoc » qui exiſtimat, ait, fieri potuiſſe, non in- » telligo cur non idem putet, ſi innume- » rabiles vnius & viginti literarũ formæ, » vel aureæ, vel qualeſlibet, aliquo conii- » ciantur, poſſe ex iis in terram excuſsis, » annales Ennij, vt deinceps legi poſsint, » effici: quod neſcio ánne in vno quidem » verſu poſsit tantùm valere fortuna. Sic *3.de Natu. deorum.* » caſu (ait idem) Phæreo Iaſoni profuit » hoſtis, qui gladio vomicã eius aperuit,

» quam sanare medici non poterant. In hoc genere caussarum imprudentia cõnumerari solet. Ouidius de Tristibus,

Libro 2. *Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?*
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Acteon vidit sine veste Dianam:
Præda suis canibus non minus ille fuit.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
Nec veniam, læso numine, casus habet.

Pro Liga. Hinc sumitur deprecatio, qualis est, » Ignosce pater, errauit, lapsus est, non » putauit, si vnquam posthac. Et paulò » pòst, Erraui, temerè feci, pœnitet, ad » clementiam tuam confugio, delicti ve» niam peto, vt ignoscas oro. Fortunæ autem nomen ignoratio caussarum cõfinxit: cùm enim aliquid præter consilium, spémque contigerit, fortuna vulgò dicitur: nec inscitè Iuuenalis,

Saty. 10. *Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te*
Nos facimus fortuna deam, cælóque locamus.

Huius generis caussarũ cõsilio & nõ consilio agentiũ magnus vsus est. Hoc enim præcipuè in æstimatione laudis & vituperij, pœnæ & veniæ spectatur.

MATERIA.

Materia supereſt, ex qua res eſt: ſic ex materia cum forma res corporatas effici dicimus: vt homo conſtat ex corpore & anima, id eſt, materia & forma. ſic domus appellamus materiam, lapides, arenam, ligna, cæmenta: hoc argumento regia ſolis apud Ouidium deſcribitur, quòd auro, quòd pyropo, quòd ebore, quòd argento ædificata eſſet:

Regia ſolis erat ſublimibus alta columnis, 2. Meta.
Clara micante auro, flammasq́ imitante pyropo,
Cuius ebur nitidum faſtigia ſumma tegebat,
Argenti bifores radiabant lumine valuæ.

In capiendis conſiliis de ædificiis, nauibus, oppidis, materiatiſque rebus omnibus, hæc cauſſa locũ neceſſarium habet, & in eiuſmodi rerum exquirẽda natura, materiæ neceſſaria eſt conſideratio. Sed de ſingulis cauſsis, & earum quatuor generibus ſatis: Præſtantiam, excellentiámque cauſſarũ finis ſibi vendicat: dein forma, tum efficiens, materia omnium poſtrema eſt. Nam ſi finis rei cõſtiterit, cæteras eſſe cauſſas eſt neceſſe: non contrá. ſi forma, & efficien-

tem, & materiã: non contrá. si efficiens, materiam: non contrá. sic videlicet antecedentibus in consequentes suũ quodam modo ius est. tametsi in agẽdo cõtrà accidit. materia enim fit prius in ædificando, quàm architectus opus vllũ faciat: forma succedit: tandem ædificio vtimur, & operis fine fruimur. Hic dialecticę inuentionis primus fons est, vnde omnis humanæ scientiæ solida, constánsque cognitio demõstratióque promitur: tum enim verè, propriéque scire iudicamur, cùm rei caussas penitus cognoscimus: Ideóque, vt ait poeta,

Georg. 2. *Fœlix, qui potuit rerum cognoscere caussas.*

EFFECTA.

Effecta vocamus ea, quæ de causis existunt. Cùm enim propositæ rei caussas omnes vidimus, tum postea quærimus, quid ab ea efficiatur. Sic Horatius, cùm aliquot ebrietatis caussas memorasset, effecta describit:

Epist. 1. *Quid non ebrietas designat? operta recludit,*
Spes iubet esse ratas, in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes.
Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Contracta quem non in paupertate solutum?

Multæ sunt Ciceronis in Clodium, Pisonem, Catilinam, Gabinium, Vatinium, Antonium perniciosos reipubl. principes acerbæ & vehementes reprehensiones ex eorum vita atque factis. Huc etiã dicta pertinent: Princeps Romanorum Pompeius ex bellicis factis, Cicero ex disertis dictis à Martiale laudis gratia nominatur:

Illud laurigeros ageres cum læta triumphos, Libro 3.
Hoc tibi Roma caput, cùm loquereris, erat.

Huc consilia referenda sunt. Parmenionẽ & Phylotam interfici iussit Alexander propter suspicionem cõiurationis, vt Curtius & Arrianus scribunt. eadem caussa in Lentulum, Cethegum, cæterósque Catilinæ populares deprehẽsos Romanus Senatus animaduertit. Caussarum porrò cum effectis, & effectorum vicissim cum caussis cognatio magna est: vt caussæ ex effectis, & effecta ex caussis exquirantur.

SVBIECTA ET ADIVNCTA.

Subiecta & adiuncta, vt caussæ & effecta ad se mutuò referuntur. Subie-

cta sunt quæ adiunctis subiiciũtur: Adiuncta quæ subiectis adiunguntur. Subiectorum nomen in scholis vsitatissimũ non immutãdum arbitror, cùm melius nullum habeamus. Adiunctorum nomen hîc proprium est, & eo Cicero in his preceptis vtitur. Subiectorum atque adiunctorum tripertita distinctio, tametsi rudis, nec satis polita: tamen dum melior inueniatur, nõ incommoda notari potest. Aliàs enim subiectis res sic adiunctæ sunt, vt in his insint: aliàs vt circunstent tantùm: aliàs vt neutrum, sed vt circa hæc occupentur.

ADIVNCTA QVAE *insunt in re.*

Primo genere animum dicimus subiectum esse virtutis, vitij, solertiæ, inertiæ: quia hæc in animo insunt. Corpus, quantitatis, qualitatis, vt proceritatis, paruitatis, valetudinis, roboris, pulchritudinis. Cicero de Fãnio Chęrea, Nón- *Pro Com.*
» ne ipsum caput, & supercilia illa peni-
» tus abrasa olere malitiam, & clamitare
» calliditatem videntur? Nónne ab imis
» vnguibus vsque ad verticem summum,

„ si quam coniecturam affert hominibus
„ tacita corporis figura, ex fraude, falla-
„ ciis, mendaciis constare totus videtur?
„ qui idcirco capite & superciliis semper
„ est rasis, ne pilum vllum viri boni ha-
„ bere dicatur. Martialis de Zoilo:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus, Libro 12.
Rem magnam praestas Zoile, si bonus es.

Hoc modo terra hominum, mare piscium, aer auium solũ, id est, subiectum ab Ouidio dicitur:

Omne solum forti patria est, vt piscibus aequor, Fast. 1.
Et volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Hoc modo Virgilius propria arborũ quarũdã subiecta in Bucolicis designat:

Fraxinus in syluis pulcherrima, pinus in hortis, Eclog. 7.
Populus in fluuiis, abies in montibus altis.

ADIVNCTA QVAE *rem circunstent.*

Secundo genere adiunctorum Dido venatum proficiscens apud Virgilium magnificè pingitur:

It portis iubare exorto delecta iuuentus, AEnei. 4.
Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
Massilique ruunt equites, & odora canum vis:
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Poenorum expectant, ostroque insignis & auro

Stat sonipes, ac frana ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterua
Sydoniam picto chlamydem circundata limbo,
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurũ,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Vestitus & comitatus equitum, peditum, canum non erant in regina: sed reginam ipsam circunstabant. tota ferè
Catil.2. Ciceronis ad Catilinam deprimendum disputatio ex Catilinæ comitatu sumitur, vnde sunt illa, Quis tota Italia veneficus, quis gladiator, quis latro, quis sicarius, quis parricida, quis testamentorum subiector, quis circunscriptor, quis ganeo, quis nepos, quis adulter, quæ mulier infamis, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri potest, qui se cum Catilina non familiarissimè vixisse fateatur?

ADIVNCTA QVAE
circa occupantur.

Tertio genere adiunctorum continentur ea, quorum subiecta vulgò obiecta dicuntur: vt visus colores, auditus soni, odores odoratus: his enim accidit vt videantur, audiantur, odoratu perci-

piantur. Sic virtutibus & vitiis subiecta sua sunt, circa quæ occupentur & exerceantur. Cicero in Verrem, Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuisset, eas omnes sese hoc vno prætore per triẽnium pertulisse. Propertius,

Nauita de ventis, de tauris narrat arator: Libro 2.
Enumerat miles vulnera, pastor oues.

Simile est illud Virgilij,

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Eclog. 2.
Florentem cythisum sequitur lasciua capella:
Te Corydon, ô Alexi. trahit sua quẽque voluptas.

Huc referenda est grauis illa quæstio de subiectis artium, & accuratè partienda. Aliud enim subiectum ars, aliud artifex, qui arte vtitur, sibi proponit. Dialectica ars subiectũ & propositũ habet ad explicãdum naturalem rationis vsum in magnis ingeniis, in certa consuetudine, in perfectis exemplis impressum: Dialecticus verò, qui descriptam artem cognitámque exercet, quæstionẽ omnem pro subiecto sibi statuit, in qua inuentionis & dispositionis definita & explicata præcepta exerceat. Medicina

quoque cùm deſcribitur, proponit ſibi omnia, quæ ad tuendam & reſtituendā valetudinem pertinent: medicus exercendis medicinæ præceptis, humanum corpus ad curādum intuetur. Denique cæteris in generibus, aliud eſt artis ſubiectum, quod pręceptis explicetur: aliud artificis, quod ab eo tractetur & expediatur. Quamobrem ſubiectorū & adiunctorum vſus hic in inuētione teneatur, qui etſi cauſsis & effectis ad rem penitus intuendam minor eſt, ita frequētior & promptior ad quāuis quæſtionē exponendam. Hinc enim ſunt ſigna, ſuſpiciones, coniecturæ, id eſt, innumerabilium rerum ſpecies & notæ: hinc certę nonnunquam rerum firmæq; probationes ex propriis affectionibus, vt in homine ridendi, in lupis vlulandi, in canibus latrādi. In artibus perſæpe ex adiunctis qualitatibus magnę cōfirmationes & graues ſumuntur: ſed non hæc vis eſt omniū adiunctorum. Plerunque enim leuia ſunt & infirma: quanquam de adiunctis in vniuerſum hoc ſit verū, ſi ſingula nō multum ponderis habeāt:

multa tamen si coniunxeris, plerunque magnam vim sint habitura. Quemadmodum de eiusmodi signis ait Ouidius,

Forsitā hæc aliquis (nā sunt quoque) parua vocabit, De Remed. 2.
Sed quæ non prosunt singula, multa iuuant.

DISSENTANEA AC *primùm contraria.*

Expositis è simplicium genere, consentaneis argumētis dissentanea sequūtur, quæ de eodem simul affirmari non possunt: quorum genera duo sunt, contraria & repugnantia. De cōtrariis primùm, & eorum partibus dicamus. Cōtraria dissentanea sunt, quæ certa conditione dissident vnum ab vno, vt bonum à malo: aut summum à duobus, vt auaritia à liberalitate & effusione: pluribus contrarium nihil est, nisi fortè eiusdem plura nomina, vt bestiam, belluam, pecudē, diuersas res existimemus. Contrariorum species quatuor sunt, aduersa, priuantia, relata, contradicentia.

ADVERSA.

Aduersa contraria sunt, quæ plurimum sub eadem communione naturæ differunt, quibúsque propositis occurrunt tanquam è regione contraria: vt

homo & bellua. Nam & homo & bellua animalis natura continetur, sub qua nullæ duæ res aliæ magis dissident. Cicero contra Epicureos, Illud tamen arctè tenent, accuratéque defendunt, voluptatem esse summum bonũ: quæ quidem mihi vox pecudũ videtur esse, non hominum. Tu cùm tibi siue Deus, siue mater, vt ita dicam, rerum omnium natura, dederit animum, quo nihil est præstantius, neque diuinius: sic te ipse abiicies ac prosternes, vt nihil inter te, atque inter quadrupedem interesse putes? Pecudem & hominem aduersa Cicero opposuit: voluptas pecudis bonum est: non igitur hominis. Seruitus & libertas apud Tibullum ita contraria sunt:

Parad.1.

Sic mihi seruitium video, dominamq́ paratam:
Tu mihi libertas illa paterna vale. Virgil.
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Libro 2.

Æne.11.

Cic. 5. de Finibus, Et quoniam hæc deducuntur de corpore, quid est cur non rectè pulchritudo etiam ipsa propter se expetenda ducatur? nam si prauitatem, imminutionémque corporis propter se fugiendam putamus, cur non etiam, ac

fortasse magis propter se, formæ dignitatem sequimur? & si turpitudinem fugiamus in statu & motu corporis, quid est, cur pulchritudinem nō sequamur?

PRIVANTIA.

Priuantia sunt contraria, habitum, habitúsque priuationem significantia: vt sobrius & ebrius. Martialis,

Ebrius es, nec enim faceres hæc sobrius vnquam. Lib.3.

Pauper & diues. Martialis,

Semper eris pauper, si pauper es Æmiliane: Libro 5.
Dantur opes nullis nunc, nisi diuitibus.

Talia sunt mors & vita in Milonia-
» na, Eius mortis sedetis vltores, cuius vi-
» tam, si putetis per vos restitui posse, no-
» litis. Mortalis & immortalis. Cicero, *Pro Marc.*
» Doleo cùm respubl. immortalis esse de-
» beat, eam in vnius mortalis anima con-
» sistere. Præpositio enim IN sæpe verbum priuat significatione propria.

RELATA.

Relata sunt contraria, quæ se mutua naturalis affectionis relatione complectuntur. vt apud Ciceronem datum & *Pro Marc.*
» acceptum, Ex quo profectò intelligi de-
» bet, quanta in dato beneficio sit laus,

„ cùm in accepto tanta ſit gloria. Sic pater, filius, dominus, ſeruus: quibus Martialis in Soſibianum luſit:

Libro 1. *Tum ſeruum ſcis te genitum, blandéque fateris:*
Cùm dicis dominum Soſibiane patrem.

Eſt autem animaduertēdum in hoc relationis genere non tam contrarias, quàm amicas & coniunctas res eſſe: dū enim ſic dicimus, Pater eſt filij domin⁹, ergo filius eſt patris ſeruus, relatio eiuſmodi conſenſionem habet, & tum tamen propria relatio eſt: cùm verò dicimus, Sum pater tuus, non igitur filius tu⁹, diſſenſio verè cōtraria eſt. Sic Tibul.

Libro 1. *At vos exiguo pecori, furéſque, lupíque*
Parcite, de magno eſt præda petenda grege.

Veruntamen quia nomen vno ſcriptorum omnium conſenſu ad cōtraria hęc ſignificanda poſitum eſt, & res nihilominus intelligitur, immutari non eſt neceſſe.

CONTRADICENTIA,
ac primùm in verbo.

Contradicentia ſunt cōtraria, quorum alterum ait, alterum negat idē: ídque in verbo, aut in enūtiatione: verba enim ſola ſæpe affirmātur & negātur:

vt honestum non honestum, bonum non bonum, artificiosum minimè artificiosum: quibus verbis ita negatis alio quodam modo sæpe vtūtur, quàm per contradictionem. vt apud Ciceronem, *In Lucul.*
» Et quidem honestis similia sunt quædā
» non honesta, & bonis non bona, & ar-
» tificiosis minimè artificiosa. Pugna autem hæc etsi non est enuntiationis, in enuntiatione tamen sola potest intelligi: sicut metaphora, quanuis in verbo singulari est, extra complexum orationis tamen non intelligitur: opponātur igitur illa in enuntiatione, quo facilius contradictio cernatur:

Voluptas est honesta,
Voluptas est non honesta.
Virtus est bona,
Virtus est non bona.
Dialectica est artificiosa,
Dialectica est minimè artificiosa.

CONTRADICTIO IN ENVNtiatione, ac primùm simplici generali.

Cntradictio in enuntiatione, id est oratione verum falsúmve significante (quam Cicero etiam enuntiatum, enūtiationem, pronuntiatum, pronuntia-

tionem, effatum, Græco verbo ἀξίωμα vocat)ex enuntiationis adiunctis partitionem accipit, vt alia ſimplex ſit, alia multiplex: Simplex, quæ cōſtat ex enūtiatis ſimplicibus, vnáque ſententia cōprehenſis: eáque cōmunis aut propria. Communis, quæ conſtat ex communibus enuntiatis, & ad res multas pertinentibus, quæ rurſus generalis aut ſpecialis eſt. Contradictio igitur vniuerſa ſeu generalis eſt, cùm pars vtraque eſt vniuerſa: vt

Nullus in orbe locus Baiis prælucet amœnis,

Epiſt.1. ait Horatius.

Omnis in orbe locus Baiis prælucet amœnis,

contradicat alius. Catullus in carmine nuptiali diſputat vtranque partem contradictionis huius:

Nulla puella maritanda eſt.
Omnis puella maritanda eſt.

Et vniuerſæ cōtradictiones includūtur quarto & ſexto verſu: item decimoquinto & decimoſeptimo. Sic autē eſt,

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber:
4 *Multi illum pueri, multæ optauere puellæ:*

Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sic virgo dum innupta manet, dũ chara ſuis eſt,
Cùm caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.
Hymen ô hymenae, hymen ades ô hymenae.
Vt vidua in nudo vitis quæ naſcitur aruo,
Nunquã ſe extollit, nũquam mitem educat vuã,
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Iamiam contingit ſummum radice flagellum:
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuuenci.
At ſi fortè eadem eſt vlmo coniuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere iuuenci.

CONTRADICTIO SPECIALIS.

Specialis contradictio cõſtat ex altera parte generali, ex altera ſpeciali. Quales Catonis & Ciceronis, illius ſtoica, huius academica ſententiæ ſunt in defenſione Murenæ. Dialogiſmus eſt
» his verbis: Nihil ignoueris: Imò ali-
» quid, non omnia. Nihil gratiæ cauſſa fe
» ceris: Imò ne reſiſtito gratiæ, cùm offi-
» cium & fides poſtulabit. Miſericordia
» commotus ne ſis, etiam in diſſoluenda
» ſeueritate: ſed tamen eſt aliqua laus hu-
» manitatis. In ſententia permaneto:

„ Enimuero, nisi sentētia alia vicerit me-
„ lior. Hæc distincta facilius intelligentur isto modo:

Nihil ignoscendum est:
Aliquid ignoscendum est.
Nihil gratiæ caussa faciendum est:
Aliquid gratiæ caussa faciendum est.
Nihil est misericordia tribuendum:
Aliquid est misericordia tribuendum.

Dicat aliquis,

Omnia possumus omnes.

Tum Virgilius,

Eclo. 8. *Non omnia possumus omnes.*

CONTRADICTIO PROPRIA.

Propria contradictio, cuius pars vtraque proprium enūtiatum est. Martialis,

Lib. 1. *Bella es, nouimus: & puella, verum est:*
Et diues, quis enim potest negare?
Sed dum te nimium Fabulla laudas,
Nec diues, neque bella, nec puella es.

Exige contradictionem sic;

Fabulla bella est,
Fabulla bella non est.
Fabulla puella est,
Fabulla puella non est.
Fabulla diues est,
Fabulla diues non est.

CONTRADICTIO MVLTIPLEX.

Contradictio multiplex, quæ constat ex multiplicibus enuntiatis, & multas sententias aliqua coniunctione sociatas complexis. Quo in genere contradicendi modus vnus est: vt si quod affirmatum coniunctim fuerit, idem coniunctim negetur, vt in enuntiato copulato, cuius sententiæ vinculis illis &, que, atque, & similibus coniunguntur: vt Virgilius,

Et vitula tu dignus, & hic, *Eclog.3.*
Non & vitula tu dignus, & hic.

In disiuncto, cuius partes tametsi verbo coniunguntur, vt dissidentes tamen disiunguntur: vt Cicero,

" *Omnis enuntiatio vera est aut falsa:* *De Fato.*
" *Non omnis enuntiatio vera est, aut falsa.*

In connexo, cuius partes conditione suspenduntur: vt si dicat aliquis,

-Si miserum fortuna Sinonem
Finxit, vanũ etiam, mendacemq; improba finget:

Tum dicat Virgilius,

-Non si miserum fortuna Sinonem *AEne.2.*
Finxit, vanũ etiam, mendacemq; improba finget.

Item in eo genere enũtiati, cuius partes relatione quadam coniunguntur: vt

Eclog.5. *Tale tuum carmen nobis diuine poeta,*
Quale sopor fessis in gramine:
Non tale tuum carmen nobis diuine poeta,
Quale sopor fessis in gramine.

Quare non est in multiplici enũtiato, queadmodum in simplici varia contradicẽdi ratio, sed vniusmodi & sui perpetuò similis, si negatio toti enuntiationi præponatur, atque hac ratione vinculũ ꝓnũtiationis & affirmetur & negetur.

CONTRADICTIONIS
usus & natura.

Tanta verò contradictionis firmitas est, vt ne Deo quidem cõcessum sit, vtranque partem veram simul efficere: tametsi in rerum inconstantium & mutabilium (quæ sic euenire & non euenire possunt) vniuersa contradictione alterum fieri potest: vt eius pars neutra, alterum certè non potest, vt plus vna vera sit.

Nulla fides regni sociis, omnísque potestas
Impatiens consortis erit,
Lib.1. ait Lucanus.
Summa fides regni sociis, & nulla potestas
Impatiens consortis erit,
dicat alius.

Vtraque pars contradictionis huius falsa est, quo in genere mutabilium rerum nulla contradictionis species, seu simplex, seu multiplex fuerit, quicquam futurum partitè, distinctè, definitè verum falsúmve denuntiat.

Idus Martiæ Cæsari periculosæ erunt,
ait Spurina.
Idus Martiæ Cæsari periculosæ non erunt,
ait Cæsar.

Contradictionis huius pars altera necessariò vera fuit, sed tum vtra esset, definiri certò non potuit: euentus approbauit. Itaque cum hoc modo contradicitur:

Posthumus cras viuet,
Posthumus cras non viuet.

tametsi partem contradictionis huius alterutram veram esse necesse est, neutra tamen definiri potest, vt certò confirmetur hæc vera, illa falsa: rectéque vnus è septem sapiẽtibus Pittacus, percontantibus quid esset obscurum, Futurorum euentus, inquit. Et Martialis in Priscum idem festiuè: Libro 12.

Sæpe rogare soles, qualis sim Prisce futurus,
Si fiam locuples, simq; repentè potens.

Quenquam posse putas mores narrare futuros?
Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

Itaque siquis de crastina Posthumi vita me roget, iubebo perendie ad me redire, vt certum aliquid & exploratũ respondeam, secus ad Apollinem sciscitatum oracula dimittam: sed de contradictione satis. Cuius vsus in omni ferè disputatione propter argumenti firmitatem tantam, si contentio & altercatio sit, primum sibi ferè locum vẽdicat. Intentio est aliquid esse: depulsio est id non esse. Nec fortius ex omnibus argumentis, nec vehementius vllum est, quo magis, si non doceri, atque instituui, certè teneri, constringíque posśint aduersarij, quàm si ad contradictionis confesśionem cogantur. Sic Cicero Atticum cogit fateri mortuos miseros non esse, quia nulli essent: quod ille omnino negabat, cùm affirmaret mortuos nullos esse, ideóque esse miseros, quia nulli essent. Iam mallem (ait Cicero) Cerberũ metueres, quàm ista tam inconsideratè diceres. Atticus, Quid tandẽ? Marcus, Quem esse negas, eũdem esse dicis. Vbi

Tuscul. 1.

„ est acumen tuum? Cùm enim miserum
„ esse dicis, tum qui non sit, esse dicis. Tū
post lōgam disputationem Atticus ait,
„ Age, iam concedo non esse miseros, qui
„ mortui sunt: quoniam extorsisti vt fate
„ rer, qui omnino non essent, eos ne mi-
„ seros quidem esse. sic Terentianus Phę
dria Dori Eunuchi dictum eleuat, quòd
affirmasset prius quæ pòst inficiaretur.

Modò ait, modò negat: *In Eunuc.*

inquit.

Sic pro Milone Cicero seruorum
„ quęstionem eludit: Age verò, quæ erat,
„ aut qualis quæstio? Heus vbi Ruscio?
„ vbi Casca? Clodius insidias fecit Milo-
„ ni? fecit: certa crux. Nullas fecit, sperata
„ libertas. Vanum scilicet mendacémque
credi volumus, qui res tam incredibi-
les, támque dissidentes inter se atque
abhorrentes loquatur. Quapropter ex-
positis quatuor contrariorū generibus,
aduersis, priuantibus, relatis, contradi-
centibus, repugnātia quæ restant è dis-
sentaneis, expedienda sunt.

REPVGNANTIA.

Repugnātia itaque dissentanea sunt,

quæ nulla certa lege, nullóque certo numero dissident: vt homo & arbor & lapis, & huiusmodi innumerabilia: quorum plura idem esse non possit, sed nulla tamen certa conditione repugnant. Non enim homo arbori magis repugnat, quàm lapidi: nec facilius est idem esse & hominem & lapidem, quàm hominem & arborem. Martialis,

Lib.1. *Quòd clamas semper, quòd agentib⁹ obstrepis Heli:*
Non facis hoc gratis, accipis vt taceas.

Philip. 2. Cicero, Tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares: vt non modò non cohærentia inter se diceres, sed maximè disiuncta atque contraria: vt non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contẽtio. Vitricum tuum in tanto scelere fuisse fatebare, pœna affectum querebare. Ex repugnantibus Æneas Venerem deam esse concludit, Spartanæ virginis habitũ simulantem:

ÆNe.1. *O quàm te memorẽ virgo: nãque haud tibi vultus*
Mortalis, nec vox hominem sonat ô dea certè.

Virgo hæc nõ est mortali vultu, nec humana voce, dea est igitur: repugnãtia sunt.

Sæpe dissentanei ratio quædam pe-

titur ex adiunctis, aut effectis, aut argumentis cæteris ad illuſtrãdum, quæ repugnantiæ ſpeciem quandã obtinet, vt *Pollio amat noſtram, quanuis ſit ruſtica, muſam,* ratio eſt diſſentanei ex adiunctis: non amanda muſa quia ruſtica eſt. Contrà,

Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori,
Quanuis ſolus auem [illegible] deiecit ab alto,

ratio eſt diſſentanei ex effectis: Eurytion inuideat honori, quia auem percuſſit ſolus. Hinc ſunt illæ orationis formę tam frequentes vinctæ cõiunctionibus illis, quanquam, quãuis, tametſi: in quibus redditio fit his particulis, tamen, attamen. Quo genere Cicero præcipuè in exordiis delectatus eſt. Hinc illud

» Milonianum, Etſi vereor, Iudices, ne
» turpe ſit pro fortiſsimo viro dicere inci
» pientem, timere, miniméque deceat, cũ
» T. Annius Milo ipſe magis de reipu.
» ſalute, quàm de ſua perturbetur, me ad
» eius cauſſam parem animi magnitudi-
» nem afferre non poſſe; tamen hæc noui
» iudicij noua forma terret oculos, qui
» quocunque inciderint, veterem conſue
» tudinem fori, & priſtinum morem iu-

diciorum requirunt. Atque huiuſmodi exempla quãuis diſſentanea videantur, diſtinguenda tamen ſunt.

Vſus diſſentaneorum eſt frequentiſſimus in omni quæſtione, ſi cauſſæ, facta, ſubiecta, adiuncta deſunt: quibus probari poſsit quod intenditur; proximum eſt, vt diſſentanea tollantur. Demonſtrare ſolem nequeo, vt cõcludam diem eſſe: tenebras noctis nullas eſſe confirmabo, vt diem eſſe deinde conſequatur. In cæteris antecedentibus argumentis plus eſt lucis ad docendum, hîc plus roboris frequẽter eſt ad impellendum, cõmouendúmq;. Et qui iuſta legitimáque ratione doceri non potuit, aliquando contrarij aliena atque abſurda conſecutione mouebitur. Sic enim interdum corrupta deprauatáque ſunt ingenia, vt magis agitata pulſatáq;, quàm monita & docta credant.

COMPARATA, AC PRImùm *paria.*

De ſimplicibus argumentis & conſentaneis & diſſentaneis hactenus. De cõparatis deinceps eſt agendum. Com-

parata sunt ea quæ inter se cōferuntur. Ea collatio quātitatis aut qualitatis est. Collatio quantitatis est, qua dicimus res collatas pares esse aut impares. Paria itaque sunt, cùm ex quantitate pari vel æquali par & æqualis approbatur: vbi tametsi nullæ veræ species fortasse, sicuti nec in cæteris comparationū generibus, modi tamen quidam ad illustrandum vsum demōstrari possunt. Ergo primū sit, quale est apud Terentium, *In Adel.*

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

» Cicero, Neque verò quid mihi irasca- *Pro Sylla.*
» re, intelligere possum. si quòd eum de-
» fendo, quem tu accusas, cur tibi quoque
» ipse non succenseo, qui accuses eum quē
» ego defendo? Inimicum, inquis, accuso
» meum: & amicū ego defendo meum.

Ratio ista persæpe ducitur per gradus comparationis, quos grammatici distinxere positionis, comparationis, superlationis. Ouidius de Arte, *Lib. 2.*

Nec minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

» Paulò aliter Cicero, Non magis iuris *Philip. 9.*
» consultus quàm iustitiæ, neque consti-
» tuere litium actiones malebat, quàm

controuerſias tollere. Iuuenalis,
Saty. 8. *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe*
Crimen habet, quanto maior qui peccat, habetur.
Philip. 9. Cic. Quòd ſi cuiquā iuſtus honor habitus eſt in morte Legato, in nullo iuſtior q̃ in Seruio Sulpitio reperietur. Catul.
Diſertiſsime Romuli nepotum
Quot ſunt, quótque fuere Marce Tulli,
Quótque pòſt aliis erunt in annis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, peſsimus omnium poeta,
Tanto peſsimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.
Ouidius paulò ſecus idem genus argumenti tractauit:
Triſt. 5. *Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,*
Quótue ſoporiferum grana papauer habet,
Sylua feras quot alit, quot piſcibus vnda natatur,
Quot tenerum pennis aera pulſat auis:
Tot premor aduerſis: quæ ſi comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.

Aliquando quæſtio de quātitate pari, aliis argumentis tractatur, illis quidem inter ſe paribus, quæſtionis tamē alterutri parti nequaquam paribus: vt apud Martialem quæſtio hæc an Martialis ſit par Maximo, ex effectis vtriuſ-

que paribus inter se tractatur:

Capto tuam pudet heu, sed capto Maxime cœnam: Libro 2.
Tu captas alias: iam sumus ergo pares.
Mane salutatum venio: tu diceris isse
Ante salutatum: iam sumus ergo pares.
Sum comes ipse tuus, tumidiq; anteambulo regis:
Tu comes alterius: iam sumus ergo pares.
Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse:
Qui rex est, regem Maxime non habeat.

Sic apud Terentium Gnato disputat:

Scin' quando illa mentionem Phædriæ In Eunuc.
Facit, aut si laudat, te vt malè vrat? Th. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio:
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuó. siquando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comessatum: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus: si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. denique
Par pari referto quod eam mordeat.

Atque hæc de paribus. Imparium collatio duplex est: Altera maiorum, altera minorum.

MAIORA.

Maiorum collatio est, cùm ex maioribus minora disputātur. Cic. Noli tam » esse iniustus, vt cùm tui fontes vel ini- » micis tuis pateant; nostros riuulos e- Pro Mure.

„ tiam amicis putes clausos esse oportere?
Virgilius,

AEnei. 1. *O socij: neque enim ignari sumus antè malorum:*
O paßi grauiora: dabit Deus his quoque finem.

Agra. 2. Cic. Nisi fortè nihil est æquum vos de
„ eorum audacia suspicari, quorum cupi-
„ ditati nimium angustus orbis terrarum
„ esse videatur. Collationes autem maio-
rum frequentes sunt in hac amplifica-
Pro Mure. tione Non solùm, Sed etiam. Cicero
versus citans Ennij,

Tollitur è medio,

non solùm ista verbosa simulatio prudentiæ, sed etiam illa domina rerum

Sapientia, vi geritur res,
Spernitur orator

non solùm odiosus in dicendo aut loquax, verùm etiam

Bonus, horridus miles amatur.

Ex hoc loco sunt quædam rhetori-
Pro Milo. cæ gradationes. Cicero, Neque verò se
„ populo solùm, sed etiam senatui tradi-
„ dit: neque senatui modò, sed etiam pu-
„ blicis præsidiis & armis: neque his tan-
„ tùm, verùm etiam eius potestati, cui se-
„ natus totam Rempublicam, omnem
„ Italiæ pubẽ, cuncta Po. Ro. arma com-

" miserat. Quod de collatione parium dictum est, idem est hoc loco dicendum. Sæpe quæstio de quantitate maiore disseritur aliis argumentis: vt apud Ciceronem hæc quæstio, an Catilinæ caussa sit inferior optimatum caussa, ex adiunctis tractatur, quæ ipsa sunt alia aliis maiora. Sic enim Cicero Catilinæ caussam extenuat, ei bonorum ciuium meliorem caussam opponendo: Si (inquit) his rebus omissis ipsas caussas (quæ inter se confligunt) contendere velimus: ex eo ipso quàm valde ipsi iaceant, intelligere possumus. Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido. Denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauia, cum temeritate, cum vitiis omnibus: postremò copiæ cum egestate, bona ratio cum perdita, mens sana cum amentia, bona denique spes cum *Catil. 2.*

,, omnium rerum desperatione confligit.
,, In huiusmodi certamine ac prçlio nónne etiam si hominum studia deficiant,
,, dij ipsi immortales cogent ab his præclarissimis virtutibus tot & tanta vitia
,, superari?

MINORA.

A minoribus non minor est copia rerum, cùm ex his maiora commonstrantur. Ouidius,

De Remed. 1. *Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes:*
Arida nec sitiens ora leuabis aqua:
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hac corpore maius habet.

Pro Marc. Cicero, Tantum abes à perfectione ma
,, ximorum operum, vt fundamenta quæ
,, cogitas, nondum ieceris. Horatius,

1. Epist. *Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones:*
Vt teipsum serues, non expergisceris?

Alio etiam quodammodo argumentum hoc tractatur apud Terentium:

In Eunuc. *Hic verò est, qui si amare occœperit, ludũ, iocumq́;*
Dices fuisse illum alterum, præut huius rabies quæ dabit.

Item apud Iuuenalem,

Saty. 8. *Malo pater tibi sit Thersites, dum modò tu sis*
Aeacidæ similis, Vulcaniáque arma capessas:

Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

» Item paulò ſecus apud Ciceronem, O- *Philip.9.*
» mnes ex omni ætate qui in hac ciuitate
» intelligentiam iuris habuerunt, ſi vnum
» in locum conferantur, cum Seruio Sul-
» pitio non ſunt comparandi.

Ex hoc loco ſunt aliquando hyper-
» bolæ. Cic. Quod enim fretum, quem *Pro Mure.*
» Euripum, tot motus, tantas, tam varias
» habere putatis agitationes fluctuum,
» quantas perturbationes & quantos æ-
» ſtus habet ratio comitiorum? Virgilius,

Antè leues ergo paſcentur in æthere cerui, *Eclog.1.*
Et freta deſtituent nudos in littore piſces:
Antè pererratis amborum finibus exul
Aut Ararim partus bibet, aut Germania Tigrim:
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.

Vſitatiſsimus eſt minorum & vulgo familiariſsimus modus per nomẽ comparationis: vt apud Ouidium de Triſt.

Sauior es triſti Buſiride, ſauior illo, *Libro 3.*
Qui falſum lento torruit igne bouem.

Hinc etiã ſunt amplificationes eximiæ, cùm gradatim à minoribus itur ad
„ maiora. Cicero, Facinus eſt vincire ci-
„ uem Romanum: ſcelus verberare: propè
„ parricidium necare: quid dicam in cru-

„ cem tollere? Huc pertinent extenuatio-
Catil. 2. „ nes illæ. Idē, Nemo non modò Romæ,
„ ſed ne vllo in angulo totius Italiæ op-
„ preſſus ære alieno fuit, quem nō ad hoc
„ incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. Ex hoc porrò comparationis genere ſingulares quædam ſunt in poetis & oratoribus amplificationes. In quibus tamen, ſicut antea in paribus & maioribus monui, non ex rebus quæ ſint quæſtionis parti: ſed quæ ipſæ inter ſe aliæ aliis comparatæ ſint minores. Sic Ouidius amplificat Auguſti laudes collatione Romuli, quē, dum eius facta factis Auguſti minora comparat, modis omnibus minorem facit:

Fast. 2. *Romule concedes, facit hic tua magna tuendo*
Mœnia, tu dederas tranſilienda Remo.
Te Tatius, paruúque Cures, Cecinnáque ſenſit:
Hoc duce Romanum eſt ſolis vtrunque latus.
Tu breue neſcio quid victæ telluris habebas:
Quodcunque eſt alto ſub Ioue, Cæſar habet.
Tu rapis, hic caſtas duce ſe iubet eſſe maritas:
Tu recipis luco, reppulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent ſub Cæſare leges.
Tu Domini nomen, principis ille tenet.
Te Remus incuſat, veniam dedit hoſtibus ille:

Cælestem fecit te pater: ille patrem.

Sic Cicero imperatorem iureconsulto comparat: Quî potest dubitari quin ad consulatum adipiscẽdum multò plus dignitatis afferat res militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respõdeas: ille vt eò, quo intendit, maturè cum exercitu perueniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exuscitat: tu actionem instituis, ille aciem instruit: tu caues ne tui consultores, ille ne vrbes aut castra capiantur: ille tenet & scit vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur: ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. *Pro Mure.* Atque in his tribus parium, maiorum, minorum generibus, quæ postrema & conduplicata exempla sunt, potius ex factis paribus, ex adiunctis maioribus, ex factis minoribus, quàm omnino ex paribus, ex maioribus, ex minoribus argumentis statuenda sunt.

SIMILIA.

Sequitur comparatio qualitatis ac primò similium.

Similia sunt quę in eadem qualitate comparantur, in quibus interdum similitudinis nota nulla exprimitur. Cic.
de Senect. Quod cuique temporis ad viuendum
» datur, eo debet contentus esse: neque
» enim histrioni (vt placeat) peragenda
» est fabula: modò in quocunque fuerit
» actu, probetur: neque sapienti vsque ad
» Plaudite, viuendum. Virgilius,

Eclog. 2. *O formose puer, nimium ne crede colori,*
Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Aliquando indicatur nota similitu-
Philip. 9. dinis, sed breuiter. Cicero, Quanquam
» nullum monimentum clarius Seruius
» Sulpitius relinquere potuit, quàm effi-
» giem morum suorum, virtutis, constan-
» tiæ, pietatis, ingenij, filium. Ouidius,

Trist. 1. *Nanque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,*
Solus Achilleo tollere more potest.

Pro Mure. Cicero, Et quoniam mihi videris
» istam scientiam tanquam filiolam oscu-
» lari tuam, non patiar te in tanto errore
» versari. Similitudinis nota aliàs expri-
mitur apertius, atque in eo interdum
propositio redditióque vno verbo clau-
Epist. 1. duntur. Cic. ad Q. fratrē, Quemadmo-

„ dum gubernatores optimi vim tempe-
» ſtatis, ſic ſapientiſsimi viri fortunæ im-
» petum perſæpe ſuperare non poſſunt.
Aliquando propoſitio redditióque ſuis ſeparatim verbis explicantur. Ouidius,

Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum, Triſt. 1.
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

„ Cicero, Sed nimirum vt quidam Philip. 2.
„ morbo & ſenſus ſtupore ſuauitatem ci-
„ bi non ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, fa-
„ cinoroſi veræ laudis guſtum non habēt.
Nec intereſt ficta ſint, an vera, quæ proponuntur. In vtroque enim genere par eſt ſimilitudinis ratio. Horatius,

Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur Epiſt. 1.
Non vt porticibus, ſic iudiciis fruar iiſdem,
Nec ſequar ac fugiam, quæ diligit ipſe vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me veſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Similia nō minus grauiter, elegantérque, quàm reliqua comparata coniunguntur. Sic Virgilius in Batyllum qui cùm hoſce Virgilianos verſus

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane:
Diuiſum imperium cum Ioue Cæſar habet:

ſibi vēdicaſſet, ex iiſque munus à Cæſa-

re cõsequutus esset: tum Virgilius propositis quatuor versuum nudis initiis:

Sic vos non vobis
Sic vos non vobis
Sic vos non vobis
Sic vos non vobis

hominem in perpetuum mirificè notauit. Nam cùm ea fur ille perficere non posset, tum Virgilius perfecit hoc versu præposito,

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aues,
Sic vos non vobis vellera fertis oues,
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo etiam de genere sunt Socraticæ inductiones Platonis, Xenophõtis, & reliquorum Socratis discipulorum sermonibus celebratæ, cùm variis similibus aliquid simile efficitur: velut apud Socraticum Æschinem demõstrat Socrates cum Xenophontis vxore, & cũ ipso Xenophonte Aspasiam locutam: *1. de Inuẽt.* quem locum Cicero transtulit: Dic mi- „ hi quæso Xenophontis vxor, si vicina „ tua melius habeat aurum, quàm tu ha- „ bes: vtrum illius, an tuum malis? Illius,

» inquit. Et si vestem, & cæterum orna-
» mentum muliebre pretij maioris ha-
» beat, quàm tu habes, an illius malis? Il-
» lius verò, respondit. Age, si virũ illa me-
» liorem habeat, quàm tu habes, an illius
» malis? Hîc mulier erubuit. Aspasia au-
» tem cum ipso Xenophonte sermonem
» instituit: Quæso, inquit, si vicinus tuus
» meliorẽ equum habeat, quàm tuus est,
» tuúmne equum malis, an illius? Illius,
» inquit. Quòd si fundum meliorem ha-
» beat, quàm tu habes, vtrum tandem il-
» lius malis? Illius, inquit, meliorem scili-
» cet. Quòd si vxorem meliorem habeat,
» quàm tu habes, vtrum illius malis? At-
» que hic Xenophon quoque ipse tacuit.
» Pòst Aspasia, Quoniam vterque ve-
» strûm, inquit, id mihi nõ solùm respon-
» dit, quod ego solùm audire volueram,
» egomet dicã quid vterque cogitet. Nã
» & tu mulier optimũ virum mauis ha-
» bere, & tu Xenophon vxorem lectissi-
» mam habere maximè vis. Quare hoc
» nisi perfeceritis, vt neque vir melior,
» neque fœmina lectior in terris sit, pro-
» fectò id quod semper optimum putabi-

Aliter paulò in his nota dissimilitudinis effertur, quàm antea. Cicero de
» gratia & pecunia, Quanquam dissimi- *Pro Planc.*
» lis est pecuniæ debitio & gratiæ: nam
» qui pecuniam dissoluit, statim non ha-
» bet id, quod reddidit: qui autem debet,
» is retinet alienum: gratiam autẽ & qui
» refert, habet: & qui habet, in eo ipso
» quod habet, refert. Sic oratorio 3, Nõ est
» philosophia similis artium reliquarum:
» nã quid faciet in geometria, qui nõ di-
» dicerit? quid in musicis? aut taceat opor-
» tet, aut insanus quidẽ iudicetur: hæc ve-
» rò quæ sunt in philosophia, ingeniis e-
» ruũtur ad id quod in quoque verisimile
» sit eliciendũ acutis atque acribus, eáque
» exercitata oratione poliũtur. Aliquando in dissimiliũ collatione vis etiã quã-
» titatis includitur. vt in Verrẽ, Nõ enim *Actio.3.*
» furem, sed ereptorẽ: non adulterum, sed
» expugnatorem pudicitiæ: non sacrile-
» gum, sed hostem sacrorum religionúm-
» que: non sicarium, sed crudelissimum
» carnificem ciuium, sociorúmque in ve-
» strum iudiciũ adduximus. Locus autem
» hic aptissimus est ad distinguendum,

quæ vicina affiniáque ſunt, & ſimilitudine quadam ſecus inconſideratè permiſcentur. Horatius,

In Arte. *-Vitaui denique culpam,*
Non laudem merui.

Martialis,

Libro 8. *Diligeris populo, non propter præmia Cæſar:*
Propter te populus præmia Cæſar amat.

Pro Liga. Cicero, Scelus tu illud vocas Tubero,
„ cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſſa
„ caruit. Alij enim errorem, alij timorem:
„ qui durius, ſpem, cupiditatem, odium,
„ pertinaciam: qui grauiſsimè, temerita-
„ tem, ſcelus præter te adhuc nemo. Ibi-
„ dem rurſum, Fuerint cupidi, fuerint ira-
„ ti, fuerint pertinaces, ſceleris verò cri-
„ mine furoris, parricidij liceat Cn. Pom-
„ peio mortuo, liceat multis aliis carere.
Ouidius de Arte,

Libro 2. *Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlyſſes.*

ſic Horatius,

Epiſt. 1. *Cælū, non animū mutant, qui trās mare currunt.*

„ In Maniliana, Non victoriam, ſed inſi-
„ gnia victoriæ reportarũt. Diſsimile autem in Ironia quandoque non continetur ſolùm, ſed explicatur: vt in Piſo-

» nem, Grauis autẽ Calatinus, credo,ali-
» quis,aut Africanus,aut Maximus,&nõ
» Cesonius Semiplacẽtinus Caluentius.

Ex his collationibus insigniora & splendidiora sunt, vbi multa disimilia conferũtur: sic apud Virgilium Hectoris fœdè contrucidati, & quondam florentis ac triumphantis dissimilitudo ex variis rebus ostenditur:

In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector Æne.2.
Visus adesse mihi,largósque effundere fletus,
Raptatus bigis vt quondam,atérque cruento
Puluere,pérque pedes traiectus lora tumentes.
Hei mihi qualis erat,quantum mutatus ab illo
Hectore,qui redit exuuias indutus Achilli,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes!
Squallentẽ barbam, & concretos sanguine crines,
Vulneráque illa gerens, quæ circũ plurima muros
Accepit patrios.

Sic Cicero de Varronis Casinate fundo, quẽ Antonius per vim occupa-
» uerat:O tecta ipsa misera,quàm dispari Philip.2.
» domino (quanquam quomodo iste dô-
» minus?)sed tamen quàm à dispari tene-
» bantur? Studiorum enim suorum M.
» Varro voluit esse illud non libidinum

» diuersorium: quæ in illa villa antè dice- » bantur? quæ cogitabantur? quæ literis » mandabantur? iura populi Ro. monu- » menta maiorum, omnis sapientiæ ra- » tio, omnísque doctrina. At verò te in- » quilino, non enim domino, personabāt » omnia vocibus ebriorum, natabant pa- » uimenta vino, madebant parietes, inge- » nui pueri cum meritoriis, scorta inter » matresfamiliàs versabātur. Ex dissimilibus antithera ferè omnia sunt, atque omnino omnis illa forma, qua dicitur, non hoc, sed illud esse: tum enim affirmamus non esse primum, sed aliud & differens, atque dissimile. A dissentaneis autem dissimilia quomodo distinguantur, siquis non satis animaduertit, definitiones comparet, vt clarius intelligat: dissentanea enim re & ratione dissident, nec simul esse possunt: dissimilia satis habent, si ratione distinguantur, reipsa dissideant, nécne, nihil interest:

Candidus est: non igitur niger,

dissentanea sunt:

2. Eclog. *Quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses,*

dissimilia sunt: illic ex altero alterū cō-

cluditur, hîc ex alterius diuersa qualitate, alterius qualitas ostenditur. Illa rapiunt assensionem, & quasi pugnando conuincunt: hæc animum magis admonent, & velut arbitrum faciunt. Est autem vsus quotidiani & assidui comparatio: in quantitate firmamenti plus est ad commouendum, in qualitate plus splendoris ad illustrandum. Præcipuæ verò laudis & admirationis sunt similitudines prudenter adhibitæ, hinc præcipua Platonicæ sapientiæ admiratio orta est, hinc mathematicorum nobiles illę contemplationes ex ratione & proportione in comparatis numeris & formis, quibus nec excellẽtius quicquam, nec admirabilius est ab homine dialecticæ rationis luce repertũ & cognitum.

NOTATIO.

Insitæ & principes probationes quæ ad rem spectarẽt, omnes expositæ sunt. Restant eæ, quæ pertinent ad nomen. Notatio quippe & coniugatio, quæ ex vi nominis eruuntur.

Notatio, est nominis interpretatio,

quæ à Græcis σύμβολον & ἐτυμολογία nominatur. Ouidius,

1. Meta. *Est via sublimis cælo manifesta sereno,*
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.

Philip. 3. Cicero, Bambalionem socerum Antonij à balbutiendo nominatum deridet. » Tuæ cõiugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporémque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. Martialis de Earino:

Libro 9.
Nomen cum violis rosísque natum,
Quo pars optima nuncupatur anni:
Hyblam quod sapit, Atticósque flores:
Quod nidos olet alitis superbæ:
Nomen nectare dulcius beato,
Quo mallet Cybeles puer vocari,
Et qui paucula temperat tonanti:
Quod si Parrhasia sones in aula,
Respondent veneres cupidinésque:
Nomen nobile, molle, delicatum
Versu dicere non rudi volebam:
Sed tu syllaba contumax repugnas:
Dicunt Earinon tamen poetæ,
sed Græci, quibus est nihil negatum,

Et quos ἄρες ἄρες decet sonare:
Nobis non licet esse tam disertis,
Qui musas colimus seueriores.

Videtur autem, vt in superioribus argumentis, caussis & effectis, subiectis & adiunctis, dissentaneis inter se, comparatis inter se, sic notationi cum nomine sua quædam esse relatio: vt enim nomen ex notatione, sic ex nomine notatio concludi potest. Quid enim obstet dicere, philosophus est, quare sapientiæ studiosus.

CONIVGATA.

Coniugata dicuntur vocabula, quæ ab vno principio variè commutantur. Ouidius,

Aurea sunt verè nunc secula, plurimus auro *2. de Arte.*
Venit honos, auro conciliatur amor.

» Vide (ait Cælius ad Ciceronem) ne *Libro 8.*
» dum pudet te parum optimatem esse,
» parum diligenter quod optimum sit eli-
» gas. Iuuenalis,

Summum crede nefas, animam præferre pudori, *Saty. 8.*
Et propter vitam viuendi perdere caussas.

» Cicero de Dionysio tyranno, Iam *3. de Natu.*
» mensas argenteas de omnibus delubris *deorum.*

„ iuſsit auferri, in quibus quod more vete-
„ ris Græciæ inſcriptum eſſet, BONORVM
„ DEORVM: vti eorum bonitate velle ſe
„ dicebat. Propertius,

Libro 2. *Libertas quoniam nulli iam reſtat amanti,*
Nullus liber erit, ſiquis amare velit.

„ Cicero in Piſonem, Cùm enim eſſet
„ omnis cauſſa illa mea conſularis & ſe-
„ natoria, auxilio mihi opus fuerat &
„ conſulis & ſenatus.

Magnus vſus eſt huius loci cùm a-
liis multis in rebus, tum ſæpe in iocis &
agnominatione rhetorum. Cicero ad
Libro 1. Atticum de Clodianis iudicibus, Tri-
„ buni non tam ærarij, vt appellantur,
Actio. 4. quàm ærati. Idem in Verrem, Quæ
„ iſte cũ cognouiſſet nouus Aſtrologus,
„ qui non tam rationem cęli, quàm cęlati
„ argenti duceret. Hic locus relationem
etiam ſentit, ſed vno tantum vocabu-
lo: vt enim diſſentanea diſſentaneo-
rum, & ſimilia ſimilium, ſic coniugata
coniugatorum rectè dicentur.

DISTRIBVTIO AC
primùm ex cauſsis.

Sed iam tempus eſt deſcriptis argu-

mētis principibus, vt dicamus quæ ſint à principibus orta: ea porrò duo ſunt, diſtributio & definitio.

Diſtributio eſt totius in partes diuiſio: itaque tam multiplex ſit neceſſe eſt diſtributio, quàm varia totius & partiũ ratio ſit. Optimè verò & commodiſsimè quadripertita ex cauſsis, effectis, ſubiectis, adiunctis inſtituetur, vt intelligatur quibus è fontibus hæc oriantur. Ex cauſsis partitionem vocamus, cùm partes cauſſæ ſunt, totum verò effectus. Quod genus frequētiſsimum eſt in rebus his quæ ex partium coniunctione conficiuntur, vbi totũ nec id eſt, quod partes: nec partes viciſsim, quod totũ eſt: vt hominis partes cùm dicimus animam rationis compotem, & corpus: hominem nec corpus, nec animam eſſe volumus, nec animam viciſsim corpúſve hominem facimus: ſed ex anima cũ corpore coniuncta conſtare hominē ſignificamus. Princeps igitur cùm de re aliqua diſſeritur, diſtributio eiuſmodi, ſi res ferat, erit: quæ propoſitæ rei cauſſas eam cōſtituentes diſtinctis partibus

explicabit: quales ferè ſunt poetarum & oratorum, cùm totam ſibi propoſitã materiam in certas partes diducunt. Cicero, Intelligo, Iudices, tres totius ac-
Pro Mur. ,, cuſationis partes fuiſſe: & earum vnam
,, in reprehenſione vitæ, alteram in con-
,, tentione dignitatis, tertiam in crimini-
,, bus eſſe verſatam. Virgilius,

Georg. 1. *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſydere terram*
Vertere, Mecœnas, vlmíſque adiungere vites
Conueniat, quæ cura boum, quis cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experiẽtia parcis,
Hinc canere incipiam.

Vſus huius diſtributionis latius patet, nec ſolùm res integra ex membris omnibus, vt in ſuperioribus exemplis, ſed ex eorum aliquot diſputatur. Sic Catullus in amicam Formiani, de pulchritudine ex eius aliquot partibus argumentatur:

Salue nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore ſicco,
Nec ſanè nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani,
Tén' prouincia narrat eſſe bellam?
Tecum Leſbia noſtra comparatur?

O seclum insipiens & infacetum!

Aliquando ex vno tantùm membro: vt apud eundem poetam,

Quintia formosa est multis, mihi candida, longa,
Recta est: hæc ego sic singula confiteor:
Totum illud formosa, nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno corpore mica salis.

Lesbia formosa est: quæ cùm pulcherrima tota est, tum omnibus vna omnes surripuit veneres.

Cõtrà verò de membris vel vnum, vel aliquot, vel omnia ex integra re concludere licebit.

DISTRIBVTIO EX EFFECTIS, VBI DE GENERE & SPECIE.

Secundus distributionis modus ex effectis est, cùm id quod diuiditur caussa est, & partes effecta sunt: qualis est apud Ciceronem Pythagorea hominũ partitio, cùm Pythagoras Leonti, cui se philosophum esse dixisset, explicat qui
» homines philosophi sint: Pythagoram *Tuscu. 5.*
» ait respondisse similem vitam hominũ,
» & mercatum eum, qui haberetur maxi-
» mo ludorum apparatu totius Græciæ
» celebritate: nam vt illic alij corporibus

„ exercitatis gloriam & nobilitatem co-
„ ronæ peterent, alij emendi aut venden-
„ di quæſtu & lucro ducerentur, eſſet au-
„ tem quoddam genus eorum, ídque vel
„ maximè ingenuum, qui nec plauſum,
„ nec lucrum quęrerent, ſed viſendi cauſ-
„ ſa venirent, ſtudioſéque perſpicerent,
„ quid ageretur, & quomodo. Ita nos quaſi
„ in mercatus quadam celebritate ex vr-
„ be aliqua, ſic in hanc vitam ex alia vita
„ & natura profectos, alios gloriæ ſerui-
„ re, alios pecuniæ: raros eſſe quoſdam
„ qui cæteris omnibus pro nihilo habitis,
„ rerum naturam ſtudioſe intuerentur,
„ hos ſe appellare ſapientiæ ſtudioſos: id
„ eſt enim philoſophos. In hoc ſecundo diſtributionis modo diuiſio generis in ſpecies excellit: Genus eſt quod duas, aut plures partes ſuipſius communione ſimiles amplectitur. Species eſt pars ſubiecta generi: Sic animal hominis & beſtiæ genus dicimus: quia natura animalis ex æquo homini & beſtiæ attribuitur: vtrunque enim pariter animal eſt, id eſt, ſubſtãtia corporata, animata, ſentiens: proprium itaque generis erit de

multis partibus interroganti quid eſt, reſpōderi. Interdum autem generis no-
» mine pro ſpecie abutimur. Cicero, Si- 1. de orat.
» quis omne ius ciuile in genera diuidat,
» genera ſpecies appellat. Sunt autem genera & ſpecies ex cauſſarum & effectorum locis. genus enim quaſdam cauſſas ſpeciei ſignificat: ſpecies igitur generis effecta quædã viciſsim ſignificabit. Nec ſolùm genera ad ſpecies, ſed ſpecies ipſæ ad confirmanda genera adhibentur: eáque ex generis & ſpeciei, quæ cauſſæ & effectus, quæ ſubiecti & adiuncti, quę diſſentaneorum inter ſe ratio. Diſtributio autem generis in ſpecies vt firmiſsima nobiliſsimáque eſt, ita rara admodum & perdifficilis inuentu, vt vulgatiſsima illa in ſcholis animalium diuiſio in hominem & beſtiam manca ſit, ſi veterum philoſophorum decreta ſpectes. Deos enim ſuos mundum, ſolem, lunam, animalia nominabant. Sed huc referamus, quod proximum fuerit: & exempla, quæ poſſumus, afferamus. Erant autem animantium genera quatuor, quorum vnum diuinum atque cæ-

leſte, alterum pennigerum & aereum, tertium terreſtre, quartum diuinæ animationis, Plato in Timæo. Ouidius idẽ paulò ſecus in deos, piſces, feras, volucres, homines partitur:

1. Metam. *Neu regio foret vlla ſuis animalibus orba,*
Aſtra tenent cæleſte ſolum, formaq́ deorum:
Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus vndæ:
Terra feras capit: volucres agitabilis aer:
Sanctius his animal mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

Offic. 1. » Cic. Sed omne quod honeſtum eſt, » id quatuor partium oritur ex aliqua: aut » enim in perſpiciẽtia veri ſolertiáque ver» ſatur: aut in hominum ſocietate tuen» da, tribuendóque ſuum vnicuique, & » rerum contractarum fide: aut in animi » excelſi, atque inuicti magnitudine ac ro» bore: aut in omnibus quæ fiunt, quęque » dicuntur ordine & modo, in quo ineſt » modeſtia & tẽperantia. Virtus à Cicerone diuiditur in prudentiam, iuſtitiã, fortitudinem, temperantiam. Nihil verò intereſt, an genus in ſpecies, an in earum formas diſtribuas: vt vulgò in ſcholis animalium dicitur aliud ratio-

nale, aliud irrationale. Species enim in hac distributione sunt, sed euidẽtius expositæ: totum enim quod diuiditur, in partibus nihilominus intelligitur: tanquam si diceres, animalium aliud animal est rationale, aliud animal irrationale. Vsus generis ac speciei maximus est: nec solùm ad distributionis illũ modum, sed omnino cũ ex genere species, vel contrà concludimus. Ex genere species plures, vt cùm Cicero obiicit sibi,
„ Tu es orator, Archias poeta: quomodo *Pro Arch.*
„ igitur debes illi fructum eloquẽtiæ tuæ?
„ Etenim, ait, omnes artes, quæ ad huma-
„ nitatem pertinent, habent quoddam
„ commune vinculum: & quasi cognatio-
„ ne quadam inter se continentur. Ars,
„ genus est poeticæ & eloquentiæ. Ex ge-
„ nere autem species vnica. Catullus,

Nulli se dicit mulier mea nubere malle,
Quàm mihi, non si se Iuppiter ipse petat:
Dicit, sed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento & rapida scribere oportet aqua.

Mulier, genus est huius mulieris. A specie vnica genus cõcluditur apud Ciceronem in Antonium, Cùm quidam *Philip. 2.*

„ Antonianum motum tumultum dice-
„ rent, negarent eſſe bellum. At in quo
„ fuit controuerſia? belli nomen ponen-
„ dum in ſententia quidam non putabãt:
„ tumultum appellare malebant, ignari
„ non modò rerum, ſed etiam verborum:
„ poteſt enim bellum ſine tumultu, tu-
„ multus eſſe ſine bello non poteſt. Martialis autem Baccharam pollicentem omnia quæ opus eſſent, feſtiuè carpit, dũ ſpecies colligit rerum neceſſariarũ, quas Bacchara non ſuppeditaret:

Libro 7. *Siquid opus fuerit, ſcis me non eſſe rogandum:*
Bis nobis dicis Bacchara, térque die:
Appellat rigida triſtis me voce Secundus:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Penſio te coram petitur, claréque, palámque:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Eſſe queror gelidáſque mihi, tritáſque lacernas:
Audis, ſed neſcis Bacchara quid ſit opus.
Hoc opus eſt ſubitò fias vt ſydere mutus,
Dicere ne poßis Bacchara quid ſit opus.

Ad ſpeciei argumentum pertinent omnia ferè exempla, quę rebus generaliter propoſitis ſubiiciuntur. Dij pręſentiam ſuam exhibent hominibus, ait Cicero, vt Caſtor, Pollux, Fauni: quæ exē-

2. de Natu. deorum.

pla species quædam deorum sunt. Aliàs itaque à genere disputatio descendit ad species explicandas: aliàs ab his ascendit ad generis amplificationem. In artium verò studiis longè principem locũ tenent genera & species rerum, quorum tamen cognitio perobscura est & perdifficils inuentu.

DISTRIBVTIO EX SVBIECTIS.

Tertius distribuendi modus est ex subiectis, cùm adiũctum totum est, partes sunt subiecta. Cic. Fuit iam à Platone accepta philosophandi ratio triplex: vna de vita & moribus: altera de natura & rebus occultis: tertia de differendo & quid verũ, & quid falsum, quid rectũ in oratione, prauúmq;, quid cõsentiens, quid repugnans iudicando. Catullus, *Acad. 1.*

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est,
Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.

DISTRIBVTIO EX ADIVNCTIS.

Quartus distributionis modus est, cùm subiectum totũ est, res adiunctæ, partes: vt cùm corporum alia dicimus

esse alba, alia nigra, alia medio quodã affecta colore. Virgilius,

Georg. 1. *Quinque tenent cælum Zonæ, quarũ vna corusco*
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circũ extremæ dextra lauáque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris,
Has inter mediámque duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuûm.

Cicero principum Romanorũ alios optimates, alios populares hoc distributionis modo facit: Duo genera, inquit, semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui versari in republ. atque in ea excellentius se gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse voluerunt. Distributionis modus nullus præterea est. Contrarium enim, item repugnans in contrarium & repugnans nõ diuiditur: vt album non in nigrum, nec in rubrum partimur: tametsi partitionis omnis totum, partésque ratione quadam separantur, sed propterea distribuendi modus nullus nouus est. Animaduertendum verò est ex quatuor traditis distributionum generibus, duo esse pri-

Pro Sest.

maria: alterum ex caufsis, alterum ex effectis. Atque illud, cùm totum quod efficitur, in membra conficientia: hoc cũ genus in ſpecies, earúmque formas diſtribuitur. In reliquis generibus nec totum, nec partes verè dicuntur, ſed ex adiunctione quadam: totũ enim à partibus, & partes à toto in his ſeparari ſæpe poſſunt: quod à totius & partiũ natura eſt alienum: Incidunt tamen tales aliquando rerum diſtributiones, & perſæpe neceſſariæ ſunt, cùm meliores ignotæ ſunt: vt in hac inuentionis dialecticæ doctrina primæ argumentorum diuiſiones, leuiſsimæ fateor, ſed quibus nil adhuc melius eſt inuentum. Sed de diſtributione ſatis: ad definitionem eſt veniendum.

DEFINITIO.

Definitio eſt oratio, quæ quod quæritur propriè & breuiter explicat quid ſit: propriè, vt omni ſoli definitæ rei definitio perpetuò conueniat. Nomen ipſum definitionis à menſoribus tranſlatum eſt: quod vt illic certis finibus & terminis agri ſic vis, naturáque rerum

ſuis partibus hîc comprehenditur. Definiendi genera duo ſunt, alterum propriè definitio, alterum deſcriptio nominatur.

DEFINITIO PROPRIA.

Definitio propria ex cauſsis propriã, verámque rei naturam conſtituentibus explicat quid ipſa res ſit, ídque plerunque duobus vocabulis generis & formæ cauſſas omnes propoſitæ rei continentibus, quo pacto hominẽ definimus animal rationale. Animalis enim nomine (quod genus eſt) natura corporata ſignificatur, quæ materies hominis eſt, & viuendi & ſentiendi vis: quæ virtutes duæ ſunt animæ: tum additur rationale, extrema conſummatio: quæ vis forma eſt hominis, & efficiens modo quodam eſt: ſtatum enim eius tuetur: & finis item, quia ad rationis abſolutionem perfectionémque tendunt omnes vigiliæ, cogitationéſque noſtræ. Ita genere formáque rei cùm definitio efficitur, omnium cauſſarum (quæ ſunt in re ipſa) genera complectitur. Ex hoc itaque genere ferè cõſtant artium defini-

tiones: Rhetorica, est virtus dicendi: Dialectica, virtus disserendi.

DESCRIPTIO.

Cùm verò reliquis etiam argumentis vtimur ad explicãdum quid sit quod quæritur, descriptio nominatur, eáque interdũ breuitate par superiori. Ouidi⁹,

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago? *Amo. 2.*

Horatius,

Ira, furor breuis est. *Epist. 1.*

„ Cic. Pax, tranquilla libertas. Nec tamen hac breuitate difiniendi perpetuò vtimur. desiderat plerunque & res ipsa, & auditor pleniorem, splẽdidiorémque orationem. Ita plerunque assumuntur orationes longiores ad explicandũ definiendúmque quod quæritur: vnde efficitur aliquid proprium, quod in aliam rem nullam transferri possit. Sic apud Virgilium fama pingitur: *Philip. 2.*

Fama, malum, quo non aliud velocius vllum *Æne. 4.*
Nobilitate viget, viresque acquirit eundo.
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingreditúrque solo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens ira irritata deorum
Extremam (vt perhibent) Cæo Enceladóque sororẽ

Progenuit pedibus celerem & pernicibus alis.
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures,
Nocte volat cæli medio, terræq́ per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes,
Tam ficti prauíque tenax, quàm nuntia veri.

Similis est illa ex effectis gloriæ definitio apud Ciceronem: Sed tamen ex omnibus pręmiis virtutis, si esset habẽda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam: hãc vnam, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolaretur, quę efficeret vt absentes adessemus, mortui viueremus: hanc denique esse, cuius gradibus etiam homines in cælum videantur ascendere. Sic Gnato definitur apud Terentium: *Pro Milo.*

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt tamen: hos consector, hisce ego non paro me vt rideant,
Sed his vltrò arrideo, & eorum ingenia admiror simul. *In Eunuc.*

Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperaui egomet mihi
Omnia assentari: is quæstus multò est vberrimus.

Tales sunt descriptiones in poetis, & oratoribus personarum, vrbium, regionum, fluminum, montium ex omnibus argumẽtorum generibus. Atque huiusmodi definitionib⁹ perspicuis magis quàm breuibus referta sunt in bonis authoribus tota volumina. nec prætereũdum est reciprocationem probationis hìc eandem esse, quæ in superioribus est argumentis: vt enim ex definitione sæpe res definita disputatur, sic contrà ex definita re definitio aliquando concludetur. Atque toto in definiendi genere nõ tam breuitatis, quàm perspicuitatis habenda ratio est. non enim memoriæ gratia solùm (quam breuitas adiuuat) sed multò magis intelligentię, quam perspicuitas efficit, definiendi via quæsita est. Ac certè tenendum illud est in tradendis artibus definitiones illas duobus vocabulis comprehensas gene-

re & forma, magis esse comprehensiones breues, quàm faciles explicationes: nisi ab attento diligentíque doctore discipulis familiariter & intelligenter exponatur. Atque vt cauendū est diligenter ne quid ad disertam expositionē desit, ita prouidendum ne quid redundet.

ASSVMPTA ARGVMENTA.

Insitis argumentis expositis ad extrinsecus assumpta veniendum est: quę assumuntur, non vt insita, ex altera parte quæstionis, sed ex tota quæstione, quam deus homóve negauerit aut affirmauerit, vnde testimonia nominantur. Diuina sunt quæ vel à Deo ipso eduntur, vel ab hominibus, aliisve naturis instinctu diuino afflatis funduntur. Diuina igitur testimonia sunt ver a oracula, quæ sacris literis continentur. Sed exēpla proferamus, qualia nobis authores hi (quibus adhuc sumus vsi) suppeditāt, vt illustriorem locum faciamus. Tibul.

Libro 3. *Quòd si vera canunt sacris oracula templis:*
Hæc illi nostro nomine dicta refert.
Hoc tibi coniugium promittit Delius ipse:
Fœlix, ac alium desine velle virum.

„ Cic. Itaque hoc Iudices, non ſine *Pro Milo.*
„ cauſſa fictis fabulis doctiſsimi homines
„ memoriæ prodiderunt eum, qui patris
„ vlciſcendi cauſſa matrem necauiſſet, va
„ riatis hominũ ſententiis non ſolùm hu-
„ mana, ſed etiam deæ ſapientiſsimæ ſen
„ tentia liberatum. Teſtimonium Palla-
dis eſt. Humana autẽ teſtimonia ſunt
Philoſophorum ſententiæ: vt Socratis
illud, Vnicum bonum ſcientia, & vni-
cũ malũ, ignorantia. Et poetarũ. Virgil.

Diſcite iuſtitiam moniti, & ne temnite diuos. *Æneid. 6.*

Iuuenalis,

Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas. *Saty. 2.*

Horatius,

-Mors, vltima linea rerum. *Epiſt. 1.*

Martialis,

Extra fortunam eſt, quicquid donatur amicis. *Lib. 5.*

„ Oratorum. Cic. Propoſita inuidia, *Pro Milo.*
„ morte, pœna, qui nihilo ſegnius remp.
„ defendit, is vir verè putandus eſt. Ex-
„ cellentium virorum, vt Solonis: Neque *Cicero ad Brutum.*
„ ſolùm vt Solonis dictum vſurpem, qui
„ & ſapiens fuit vnus ex ſeptem, & legũ
„ ſcriptor ſolus ex ſeptem. Is rẽpub. dua-
„ bus rebus cõtineri dixit, præmio & pœ-

„ na: huc pacta referenda sunt. Cicero pactum reprehendit Antonij de perdẽ-
Philip.2. da republ. cum Cæsare: Quid autem
„ agebatur, nisi vt delere & euertere rẽp.
„ funditus velles? cùm te neque principes
„ ciuitatis rogando, neque maiores natu
„ monẽdo, neque frequens senatus agen-
„ do de vendita atque addicta sententia
„ mouere posset. Huc etiã promissa per-
Philip.5. tinent. Idem, Audebo etiam obligare
„ fidem meam, P. C. vobis, populóque
„ Romano: quod profectò cùm me nulla
„ vis cogeret, facere non auderem: perti-
„ mescerémque in re maximè periculosa
„ opinionem temeritatis: promitto, reci-
„ pio, spondeo, P. C. Cæsarem talem sem
„ per fore ciuẽ, qualis hodie sit: qualém-
„ que eum maximè velle & optare debe-
„ mus. Est quoque testimonij quædam vis: cùm iubemus contradicentem experiri. Terentius,

In Eunuc. *Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis, quæ liberum*
Scire æquum est adolescentem: solertem dabo.

Ouidius,

Trist.1. *Quod magis vt liqueat, néue hoc ego fingere credar,*

Ipse velim pœnas experiere meas.

Huc similiter spectat iusiurandum: quale est Virgilianum illud,

-per sydera iuro, AEnei. 6
Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,
Inuitus regina tuo de littore cessi.

Testimoniis autem humanis vulgo ab imperitis & simplicibus creditur, si prudens, probus, nostri studiosus testis videatur. Monet tamen Socrates apud Platonem & rhetores in præceptis de hac ipsa re, in exquirenda veritate testimoniis tantùm credendum esse, quantum ratio permiserit. Atque idcirco hoc argumenti genus expers artis appellauero, quia ferè nihil admodum approbationis, id est artis huius (quæ argumenta & probationes ostendit) habeat. Quanquam scio aliam huius nominis rationem à rhetoribus afferri. Considerãda est ergo in testimonio caussa cur dictum sit: testis vita, moréstque spectandi.

PERORATIO INVENTIONIS.

Hactenus inuentionis dialecticæ genera exposita sunt: in quibus singulis quæ vis esset ostendimus. Nunc autem

in vniuersum monẽdum illud est, propositis quæstionibus vt accommodata argumenta quærantur: Si artes, si res stabiles & æternę sunt subtiliter explicandę, ex caussis assumpta declaratio aptior erit: si deliberatio de pace, iudicium de facinore, commẽdatio rectè factorum, aut quiduis eorum quæ quotidie euenire solent, disputandum erit: nullus erit locus inuentionis qui iuuare non possit. Nec verò cõturbemur, quòd & caussa & effectus & subiectum & adiunctũ, ac omnia argumenta, eadem res esse possit: vt animal efficitur à certis caussis, & quædam efficit. Idem subiectũ est multorum adiunctorum, & subiecticuiusdam est adiunctum, vt terrę, idem & species & genus: argumenta enim rationes puræ sunt, & nudæ, & satis habent, si ratione distinguantur, quanuis aliquando in eadem re conueniant.

PETRI RAMI

VEROMANDVI

Institutionum Dialecticarum
Liber secundus.

Isposítio, est apta rerum inuentarũ collocatio: quæ sanè pars doctrinæ ad memoriam etiam confirmandam plurimũ valet, vt vna eadémque institutio sit duarum maximarum animi virtutũ intelligentiæ & memoriæ. Itaque cùm de dispositionis arte dixero, de memoriæ quoque arte dixero: sed hæc postea.

Dialecticæ dispositionis genera duo sunt, syllogismus & methodus. Syllogismus sicuti cætera huius artis præcepta ex vsu communi deducẽdus nobis est: & res hìc est facillima, vt si de finibus agrorum arbiter constituatur imperitus agricola, paréśne sint agri, an im-

pares, nullam de re protinus ſententiã feret, decempeda, aut alia quauis regula prius vtrunque metietur, tum ſi rectę normæ pariter ambo conueniẽt, pares eſſe: ſin minus, impares iudicabit. Regula tertio loco adhibita pro argumento eſt, cuius cum duobus agris, id eſt rebus in quæſtione poſitis, diſpoſitione & accommodatione factũ iudicium eſt. Syllogiſmus igitur erit argumenti cum quæſtione conſtãs & firma collocatio, vnde quæſtio ipſa vera falſáve iudicatur. Hic igitur vnius argumenti cum quæſtione diſponendi leges & præcepta ponuntur, & quæ vera poſsit æſtimatio de propoſita quæſtione fieri. Atque hæc pars eſt, quæ iudicium propriè nominatur, quia ſyllogiſmus de omnibus rebus iudicandi communis regula ſit. Latinè argumentatio & ratiocinatio dicitur. Argumentatio quia ſit argumenti (quemadmodum diximus) cum quæſtione collocatio. Ratiocinatio & ſyllogiſmus vna & eadẽ ratione appellatur: συλλογίζομαι enim & ratiocinor idem valent: & vtrunque à rationibus

nummariis traductum videtur: vel hinc illud est similitudine translatum: quemadmodũ enim boni ratiocinatores addendo deducendóque vident quæ reliqui summa fiat, ita dialectici partibus addendis & subducendis summã quandam rationis explicant. Vt si Stoicum illud quæratur, An omne bonum sit honestum? & ex adiunctis argumentum sumatur ad affirmandum quòd laudabile, argumento cum quęstionis partibus addito dispositóque conclusio breuiter sic efficitur:

Omne laudabile est honestum:
Omne bonum est laudabile:
Omne igitur bonum est honestum.

Hoc consectarium quarto de finibus Cicero verbis iisdem conclusit. In quo exemplo videmus argumẽtum additum cum vtraque parte quæstionis, deinde facta velut summa conclusam esse quæstionem. Syllogismi autem diuisio duplex est, diuiditur enim primũ in membra quædam quibus componitur, Propositionem, Assumptionem, Complexionem. Propositio, est prima

pars ſyllogiſmi, in qua diſponitur argumentum cum maiore vel vtroque ſimul quæſtionis extremo, vt in exemplo propoſiti ſyllogiſmi:

Omne laudabile eſt honeſtum.

Vbi cum maiore parte quæſtionis (*honeſtum*) argumentum (*laudabile*) diſpoſitum collocatúmque eſt. Aſſumptio, ſecunda pars eſt ſyllogiſmi, in qua diſponitur argumentum cum minore quæſtionis extremo: vt

Omne bonum eſt laudabile.

Vbi argumentum (*laudabile*) cum minore extremo quæſtionis (*bonum*) ordinatum eſt. Complexio, eſt vltima pars ſyllogiſmi, vbi quæſtionis partes denuò coniunguntur: vt

Omne igitur bonum eſt honeſtum.

Quæſtio enim erat (*An omne bonum eſſet honeſtum*) quæ ſuis partibus tandem redintegrata & concluſa eſt. Concluſio aliquando totam ratiocinationẽ ſignificat, non complexionem ſolam: & Cicero propriè hanc poſtremam partem complexionem nominat.

Secundo loco ſyllogiſmus in ſimpli

cem & coniunctum diuiditur. Simplex qui constat ex simplici dispositione argumenti. Vt in proposito exemplo argumentum *(laudabile)* non cum vtraque quæstionis parte simul collocatur, sed separatim cum singulis: & hîc nihil interest, an cõiuncta sit enũtiatio, modò dispositio permaneat eadem. vt si dicas,

Quicquid est laudabile, id est honestum:
Quicquid est bonum, est laudabile:
Quicquid est igitur bonum, est honestum.

Partes syllogismi non sunt enunciationes simplices, vt in priore syllogismo; sed coniunctæ: relatæ enim sunt: dispositio tamen prorsus eadem est superiori: quod etiam copulatorum pronuntiatorum commune est. Quamobrem quoniam syllogismus certa dispositio est argumenti, quæ in simplicibus enuntiatis, & in relatis, copulatísque nullo pacto mutatur, sed simplex & vniusmodi permanet, syllogismos tales, simplices propter simplicem argumenti dispositionem nominabimus. Simplicium syllogismorũ genera tria sunt. In primo argumentum maiorem par-

tem quæstionis antecedit, minorẽ consequitur. Cuius generis conclusionum quatuor modi affirmationis & negationis generalis aut specialis differentia distinguuntur.

PRIMVS MODVS.

Primus modus vsquequaque vniuersus & affirmatus:

Quicquid est iustum, idem est vtile:
Quicquid est honestum, idem est iustum:
Quicquid igitur est honestum, idem est vtile.

Offic.2. Quod ita conclusit Cicero: Summa
„ quidem authoritate philosophi seuerè
„ sanè atque honestè hæc tria genera con
„ fusa, cogitatione distinguũt. Quicquid
„ enim iustum sit, id etiam vtile esse cen-
„ sent. Itémque quod honestum, idem iu-
„ stum. Ex quo efficitur, vt quicquid ho-
„ nestum sit, idem sit vtile. Ouidius aliter,
sed breuius conclusit, cùm quæreret à Iano, quare annus à bruma inciperet:

Fast.1. *Quæsieram multis, non multis ille moratus*
Contulit in versus sic sua verba duos:
Bruma noui prima est, veterisq́ nouißima solis,
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

Complexio ex quæstione intelligi-

tur: Aſſumptio ſecundo loco eſt: Propoſitio vltimo.

Principium Phœbi, eſt anni principium:
Bruma eſt principium Phœbi:
Bruma igitur eſt anni principium.

Item,

Omnia quæ ſecundum naturam ſunt, habenda ſunt in bonis:
Senibus emori ſecundum naturam eſt:
Senibus igitur emori bonum.

Sic Cato concludit apud Ciceronẽ, *de Senect.*
„ Omnia verò (ait) quæ ſecundum natu-
„ ram fiunt, ſunt habenda in bonis. Quid
„ eſt autem tam ſecundũ naturam, quàm
„ ſenibus emori? quod idem contingit a-
„ doleſcentibus aduerſante & repugnan-
„ te natura. Itaque adoleſcentes mori ſic
„ mihi videntur, vt cùm aquæ multitudi-
„ ne vis flammę opprimitur: ſenes autem
„ ſic vt ſua ſponte nulla adhibita vi con-
„ ſumptus ignis extinguitur. Syllogiſmos verò breues & ſtrictim ad artis legem concluſos perraro in poetis & oratoribus, atque etiam in philoſophis, & omnino in hominum non ineptorum & imperitorum ſermonibus inuenies: ſed vſus ſequendus nobis tamen eſt, & ſen-

tentiæ ad dispositionem doctrinæ referendæ sunt: ridiculam enim faciemus artem, si statuemus nullum esse hominum stabile iudicium, nisi quod tribus verbis fuerit expressum: sententia ponderanda est, non numerãda verba sunt. Et quemadmodum naturalis iudicij sedes non in lingua & manu, sed in animo & mente collocatur: sic artificiosi iudicij ratio non ex verbis, quæ promũtur voce aut scripto, sed ex orationis intimo sensu habenda est.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus vsquequaque vniuersus, sed assumptione duntaxat affirmatus.

Nihil quod miseri possessoris esse poßit, bonũ est:
Omnia fortunæ commoda miseri possessoris esse possunt:
Nulla igitur fortunæ commoda bona sunt.

Tuscu.5. Cic. Non sunt igitur ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet esse miserrimum. An dubitas quin præstans valetudine, viribus, forma, acerrimis, integerrimísq; sensibus, adde etiam, si lubet, pernicitatem & veloci-

„ tatem: da diuitias, honores, imperia, „ opes, gloriam: ſi fuerit is, qui hæc ha- „ bet, iniuſtus, timidus, hebeti ingenio „ atque nullo, dubitabíſne eũ miſerũ dice „ re? Qualia igitur iſta bona ſunt, quæ qui „ habeat, miſerrimus eſſe poſsit? Horat.

Libro 1. Epiſt.

Quo melior ſeruo, quo liberior ſit auarus,
In triuiis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque: porrò
Qui metuens viuit, liber mihi non erit vnquam.

Breuius ita facies:

Nemo timidus eſt liber:
Omnis auarus eſt timidus:
Nullus auarus igitur eſt liber.

Auarum & cupidum pro eodem hîc intelligit: & ſic Terentiana illa de regendo amore conſultatio concluditur:

In Eunuc.

Here quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Hæc ſententia breuius ita concluditur:

Nulla res conſilio, modóque deſtituta, conſilio regi poteſt:.

Omnis amor est consilio, modóque destitutus:
Nullus igitur amor consilio regi potest.

Reliqui modi speciales sunt ex assumptione & complexione specialibus.

TERTIVS MODVS.

Tertius modus affirmatus vsquequaque, sed propositione tantum vniuersus.

Omnes COSS. virtutis commendatione facti, remp. maximè tueri debent:
Quidam sunt COSS. virtutis cõmendatione facti:
Quidam igitur remp. maximè tueri debent.

Nihil autem refert pro speciali proprium enuntiatum ponere.

Omnes COSS. virtutis commendatione facti, remp. maximè tueri debent:
Cicero est consul virtutis commendatione factus:
Cicero igitur remp. acerrimè tueri debet.

Agra. 2. Sic de se Cicero, Nam cùm omniũ con-
» sulum grauis in repub. custodienda cu-
» ra ac diligentia debet esse, tum eorum
» maximè qui non in incunabulis, sed in
» campo sunt consules facti. Nulli popu-
» lo Romano pro me maiores mei spo-
» ponderunt, mihi creditum est: à me pe-
» tere quod debeo, meipsum appellare de-
» betis: quemadmodum cùm petebam,
» nulli me vobis authores generis mei

» commendarunt : ſic ſiquid deliquero, » nullæ ſunt imagines, quę me à vobis de» precentur. Quare modò vt vita ſuppe» tat, (quãquam ego ſum is, qui eam poſ» ſim ab iſtorum ſcelere inſidiiſque defen» dere) polliceor hoc vobis, Quirites, bo» na fide, rempub. vigilanti homini, non » timido, diligenti, non ignauo commiſi» ſtis. Sic Ouidius breuiter,

Proſpera lux oritur: linguiſq́, animiſque fauete, Faſt. 1.
Nam dicenda bono ſunt bona verba die.

Aſſumptio prima eſt, complexio ſecunda, propoſitio poſtrema.

Cùm culpa careas, aduerſa fortuna fortiter eſt ferenda:
Euander culpa caret:
Euandro igitur fortuna fortiter eſt ferenda.

Sic Ouidius,

Cui genitrix flenti, fortuna viriliter, inquit, Faſt. 1.
Siſte puer lachrymas, iſta ferenda tibi eſt.
Sic erat in fatis, nec te tua culpa fugauit,
Sed Deus offenſo pulſus es vrbe Deo.
Nec meriti pœnam pateris, ſed numinis iram:
Eſt aliquid magnis crimen abeſſe malis.
Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto ſpémque metúmque ſuo.

QVARTVS MODVS.

Quartus modus sola & præpositione vniuersus, & assumptione affirmatus:

Nemo sobrius saltat:
Murena est sobrius:
Murena igitur non saltat:

Locus est in defensione Murenæ, vbi saltatorem appellauerat Lucium Mu-
» renam Cato: Quare cùm ista sis autho-
» ritate, non debes M. Cato arripere ma-
» ledictum ex triuio, aut ex scurarrum ali-
» quo conuitio, neque temerè consulem
» P. Romani saltatorem vocare, sed con-
» spicere quibus præterea vitiis affectum
» esse necesse sit eum, cui verè istud obiici
» posit. Nemo enim ferè saltat sobrius,
» nisi fortè insanit: neque in solitudine,
» neque in conuiuio moderato atque ho-
» nesto: intempestiui conuiuij, amœni lo-
» ci, multarum deliciarum comes est ex-
» trema saltatio. Tu mihi arripis id quod
» necesse est omnium vitiorum esse po-
» stremum: relinquis illa, quibus remotis,
» hoc vitiū omnino esse non potest. Nul-
» lum turpe conuiuium, non amor, non
» comessatio, non libido, non sumptus

,, oſtenditur: & cùm ea non reperiantur,
,, quæ voluptatis nomen habent, quæque
,, vitioſa ſunt, in quo ipſam luxuriam re-
,, perire nō potes, in eo te vmbram luxu-
,, riæ reperturum putas?

Nullus amantis puellæ deceptor eſt laudandus:
Demophoon eſt Phillidis puellæ deceptor:
Demophoon igitur non eſt laudandus.

Ouidius duobus diſtichis idem cōcluſit: *In Epiſt. Phillidis.*

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
Gloria: ſimplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis:
Dij faciant, laudis ſumma ſit iſta tuæ.

Secundum genus ſimplicium ſyllogiſmorum eſt, in quo argumentū vtranque partem quæſtionis conſequitur. Cuius generis ſicuti ſuperioris quatuor modi ſunt. Primus & Secundus, vniuerſi. Tertius & Quartus, ſingulares.

PRIMVS MODVS.

Primus modus vſquequaque vniuerſus, ſed aſſumptione duntaxat affirmatus:

Nullus naturalis hominum cibus eſt cæde & ſanguine cruentus:
Omnis eſus carniū eſt cæde & ſanguine cruentus:

Nullus igitur esus carnium est naturalis hominum cibus.

Hac conclusione Pythagoræ ratiocinatio apud Ouidium continetur. Cuius quæstio initio sic est:

Metam. 15. *Parcite mortales, dapibus temerare nefandis*
Corpora.

Deinde ratio propositionis præcedit ex enumeratione partium:

-Sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidæq; in vitibus vuæ:
Sunt herbæ dulces, sunt quæ mitescere flamma,
Mollirique queant, nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore.

Propositio sequitur:

Prodiga diuitias, alimentáque mitia tellus
Suggerit, atque epulas sine cæde & sanguine præbet.

Tū alia cōfirmatio ex aduersis additur:

Carne feræ sedant ieiunia, nec tamen omnes:
Quippe equus & pecudes, armentáque gramine viuunt.
At quibus ingenium est immansuetumq; ferumq;,
Armeniæ tigres, iracundíque leones,
Cúmque lupis vrsi dapibus cum sanguine gaudent.

Assumptionis sententia proxima est:

Heu quàm cruentus & sceleratus est esus carnium.
Heu quantum scelus est in viscere viscera condi,

Congestóque auidum pinguescere corpore corpus,
Alteriúsque animantem animalis viuere letho.

Cōplexio tandem ponitur cū iteratione argumenti & comparationis accessione:

Scilicet in tantis opibus, quas optima mater
Terra creat, nil te nisi tristia mandere sæuo
Vulnera dente iuuat, ritúsque referre Cyclopum:
Nec nisi perdideris alium, placare voracis
Et malè placati poteris ieiunia ventris.

Hæc Pythagorica monitio in hunc modum conclusa est, multísque postea ornamentis illustrata:

Nullus animus conturbatus, bene affectus est ad ratione vtendum:
Sapientis animus ita semper affectus est, vt ratione optimè vtatur:
Nunquam igitur sapientis animus est perturbatus.

Cicero syllogismum hunc ita confi- *Tuscu.3.*
„ cit: Et quemadmodum oculus contur-
„ batus non est probè affectus ad suū mu-
„ nus fungendum, & reliquæ partes, to-
„ túmve corpus à statu cùm est motum,
„ deest officio suo & muneri: sic contur-
„ batus animus non est probè affectus ad
„ exequendum munus suum. Munus au-
„ tem animi est ratione vti, & sapientis
„ animus ita semper affectus est, vt ratio-

ne optimè vtatur: nunquam igitur eſt perturbatus.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus vſquequaque eſt vniuerſus, ſed propoſitione duntaxat affirmatus: vt

Omnes veri amici communia habent omnia:
Nulli hoc tempore communia habent omnia:
Nulli itaque hoc tempore veri ſunt amici.

Martialis hanc ratiocinationem ſic concluſit:

Libro 6. *Quòd non ſit Pylades hoc tempore, non ſit Oreſtes,*
Miraris? Pylades Marce bibebat idem:
Nec melior panis, turdúſue dabatur Oreſti:
Sed par atque eadem cœna duobus erat.
Tu Lucrina voras, me paſcit aquoſa Peloris:
Non minus ingenua eſt & mihi Marce gula.
Te Cadmæa Tyros, me pinguis Gallia veſtit:
Vis te purpureum Marce ſagatus amem?
Vt præſtẽ Pyladen, aliquis mihi præſtet Oreſten,
Hoc non ſit verbis, Marce, vt ameris, ama:

Quod ſpeciatim de Pylade & Oreſte dicit, de veris amicis generaliter eſt intelligendum. Item quod de ſe & Marco, de omnibus eiuſdem temporis hominibus eſt accipiendum.

Omnis interitus est secretio partium cōpositarum:
Nullus autē animus partibus cōpositis secernitur:
Nullus igitur animus interit.

Sic Cicero ratiocinatur: Assumptio prima est, complexio secunda, propositio vltima: In animi autem cognitione Tuscu. 5.
„ dubitare non possumus (nisi planè in
„ physicis plumbei sumus) quin nihil sit
„ animis admistum, nihil concretum, ni-
„ hil copulatum, nihil coagmentatum,
„ nihil duplex: quod cùm ita sit, certè nec
„ secerni, nec diuidi, nec discerpi, nec dis-
„ trahi potest, nec interire igitur: est enim
„ interitus quasi discessus & secretio ac di-
„ remptus earum partium, quæ ante inte-
„ ritum iunctione aliqua tenebantur. Reliqui modi velut in primo genere speciales ex assumptione & complexione specialibus efficiuntur.

TERTIVS MODVS.

Tertius modus sola & assumptione affirmatus, & propositione vniuersus: apud Ouidium, festino

Liuor, iners vitium, mores non exit in altos, 3. de Ponto.
Vtq; latens ima vipera serpit humo:
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,

Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alij noceant miseris, opténtque timeri:
Tinctáque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta iuuandis,
In quorum numero me precor esse velis.

Quod breuius ita concluditur:

Nullus liuidus petit alta:
Maximus petit alta:
Maximus igitur non est liuidus.

Nullius sensu carẽtis pars aliqua potest esse sentiẽs:
Mundi autem partes sentientes sunt,
Non igitur caret sensu mundus.

2. de *Natu deorum.* Zeno iis verbis apud Ciceronem ita ratiocinatur. Cicero in paradoxis similiter concludit, cùm disputat eo tempore ciuitatem non fuisse, cùm à Clodio eiectus est:

Nulla ciuitas est latronum congregata multitudo:
Cùm eiectus sum Roma, fuit latronum congregata multitudo:
Cùm igitur eiectus sum Roma, ciuitas non fuit.

» Quæ est enim ciuitas, ait, omnísne
» conuentus etiam ferorum & immaniũ?
» omnísne etiam fugitiuorum ac latro-
» num congregata vnum in locum mul-
» titudo? Certè negabis. Non igitur erat
» tum ciuitas, cùm leges in ea nihil vale-

" bant, cùm iudicia iacebāt, cùm mos pa-
" trius occiderat, cùm ferro pulſis magi-
" ſtratibus ſenatus nomen in republica
" non erat: prædonum ille concurſus & te
" duce latrocinium in foro conſtitutum,
" & reliquiæ coniurationis à Catilinæ
" furiis ad tuum ſcelus, furorémque con-
" uerſæ num ciuitas erat? Itaque pulſus
" ego ciuitate non ſum, quæ nulla erat.

QVARTVS MODVS.

Quartus modus ſola propoſitione & vniuerſus & affirmatus:

Scribentes bona carmina debent eſſe læti:
Ouidius non eſt lætus:
Ouidius itaque non ſcribit bona carmina.

Hanc excuſationem de ſuis carminibus hic poeta tradidit in Triſtibus, ſed duos præterea ſyllogiſmos effecit:

Carmina proueniunt animo deducta ſereno: Libro 1.
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera iactat hyems.
Carminibus metus omnis abeſt: ego perditus enſem
Hæſurum iugulo iam puto, iámque meo.
Hæc quoque quæ facio, iudex mirabitur æquus,
Scriptáque cum venia qualiacunque leget.

Cicero ad hunc modum argumentatur decemuiratum Rulli regnum non esse:

Omne regnum est finitum:
Decemuiratus Rulli non est finitus:
Decemuiratus igitur Rulli non est regnum.

Agrar.2. Verbum mihi deest, Quirites, cùm „ ego hanc potestatem regiam appello: „ sed profectò maior est quædam: nullum „ enim regnum fuit vnquam, quod non „ si minus iure aliquo, at regionibus ta- „ men certis contineretur. Hoc verò in- „ finitum est, quo & regna omnia, & ve- „ strum imperium, quod latissimè patet, „ & ea quæ partim libera à vobis, partim „ etiam ignorata vobis sunt, permissu le- „ gis continentur. Complexio prima est: propositio secunda: assumptio tertia.

Secundum genus simplicium syllogismorum numerum conclusionũ primo generi parem habet, tametsi in eo nihil nisi negatum concluditur. Est autem minus illustre, minúsque naturale, quàm primum: frequenter tamen incidit. Tertium genus reliquũ est è simplicibus, in quo argumentum vtranque partem quæstionis antecedit. Modos

autem plures habet, quàm ſuperiora genera, omnes tamen ſpecialis & ſingularis complexionis. Sex autem ſunt.

PRIMVS MODVS.

Primus modus vſquequaque affirmatus, ſed propoſitione & aſſumptione duntaxat vniuerſus:

Omnes tyranni ſunt improbi:
Omnes tyranni ſunt locupletes:
Aliquis igitur locuples eſt improbus.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus, aſſumptione duntaxat affirmatus, propoſitione autem & aſſumptione vniuerſus:

Nulli reges ſunt improbi,
Omnes reges ſunt locupletes:
Aliquis igitur locuples non eſt improbus.

Reliqui quatuor modi vnam tantùm partem generalem habent.

TERTIVS MODVS.

Tertius modus eſt vſquequaque affirmatus, ſed aſſumptione tantū vniuerſus:

Aliquis tyrannus eſt improbus:
Omnis tyrannus eſt locuples:
Aliquis igitur locuples eſt improbus.

QVARTVS MODVS.

Quartus modus est vsquequaque affirmatus, sed propositione tantũ vniuersus:

Omnis tyrannus est improbus:
Aliquis tyrannus est locuples:
Aliquis igitur locuples est improbus.

QVINTVS MODVS.

Quintus modus est sola assumptione & vniuersus & affirmatus:

Aliquis rex non est improbus:
Omnis rex est locuples:
Aliquis igitur locuples non est improbus.

SEXTVS MODVS.

Sextus modus est sola & propositione vniuersus, & assumptione affirmatus:

Nullus rex est improbus:
Aliquis rex est locuples:
Aliquis igitur locuples non est improbus.

Conclusiones huius postremi generis sunt admodum infrequentes. Locus est apud Ciceronem, sed parum acutè

Tuscu. 5. conclusus: Iam verò quî potest vir bonus non ad id quod laudabile sit, omnia
„ referre, quæ agit, quę sentit? refert autem
„ omnia ad beatè viuendum: beata igitur
„ vita laudabilis. Sic autem rectè conformaretur primo modo:

Vir bonus est laudabilis:
Vir bonus est beatus:
Beatus igitur est laudabilis.

Specialiter tamen duntaxat concludi istud potest:

Beatus igitur aliquis est laudabilis.

Et secundo de finibus his verbis:

Qui in summo malo est, iste cùm in eo est, non est beatus:
Sapiens autem semper beatus est, & est aliquando in dolore:
Non est igitur summum malum dolor.

In hoc tertio genere illud est notabile, quod eandem quæstionem tribus modis, primo, tertio, quarto affirmatam, item secundo, quinto, sexto negatam concludere liceat.

In omni autem simplicium syllogismorum genere ex omnibus propriis enuntiationibus concludere possumus, vno tantùm ex præscriptis legibus obseruato, vt affirmatio negatióque ad rationẽ dispositionis expositæ conueniãt. Ita duo duntaxat erunt in vnoquoque genere modi proprij atque in primo.

PRIMVS MODVS.

Octauius est hæres à Cæsare relictus:

Tu es Octauius:
Tu igitur es hæres à Cæsare relictus.

SECVNDVS MODVS.

Antonius non est filius Cæsaris:
Tu es Antonius:
Tu non es igitur filius Cæsaris.

SECVNDI GENERIS
primus modus.

Agesilaus non est pictus ab Apelle:
Alexander est pictus ab Apelle:
Non est igitur Alexander Agesilaus.

SECVNDVS MODVS.

Cæsar patriam oppreßit:
Pompeius non oppreßit patriam:
Pompeius igitur non fuit Cæsar.

TERTII GENERIS
primus modus.

Cicero est parens patriæ:
Cicero est parens eloquentiæ:
Aliquis itaque parens eloquentiæ est parens patriæ.

SECVNDVS MODVS.

Catilina non est iustus:
Catilina est Romanus:
Aliquis igitur Romanus non est iustus.

Ac de syllogismis simplicibus. Coniuncti deinceps sunt explicandi. Con-

iunctum autem syllogismum dico, cuius propositio dispositū habet cū vtraque parte quæstionis argumentum. Genera duo sunt, Connexus & disiunctus. Connexus syllogismus à propositione connexa nominatur. Cuius modi duo sunt.

PRIMVS MODVS.

Primus modus retinet antecedens, vt consequens retineat.

Si dij sunt, diuinatio est:
Sunt autem dij:
Est ergo diuinatio.

Cicero his verbis concludit diuinationem esse. Cicero rursum, sed vberius: 2. de Diui. de Senect.

„ O miserum senem, qui mortē contemnendam esse in tam longa ætate non viderit: quę aut planè negligenda est, si omnino extinguit animum: aut etiam optanda, si aliquò eum deducit, vbi sit futurus æternus: Atqui tertium certè nihil inueniri potest. Quid igitur timeam, si aut non miser post mortem, aut beatus etiam futurus sum? Breuius & clarius ita conclude:

Si mors extinguit animum, negligenda est: si æternum relinquit, optanda:

Atqui vel extinguit, vel æternum relinquit:
Est igitur aut negligenda, aut optanda.

Dido apud Virgilium:

Æne. 4. *Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam*
Dulce meum, miserere domus labentis, & istam
Oro: si quis adhuc precibus locus, exue mentem:
Te propter Libycæ gentes, Nomadúmque tyranni
Odere, infensi Tyrij, te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola sydera adibam,
Fama prior, cui me moribundam deseris hospes?

Aliquando verò non retinetur idẽ, sed plus assumitur. Cicero, Si te parentes timerent, atque odissent tui, neque illos vlla ratione placare possis, vt opinor, ab eorum oculis aliquò concederes. Nunc te patria (quæ communis est omnium nostrũ parens) odit ac metuit, & iamdiu de te nihil iudicat, nisi de parricidio suo cogitare. huius tu neque authoritatem verebere, neque iudiciũ sequêre, neque vim pertimesces?

Catil. 1.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus connexus tollit consequens, vt tollat antecedens. Cicero in Lucullo his verbis:

Si vlli rei sapiens assentietur vsquam, aliquando

etiam opinabitur:
Nunquam autem opinabitur:
Nulli igitur rei assentietur.

Et Ouidius,

Si saperem, doctas odissem iure sorores, 2. Trist.
Numina cultori perniciosa suo:
At nunc tanta meo comes est insania morbo,
Saxa memor refero rursus ad icta pedem.

Aliquando non tollitur nominatim consequentis asseueratio, sed hypothesis dissentanea ponitur, quod eodẽ conclusionis genere tenetur. Cicero in Antonium, »Si consul Antonius, fustuarium Philip. 3. »meruerunt legiones quæ consulem reliquerunt: sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra consulem priuato consilio exercitus comparauerũt: sin autem militibus exquirendi sunt honores noui propter eorum diuinum atque immortale meritum, ducibus autem nec referri quidem potest gratia, quis est qui eum non hostem existimet, quem qui armis persequuntur, conseruatores reipub. iudicantur? Idem in alia oratione breuius:

Si consul Antonius, Brutus hostis: Philip. 4.
Si conseruator reip. Brutus, hostis Antonius.

Omnium porrò ſyllogiſmorum & ſimplicium & coniunctorum nullus eſt his duobus connexis in omni diſputationis genere, neque frequentior, neque familiarior.

Aliquando autem ſecūdum hos cōnexorum ſyllogiſmorum modos, ſimpliciter tamen, non coniunctè concluditur, cùm non idem vel aſſumatur, vel tollatur: ſed ex generali ſpeciale. Sic

Libro 1. Catullus ad Lesbiam ſecundum primi connexi modum:

Si quicquā cupidoq́, optantiq́ obtigit vnquā, &
Inſperanti, hoc eſt gratum animo propriè.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque charius auro,
Quòd te reſtituis Leſbia mi cupido,
Reſtituis cupido, atque inſperanti ipſa refers te
Nobis: ô lucem candidiore nota,
Quis me vno viuit fœlicior? aut magis hac quid
Optandum vita, dicere quis poterit?

Quod breuius concluſum, facilius intelligetur iſto modo:

Si quicquam cupido obtigit, verè gratū eſt:
Leſbia Catullo cupido obtigit:
Eſt igitur Leſbia grata Catullo.

Atque eodem modo cæteris de rebus licet concludere:

Si quicquam est iustum, idem est vtile:
Quicquid verò est honestum, iustum est:
Quicquid igitur est honestũ, est vtile. Itẽ,
Si quid homo est, animal est:
Socrates homo est:
Socrates igitur animal est.

Qua ratione in secundi connexi reliquo modo concludi constanter & dialecticè potest.

EXEMPLVM SECVNDI MODI.

Si quicquam homo est, animal est:
Lapis non est animal:
Lapis igitur homo non est.

Disiunctus syllogismus restat, id est cuius propositio disiuncta est: modi eius duo sunt.

PRIMVS MODVS.

Primus modus tollit vnum, vt retineat quod reliquum est.

Cæsaris interfectores homicidæ sunt, aut vindices libertatis:
Non sunt autem homicidæ:
Sunt igitur vindices libertatis.

Cicero hoc syllogismo concludit Brutum, Cassium, cæteróśque tyrannoctonos vindices esse libertatis: Nun- *Philip. 2.*

„ quámne intelliges ſtatuendum tibi eſſe
„ vtrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, ho-
„ micidæ ſint, an vindices libertatis? At-
„ tende enim pauliſper, cogitationémque
„ ſobrij hominis ad punctum temporis
„ ſuſcipe, & ego qui ſum illorum, vt ipſe
„ fateor, familiaris, vt à te arguor, ſocius,
„ nego quicquam eſſe medium: confiteor
„ eos niſi liberatores populi Romani cõ-
„ ſeruatoréſque reipublicæ ſint, plus quàm
„ ſicarios, plus q̃ homicidas, plus quàm
„ parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius pa
„ triæ parentem, quàm ſuum occidere.
„ Tu homo ſapiens & conſiderate quid
„ dicis? Si parricidæ, cur honoris cauſſa à
„ te ſunt & in hoc ordine & ad populum
„ Romanum ſemper appellati? Cur Mar-
„ cus Brutus te referente legibus eſt ſolu-
„ tus, ſi ab vrbe plus quàm decem dies ab-
„ fuiſſet? Cur ludi Apollinares incredi-
„ bili Marci Bruti honore celebrati? Cur
„ prouinciæ Caſsio & Bruto datæ? Cur
„ quæſtores additi? Cur legatorum nu-
„ merus additus? Atque hæc acta per te:
„ non igitur homicidæ. Sequitur vt libe-
„ ratores tuo iudicio ſint, quandoqui-

„ dem tertium nihil poteſt eſſe. Sic Ouidius de Ponto,

Aut ego me fallo, nimiáque cupidine lædor: Libro 2.
Aut ſpes exilij commodioris erit.
Nā minus & minus eſt facies in imagine triſtis,
Viſáque ſunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præſagia mentis:
Iuſtáque quamuis eſt, ſit minor ira Dei.

Intelligetur apertius hoc modo:

Aut me fallo, aut exilio leuabor:
Non me autem fallo:
Leuabor igitur exilio.

In diſiuncta propoſitione nihil intereſt plura duobus proponantur: eadem enim tollendi eſt retinendíque ratio. Cicero, Atqui videmus hæc in rerum natura tria fuiſſe, vt aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret: latere mortis erat inſtar turpiſsimæ: cū Saturnino eſſe, furoris & ſceleris: virtus & honeſtas & pudor cum conſulibus eſſe cogebat. Pro Rab. Perd.

SECVNDVS MODVS.

Secundus modus diſiunctus retinet vnum vt tollat reliquum. Firmus tantùm eſt, cùm omnes propoſitionis partes affirmantur.

Sic Iuno de Turno ad Iouem, cùm orat vt eum conseruet:

ÆEne. 10 *-quid si quod voce grauaris,*
Mēte dares, atque hac Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem grauis exitus, aut ego veri
Vana feror: quod vt ô potius formidine falsa
Ludar, & in melius tua qui potes orsa reflectas.

Pro Cluēt. Cicero, Sed cùm esset hæc illi pro-
» posita conditio, vt aut iustè piéque ac-
» cusaret, aut acerbè, indignéque more-
» retur: accusare quoquomodo posset, q̃
» illo modo emori maluit. Disiuncti vis explicatior sic erit,

Aut accusandum, aut moriendum:
Sed accusandum:
Non igitur moriendum.

Ouidius,

9. Meta. *Nam quòd te iactas Alcmena matre creatum,*
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus:
Matris adulterio patrem petis: elige fictum
Esse Iouem malis, an te per dedecus ortum.

Cicero vtriusque disiuncti vim propo-
» nit pro Cluentio: Vnum quidem (ait)
» certè, nemo erit tam iniquus Cluentio,
» qui mihi non concedat, si constet corru
» ptum illud esse iudicium, aut ab Habi-
» to, aut ab Oppianico esse corruptum.

„ Si doceo non ab Habito, vinco ab Op-
„ pianico. Si ostendo ab Oppianico, pur-
„ go Habitum. Primus igitur syllogismus sic esset:

Iudicium aut ab Habito, aut ab Oppianico est corruptum:
Non est autem ab Habito corruptum:
Est igitur ab Oppianico.

Secundus sic,

Iudicium aut ab Habito, aut ab Oppianico est corruptum:
Est autem ab Oppianico corruptum:
Non igitur ab Habito.

COPVLATA CONCLVSIO.

Secundo disiuncto similis est negantia copulatę pronuntiationis, in qua tãtùm vnum retinere licet, vt quod reliquum est tollatur.

Non & dies & nox est:
Dies autem est:
Non igitur nox est.

DE ENTHYMEMATE.

Syllogismorũ species & modi præterea nulli sunt: Nomina tamen quædã restant explicanda, quæ nouas argumẽtationis & syllogismi species significare

vulgò existimantur: Enthymema, Inductio, Exemplum, Dilemma, Sorites: de enthymemate, facilius est expedire. Syllogismus in hominũ sermone perrarò partibus omnibus absoluitur, aliàs propositio deest, aliàs assumptio. Id cũ fit enthymema, nominatur: syllogismus quippe truncatus & imperfectus. Vtrunque vno exemplo demonstrare possumus. At sperat adolescens diu se victurum, quod sperare idem senex non potest. Insipiẽter sperat. Quid enim est stultius, quàm incerta ꝓ certis habere, falsa pro veris? Senex nec quod speret habet.. At est eo meliore conditione, quàm adolescens: cùm id quod ille sperat, hic assequutus sit: Ille vult diu viuere, hic diu vixit. In prima prolepsi deest assumptio, in secunda propositio: quibus additis syllogismos ita perfice.

Cic. de Senectute.

Primum sic,

Incerta pro certis habere, falsa pro veris, stultitia summa est:

Adolescens sperans se diu victurum, habet incerta pro certis, falsa pro veris:

Adolescenti igitur sperare se diu victurum summa stultitia est.

Secundum ſic,

Qui aſſequutus eſt, meliore eſt conditione, quàm qui ſperat:
Senex aſſequutus eſt longam vitam, quam ſperat adoleſcens:
Senex igitur eo meliore eſt conditione, q̃ adoleſcẽs.

Tot autem anthymematum ſpecies ſunt, quot ſyllogiſmorum: imò duplo plures. In vno quoque enim concluſionum & ſimplicium & coniunctarū modo detracta vel propoſitione vel aſſumptione fit enthymema.

INDVCTIO.

Inductio nō eſt argumentationis nomen: ſed argumenti ex diſtributionis loco ſumpti: Nam cùm partes enumerantur ad concludendum totum, inductio vocatur: vt apud Ouidium,

Materiámque tuis triſtem virtutibus imple, 4. Triſt.
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis noſſet, fœlix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.
Ars tua Tiphy iacet, ſi non ſit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet, ínque bonis ceſſat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguitúrque malis.

EXEMPLVM.

Exemplum item nomen eſt argumenti, non argumentationis, & ferè ſpecies eſt rerum, de quibus agitur: & hoc ſolo differt ab inductione, quòd inductio aut omnes, aut cõplures partes colligit. Exemplum vnam tantum ſumit, vt ſi tantummodò dixiſſet Ouidius,

4.Triſt. *Materiámque tuis triſtem virtutibus imple,*
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nocet fœlix, ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.

Nihil igitur ad iudicium inductio & exemplum pertinent, ſed ad inuentionis locum de partibus.

DILEMMA.

Dilemma ſimiliter argumenti nomen ex diſſentaneis aſſumpti ſignificat, & ferè propoſitio eſt ſyllogiſmi ſine aſſumptione, quale eſt illud Protagoræ aduerſus Euathlum pro dimidio promiſſæ mercedis pretio litigantis, quod perſoluturus erat Euathlus, cùm primũ cauſſam aliquã egiſſet, obtinniſſetque. Ita cum ſpe fallendi præceptoris ad fo-

rum tardius accederet, ſic eſt eum Pro-
» tagoras aggreſſus: Diſce (inquit) Eua-
» thle adoleſcens, vtroque id fore modo
» vti reddas, quod peto, ſiue cōtra te pro-
» nuntiatum erit, ſiue pro te: Nam ſi con-
» tra te lis data erit, merces mihi ex ſen-
» tētia debebitur, quia ego vicero: ſin ve-
» rò ſecundum te iudicatum erit, merces
» mihi ex pacto debebitur: quia tu vice-
» ris. Ad ea reſpondit Euathlus: Potui
» (inquit) huic tuæ tam ancipiti captioni
» iiſſe obuiam, ſi verba non ipſe facerem,
» ſed alio patrono vterer. Sed mihi in iſta
» victoria proludium eſt, cùm te non in
» cauſſa tantùm, ſed in argumento quo-
» que iſto vinco. Diſce igitur tu quoque
» magiſter ſapientiſsime vtroque modo
» fieri vti non reddam, quod petis, ſiue
» contra me pronuntiatum fuerit, ſiue
» pro me. Nam ſi iudices pro mea cauſa
» ſenſerint, nihil tibi ex ſententia debebi-
» tur, quia ego vicero: Sin cōtra me pro-
» nuntiauerint, nihil tibi ex pacto debe-
» bo, quia ego non vicero. Hæc Gellius.
Quæſtio igitur nuda ſtatuatur hoc mo
do, An quicquid pronuntiauerint iudi-

ces, debeat Euathlus. Syllogiſmi ex propoſitis dilēmatis duo ita perficientur.

Primus hoc modo,

Si pronuntiatum erit contra te, debebis ex ſententia: ſi ſecundum te, ex pacto:
Sed hoc, aut illud:
Debebis igitur.

Secundus hoc modo,

Si iudices ſenſerint pro me, nihil ex ſententia: ſi contrà, nihil ex pacto debebo:
At hoc, aut illud:
Nihil igitur debebo.

Ita vides dilemma propoſitionem eſſe ſyllogiſmi, cuius vis intelligitur planius aſſumptione & concluſione additis, ſed captiuncula eſt interpoſita, quæ pacti voluntate & æquitate interpretāda eſt, non verbis diſtinguenda. Martialis breuius eſt dilemma ad Domitianū, cùm petit ius trium natorum:

Libro 2. *Hæc, ſi diſplicui, fuerint ſolatia nobis:*
Hæc fuerint nobis præmia, ſi placui.

Adde huic propoſitioni aſſumptionem:

Sed hoc aut illud:

Tum conclude,

Quare ſolatia erunt, vel præmia, quæ dabis.

SORITES.

Sorites syllogismus ferè plenus est, sed assumptio sæpe præponitur, & pronuntiationes variæ interiectæ commiscentur. Ita in vnum soritem multi sæpe sunt inclusi syllogismi. Atque hoc genus ideo lubricum est & periculosum, quia in hac gradationis continuatione non satis cohærentia interdum copulantur: Dum enim minutatim & gradatim aliquid additur, & paulatim congestis granis aceruus efficitur, captiosissima tela texitur ad illaqueandum simplices, & imperitos irretiendũ. Sed facilè retexetur, si ad syllogismi leges mẽbratim referatur: Quemadmodum Lucullus apud Ciceronem, soritem Academicum perpendit, quem primùm hoc
" modo proponit: Sic enim, ait, ascendi-
" tis: si tale visum obiectum à deo dormi-
" enti vt probabile sit, cur non etiam vt
" valde verisimile? cur non demùm vt
" difficulter à vero internoscatur? deinde
" vt ne internoscatur quidem? postremò
" vt nihil inter hoc & illud intersit? De-
" inde ita retexit resoluítque: Huc si per-

„ ueneris (ait) me tibi primum quodque
„ concedente, meum vitium fuerit, si ip-
„ se tua sponte processeris, tuum. Quis e-
„ nim tibi dederit aut omnia deum pos-
„ se, aut ita facturũ esse, si posit? quomo-
„ do autem sumis, vt si quid cui simile
„ esse posit, sequatur etiam vt difficulter
„ internosci posit? deinde vt ne vix no-
„ sci quidem? postremò vt eadem sint, vt
„ si lupi canibus similes, eosdem dices ad
„ extremum. Horatius,

Libro 3. carm. *Damnosa quid non imminuit dies?*
Aetas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Sorites aliquando concludit apertius, vt tertio Officiorum apud Ciceronem,
„ Atque si etiam hoc natura prescribit vt
„ homo homini, quicunque sit, ob eam
„ ipsam caussam, quòd is homo sit, con-
„ sultum velit: necesse est secundum ean-
„ dem naturam omnium vtilitatem esse
„ communem. Quod si ita est, vna con-
„ tinemur omnes & eadem lege naturæ:
„ ídque ipsum si ita est, certè violare alte
„ rum lege naturæ prohibemur: Verum
„ autem primũ: Verũ igitur & extremũ.

PERORATIO SYLLOGISMI.

Nulla igitur præter ſyllogiſmū diſponendi argumenti regula eſt. In cuius modis omnibus expoſitis iudicandi ratio duplex ex duplici ſyllogiſmi diſtributione conſideranda eſt: altera in partibus, propoſitione, aſſumptione, complexione, quàm veræ ſint, an propoſitio certa ſit, an aſſumptio firma, an quæſtio ipſa reddita ſit in complexione. In propoſitione autem & aſſumptione iudicium naturæ totum eſt, artis omnino nihil habet. Nulla enim præceptio in dialecticis eſt, nec eſſe poteſt vlla, quæ doceat verum aut falſum eſſe ſimplex & ſolitarium, id eſt, nulla aliena luce colluſtratum pronuntiatum. In partibus igitur vt fidē aſſenſionémque mereantur, notiones ſua ſponte probabiles & credibiles eſſe neceſſe eſt: ſecus nulla concluſio futura ſit. Quòd ſi de propoſitione, vel aſſumptione iudicium naturæ dubium fuerit, eius partis noua quæſtio exiſtet, nouóque probanda argumento. In poſteriore conſideratione iudicij propoſitionis, aſſumptionis, com-

plexionis ſpecies collocatióque cernitur, an conſtanter & legitimè diſpoſitæ ordinatæque ſint, & ad quem modum concluſæ. In quo natura adiuuatur arte: non enim ſolùm naturæ lumē eſt in ea diſpoſitione, ſed etiam doctrinæ, quemadmodū in præceptis eſt explicatum. Quamobrem omnis iudicij principiū in priore cogitatione & meditatione ſitum eſt. Primum illud & vnicum fundamentum eſt, quo reliqua iudicij prudentia nititur: Natura enim ex eo propoſitionis atque aſſumptionis abundanti lumine velut ſcintillā quandam ad illuminandam complexionem arti fœneratur: nec omnino in ſyllogiſmo ars admonet aliud, quàm ex duorū legitimè diſpoſitorum manifeſta veritate dubitationem propoſitæ quæſtionis tollere: quod quantum ſit, quámque admirabile, non tantùm ex his, quæ produximus, ſed infinitis alijs exemplis intelligi poteſt: in quibus hæc regula demonſtrat nihil penè firmum, nihil conſtans, nihil neceſſarium, quod tutò ſequamur, effici atque concludi. Vnde

fortaſſe Socrates, & Socratis æmulatores academici ἐποχὴν, id eſt aſſenſionis retentionem induxerunt,quòd veri ac prudentis iudicis eſſet, tanquam boni agitatoris currum & equos: ſic in lubricis locis approbationem & aſſertionem ſuſtinere,& ab omni lapſu temeritatem continere,quæ tum ridicula & inſignis eſſet,cùm ſe rebus incertis, aut falſis aſſenſus adiungeret. Quãdo verò pleno ſyllogiſmo, quando truncato, quando hoc vel illo commutatis partibus ordine vtendum ſit, non nouæ artis eſt, ſed huius iſtius dialecticæ doctrinæ, quam adhuc tradidimus.Quęſtio enim ponitur, an ſic agendum ſit, argumento reperto,pérque ſyllogiſmi ſpeciem collocato,quęſtio iudicatur. Syllogiſmis plenis nulla ars perpetuò vtitur:contrà verò nullo perfecto ſyllogiſmo contexta perfectáque poteſt eſſe quæuis diſciplina. Tota ratio iſta eſt rerum, perſonarum, locorum, temporum : nec vlla noua dialecticæ virtute opus eſt, ſed inuẽtionis,ſed ſyllogiſmi præceptis antecedentibus tota eſt contenta. Ad iudicij

constantiam plena conclusio fortior apud peritos erit, interdum ridicula fuerit apud eosdem, si pars altera notior & clarior erit. Summam igitur esse meminerimus videre quid deceat, quid cõueniat. Quod consilium in exposita dialecticæ facultate penitus recõditum est. Atque hæc de syllogismo: quem satis, opinor, percepimus regulam quandam esse auream, qua verè honesta, veréque turpia, verè iusta, veréque iniusta, verè vtilia, veréque inutilia, verè expetenda, veréque fugienda, vera denique omnibus in rebus & falsa iudicentur. Quale iudicium in hominibus penè extinctum est: amore enim, odio, inuidia, commiseratione, metu, cupiditate, cæterísque animi fallacibus affectibus quiduis potius æstimamus, quàm vera ratione solidóque iudicio probamus. Excitãdum igitur & renouandum verum animi iudicium constantia syllogismi ac veritate constituendum: secus leuitas, error, temeritas erit omnis assertio nostra, non iudicium. De Methodo iam dicendum est.

METHODVS AC PRI-
mùm doctrinæ.

Methodus, eſt multorum & variorũ argumentorũ diſpoſitio : ea duplex eſt, altera doctrinæ, altera prudentiæ, non ꝙ vtraque prudentiæ non ſit, ſed quòd altera doctrinæ & artis nihil ferè habeat, ſed ex hominis naturali iudicio prudẽtiáque pendeat. Methodus igitur doctrinæ eſt diſpoſitio rerum variarum ab vniuerſis & generalibus principiis ad ſubiectas & ſingulares partes deductarum, per quam tota res facilius doceri percipíque poſsit. In qua tantùm illud eſt præcipiendum, vt in docendo generalis & vniuerſa declaratio præcedat, qualis eſt definitio & ſumma quædam comprehenſio, tum ſequatur ſpecialis per diſtributionem partium explicatio: poſtremò partiũ ſingularium quo ordine propoſitæ ſunt definitio, & ex idoneis exemplis illuſtratio. Quod vt facilius dicatur, familiari vtar exẽplo. Grammaticæ ſint omnes regulæ, definitiones, diuiſiones repertæ: ſint exempla grãmaticæ inuenta, omniáque ve-

tè & rectè iudicata ac æstimata: sint omnes illæ præceptiones tabellis variè dissectis inscriptæ, & mille modis in vrna aliqua, vt in ollæ ludo fit, circũuolutæ. Hic quæro, quæ pars dialecticæ me doceat confusa illa præcepta componere, & in ordinem redigere. Inuentionis dialecticæ præceptis nihil hîc opus est: Inuenta enim sunt omnia, omnes partes veræ sunt probatæ atque iudicatæ. Syllogismo nihil opus hic erit: quia quid hic verum sit, intellectum iam est & perspectum. Methodus igitur & certa dispositionis via sola requiritur: quã vnam simplicem doctrina nobis ostendit, vniuersa primùm, generaliáque, deinde specialia & singularia collocantem. Dialecticus igitur hic noster methodi lumine seliget in illa vrna grammaticæ primùm definitionem, quia nihil est in omnibus illis præceptis generalius, & primo loco constituet. Grãmatica, est doctrina bene loquendi, benéque scribendi. Tum partes grammaticę in eodem vase requiret, & secundo post vniuersam definitionem gradu lo-

cabit. Grãmaticæ ſunt quatuor partes, Orthographia, Etimologia, Syntaxis, Proſodia. Tum partiũ definitionem in illo eodem vaſe ſeparabit, & tertio gradu ſuperioribus connectet. Atque ita deinceps ad extremas particulas ab integris rebus diſpoſitio deſcendet, eáque via in tradendis artibus vnica ſeruabitur. Sed quod facere polliciti ſumus, & adhuc quoad potuimus, pręſtitimus, ne in excellentiſsima parte obliuiſcamur, illuſtremus exemplis omniũ generum hanc dialecticæ diſpoſitionis partem. Cicero de natura deorum breuiter poſitam ſuperioris diſputationis ſummam
» ſic partitur: Omnino diuidunt noſtri Libro 2.
» totam iſtam de diis immortalibus quę-
» ſtionem in partes quatuor. Primùm do
» cent eſſe deos, deinde quales ſint. Tum
» mundum ab his adminiſtrari: poſtre-
» mò conſulere eos rebus humanis. At-
» que vti diſtribuit rem totã, ita ſuis par-
» tibus exequitur. Et pro Quintio admo
net hac diſpoſitionis ratione ſe vſurum:
» Faciam, ait, quod te ſæpe animaduerti
» facere Hortenſi, totam orationis meæ

" dictionem certas in partes diuidam.
" Pro Roſcio, Tres ſunt res, quantum exi
" ſtimare poſſum, quæ obſtant hoc tem-
" pore Sexto Roſcio, crimen aduerſario-
" rum & audacia & potentia: quæ ita de-
" inceps ſingula vt propoſita diſtributaq;
" ſunt, diſputantur. Accuſationem Ver-
" ris in hunc ordinem mirificè concluſit.
" Primo proponendo ſummam, tum par-
" tiendo: Quæſtor Cneo Papirio conſuli
" fuiſti abhinc annos quatuordecim: ex
" ea die ad hanc diem quæ feciſti, in iudi-
" ciũ voco: hora nulla vacua furto, ſcele-
" re, crudelitate, flagitio reperietur. Pro-
" poſitio hîc & definitio ſummæ rei eſt:
" Partitio ſequitur: Hi ſunt anni conſum
" pti in quæſtura & legatione Aſiatica &
" prætura vrbana, & prætura Siciliensi.
" Quare hæc eadem erit quadripartita di
" ſtributio totius accuſationis meę. Quas
partes tum ſuo quanque loco tractauit. Cæteris ferè in cauſsis, quatenus conditio naturáque rerum tulit, lucem diſpoſitionis huius adhibuit. Poetæ ſiquando diligentius docere aliquid volunt, materiam propoſitam diuidũt, &

partes ſuo quanque ordine diſpoſitas perſequuntur. Ouidius in Faſtis diſpoſitionis huius gratiam percupidè, & non ſine manifeſto ſtudio tenuit. Propoſuit operis ſummam primo loco:

Tempora cum cauſsis Latium digeſta per annum,
Lapſáque ſub terras, ortáque ſigna canam.

Mox imploratione facta partitionem anni ſtatuit, Romuli primùm (quem reprehendit) in decem menſes, mox Numæ perfectiorem in duodecim:

Tempora digereret cùm conditor Vrbis, in anno
Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo.

Et de Numa aliquantò pòſt,

At Numa nec Ianũ, nec auitas præterit Vmbras,
Menſibus antiquis præpoſuítque duos.

Tandem primam anni partem, cæteráſque deinceps interpretatur, & præfatione indicat incœpti ordinis ſtudiũ:

Hæc mihi dicta ſemel totis hærentia faſtis,
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

Verùm hîc vnum obiter præcipiendum eſt, non ſolùm vt diſtributarum partium ordinem perſequamur, ſed in ſingulis expoſitis & præteritarũ rerum & conſequentium breuiter admonea-

mus. His enim transitionum notis animus ad intelligendum valde excitatur. Ouidius expositis primi mensis fastis, cùm pergeret ad fastos secundi, ait,

Sed iam prima mei pars est exacta laboris:
Cúmque suo finem mense libellus habet.
Ianus habet finem, cum carmine crescat & annus:
Alter vt it mensis, sic liber alter eat.

Cicero pro lege Manilia cùm dispu tationem tres in partes distribuisset, vt & de genere belli, & magnitudine, &
» imperatore deligendo diceret: Quoniã
» de genere belli dixi, ait, nunc de magni
» tudine pauca dicam. Et ibidẽ, Satis mi
» hi multa verba fecisse videor, quare hoc
» bellum esset genere ipso necessarium,
» magnitudine periculosum. Restat vt de
» imperatore ad id bellum deligendo, ac
» tantis rebus prçficiendo dicendum esse
» videatur. Sic Virgilius cùm partibus esset opus Georgicon in quatuor partes prima parte exposita, ait,

Hactenus aruorum cultus, & sydera cæli
Nunc te Bacche canam.

Transitiones igitur eiusmodi prætermittendç nõ erunt: caussas enim ma-

ximæ perſpicuitatis continent.

METHODVS PRVDENTIAE.

Atque hæc de methodo doctrinæ, quæ quanto præceptis breuiſsima eſt, tanto vſu, cum experimur, maxima, grauiſsimáq;. Ad methodũ prudẽtię tranſeundum nobis eſt, quæ pro conditione perſonarum, rerum, temporum, locorũ conſilium diſponendi dabit. Quanuis enim ſuperior illa via & ratio diſpoſitionis veriſsima cõmodiſsimáq; ſit, admonendum tamen illud eſt, optimis locum non ſemper eſſe, nec eam diſpoſitionis lucem perpetuò retineri poſſe, cùm frequenter impediant, moroſus auditor, res quæ docetur odioſa, tempus inimicum, locus alienus: Commodùm verò aduocabitur in conſilium difficultatis huius, inuentionis, ſyllogiſmique prudentia, cùm videre cupiemus quid expediat: nam præter illam antecedentem ſapientiæ regulam, infinitæ huiuſce varietatis diſpoſitio communis omnium perſonarum, cauſſarum, locorũ, temporum tradi nulla poteſt: nec enim perſonarum omniũ natura vna eſt, tot

capita,tot ſenſus: non vna conditio rerũ,quæ minimis ſæpe momentis cõmutantur: temporum verò & locorum ratione quid diſsimilius, aut quid magis variũ cogitari poteſt? Admonita tamen quædam & exempla,tametſi nulla perpetua & immutabilia decreta, demonſtrari poſſunt, quæ adiumenti aliquid afferant. Aliquando docendæ perſonæ, quæ doceri tamen nolunt. Itaque diſsimulanda ſumma rei propoſitio, definitióque, diſtributio partium reticenda. Tales ferè ſunt ſermones Socratis contra ſophiſtas, qui nolent diſputatione ſapientiores fieri,ſed videri.Multæ ſunt prudentiæ huius laudes in vno Cicerone. Secunda Agraria inſinuatio longa eſt, quum ſe popularem fingit, qui ad euertendam tamen populi cauſſam accedit.Idem ad Quintum fratrem in epiſtola de prætoris officio in adminiſtranda prouincia, cùm hominem moroſum & difficilem noſſet, ſublatis illis definitionum,partitionúmque luminibus,ſimulat ſe,quod prudens ſciénsque ageret, imprudenter & inſcienter egiſ-

ſe: & quum ſatis commodè præcepiſſet, ait tandẽ. Sed neſcio quo pacto ad præcipiendi rationẽ delapſa eſt oratio mea, cùm id mihi propoſitũ initio non fuiſſet. Sic oratores ſæpe de induſtria partitiones rerũ detrahũt, narrationes differunt, refutationes prçponunt, & legitimum illum ordinem confundunt. Poetæ cùm in omnibus prudentiæ partibus prçſtantes ſæpe ſint, tum in hac ratione plerunque ſunt admirabiles. Terentiana Thais cùm impetrare vellet ab irato amatore Phædria, vt biduum Thraſoni alteri amatori priores partes concederet, longiſsima inſinuatione captauit imprudentis adoleſcentis animũ. Nulla rei huius facta mentione narrauit longo ſermone propter quæ vellet impetrare: nihil adhuc Phædria ſuſpicante de excluſione, tandem cùm ſatis omnia tuta exiſtimat, mitigato prius irati adoleſcentis animo, magna ex parte etiam reconciliato ait:

Id amâbo adiuta me, quòd id fiat facilius, *In Eunuc.*
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere.

Tum ſcilicet extremum poſuit: quòd

ſi nullus affectus obſtitiſſet, initio proponendũ fuerat: tam callidè, tam conuenienter iratæ perſonæ mulier diſsimulauit,vt tandẽ exclamet adoleſcens, captum ſe indicans hoc ſermone:
At ego neſciebam quorſum tu ires.

Tota ſæpe poemata dialecticã iſtam prudentiam partibus omnibus oſtentant. Cùm enim poeta magis etiam, q̃ orator docendum populum,id eſt belluam multorum capitum ſibi propoſuerit, variis affectibus delectationis,admirationis, indignationis,commiſerationis fallit,à mediis incipit,prima medio plerunque loco comprehendit, poſtrema incerto & inopinato euentu tandẽ concludit: atque,vt ait Horatius,

In Arte. *Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,*
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo:
Semper ad euentum feſtinat, & in medias res
Non ſecus ac notas auditorem rapit, & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit:
Atque ita mentitur: ſic veris falſa remiſcet:
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Sic Virgilius AEneam a Sicilia excepit, in medio narrantem præterita finxit, poſtrema variis perturbata caſi-

bus induxit. Sic in Comœdia Terentius quanuis summo consilio totam fabulam distinguit in actus & scenas, offi cia personarum aptè & conuenienter exprimit: efficit tamẽ vt fortuita atque inopinata omnia videantur.

PERORATIO METHODI.

Quamobrem has dialecticę methodi vias diligenter animaduertere atque intueri res magnas & varias tractantẽ decebit: atque illam imprimis cùm docere discendi cupidos res graues & honestas deliberabit. Quæ tanti Platoni visa est, vt non hominum, sed deorum inuentum esse diceret: eúmque solum (cui lux ista docenti affulsisset) verè, splẽ didéque philosophari iudicaret. Tum verò si fuerit artificiosi illius itineris obstructus aditus, aliam viam vi ingenij, prudentiæque sibi faciet, omniáque naturæ, consuetudinis, vsus, vitæ, exemplorum auxilia vndique comparabit, quoniã doctrinæ præsidiis destituitur: & tanquam in Oceano tempestate iactetur (quoniam rectum cursum tenere non potest) velificationem mutabit,

& quibus vẽtis poterit,incolumem nauem ad portum deducet.

MEMORIA.

Reliqua nobis eſt diſpoſitionis non noua quidẽ doctrina,ſed certe nec iniucunda, nec inutilis acceſsio, memoriæ confirmandæ:quæ diſpoſitionis gradus perinde ac vmbra lucente ſole corpus ſequitur. Vt enim rhetorũ omniũ pręcepta perlegas, quæ de memoriæ arte tradita ſunt, nihil ordine certi⁹ & fidelius,nec porrò ordinis vllã meliorẽ doctrinam reperies, q̃ quæ in ſyllogiſmo & methodo deſcripta eſt: vbi tũ vnius, tum multorũ argumẽtorum diſpoſitio clariſsimo & conſtantiſsimo partiũ ordine tractatur. In pleno enim ſyllogiſmo propoſitio, aſſumptio, complexio eſt: In longa diuerſarũ rerum diſputatione partitio duorum aut pluriũ membrorũ, quæ deinceps ordinatim diſputantur, vt cũ mens huius ordinis artificio inſtructa, totũ rerũ corpus ita digeſtum comprehenderit, ſingularum partiũ ſentẽtias memoria facile cõſequatur. Sed de hac vmbra diſpoſitionis ſatis.

PETRI RAMI
VEROMANDVI
Inſtitutionum Dialecticarum Liber tertius.

De exercitatione.

E tribus partibus ad diſſerēdum neceſſariis, natura & ars breuiter, ſicut erat inſtitutū, ſunt expoſitę: exercitatio (quæ reliqua eſt) nobis eſt identidem paucis attingenda, quæ in actum naturam arte inſtructam deducat. In qua quātum inſit ad bene diſſerendum momenti, dici poſſe equidem vix arbitror: ſi quis enim eximiæ pulchritudinis animalia in aulæis picta ſpectaret, atque in ipſa ſpectādi admiratione cùm eſſet, ea repentè excitata proſilirent, quanta iam eſſet, & quanto perfuſa gaudio ſpectanti lætitia? ita ſiquis artis tam nobilem, támque humanitatis propriam deſcriptio-

nem contemplatus, vſum aliquem, viuentémque actum deſideret, atque in ipſo deſiderio doctrinę velut artus animari, ſuáque ſponte moueri aſpiciat, protinúſque ita cōparari, vt Palladis alicuius inſtar occultiſsimas res aperiat, conſulentibus ſumma prudentia reſpōdeat, res controuerſas diſceptet, perturbatis ordinem, obſcuris lucem adferat, qua voluptate hæc ipſa contemplantis animus geſtiet? qua lætitia exultabit? Hæc porrò miracula nobis exhibebit exercitatio, languentes & ſopitos artis ſenſus excitabit, calore viuentis ſanguinis, motúque ratiocinantis ſpiritus animabit: ſumma igitur, ac propè ſola diſſerendi virtus eſt in exercitatione. Artis verò pręceptis cognitis, & in animo memoriáque penitus infixis duplex exercitatio dialectica cōmodè diſtinguetur, altera in exploratione diſputationis iam factæ, altera in nouæ effectione & compoſitione. Hæc geneſis, illa analyſis nominetur.

ANALYSIS.

Analyſis itaque dialectica, retexta

quædam ars erit, & per eosdẽ progresſionum omnium gradus repetita, quæ ſpectare iubebit velut architectura operis confecti ſpeciem, omnibus ne locis ad legem conueniat, & ideam præceptis monſtratam penitus exprimat, omnibúſque omnium partium numeris abſoluat. Nomen ἀπὸ τοῦ ἀναλύειν, id eſt retexere, quòd hæc exercitatio quaſi Penelope contextam iam telam retexat: quæ diligentia in ſcriptis alienis perſpiciendis præcipuam laudem habet. Primum igitur analyſis quod explicãdum ſuſceperit, à capite retexet opus vniuerſum: quæſtionem cernet, quæ differenti proponitur, argumenta quibus tractatur, aſpiciet: & ad loci vnde ſumpta ſunt, legem naturámque referet: diſpoſitionem poſtremò ad propoſitam regulam comparabit. Proponamus itaque aliquem locum, cuius quæſtionem videamus primùm, tum inuentionem, iudiciúmque conſideremus. ſit hic locus Maronis,

Diſce puer virtutem ex me, verúmque laborem, *Æne. 12.*
Fortunam ex aliis: nunc te mea dextera bello

Defensum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cùm matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorũ
Et pater AEneas & auunculus excitet Hector.

Hìc igitur adhortationis quæstionem cernamus, quòd Ascanius egregium se prestare debeat: cuius ex caussis procreantibus & adiunctis argumentũ sumitur, quòd patrẽ AEneam, & auunculum Hectorem habuerit: Syllogismus imperfectus est. Propositio enim deest: attamen vt accuratius æstimetur, perficiendus est hoc modo:

Maiorum claritas excitare debet adolescentes ad laudem:
Ascanius clarißimos maiores habet, patrẽ AEneam, auunculum Hectorem:
Excitetur igitur Ascanius ad laudem.

In explorandis propositis exemplis, quæ vel lecta, vel audita, vel etiam tantùm meditata sint, non solùm laudes cernentur, vt propria, perspicua, certa, vera, consentanea concedantur: sed vitia notabuntur, vt aliena reiiciãtur, obscura explicentur, ambigua distinguantur, falsa negentur, inconsequentia suf-

pendantur. Horũ duo prima alienum & obſcurum ad omnes inuentionis, diſpoſitioníſque partes attinent: ambiguũ & falſum ad inuentionis & ſyllogiſmi partes tantùm: vt inconſequens ad ſolam concluſionem.

ALIENVM.

Ergo in argumentis ſpectabitur primùm ne quid alienum ſit: frequẽter enim imprudentes & inconſiderati homines hîc labuntur: & propria controuerſia omiſſa res alias agũt: de quo Martialis feſtiuum eſt & notum epigrãma: *Libro 6.*

Non de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abeſſe furto:
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticúmque bellum,
Et periuria Punici furoris,
Et Syllas, Marióſque, Mutióſque
Magna voce ſonas, manúque tota.
Iam dic Poſthume de tribus capellis.

Hoc in diſſerendo primum vitium eſt.

OBSCVRVM.

Obſcuritas in diſſerendo minore reprehenſione non caret: niſi enim argumenta ſint & per ſe clara & clariora

quæſtione (quæ tractatur) argumenta nulla ſunt, cùm nihil arguant, nihil oſtendant. Exemplum notabile eſt apud
2. de Diui. Ciceronẽ, Quid enim, inquit, mea cauſ-
„ ſa me mones, quod non intelligã? Quid
„ me igitur mones? vt ſiquis medicus æ-
„ groto imperet, vt ſumat
„ *Terrigenam, herbigradam, domiportam ſanguine*
„ *caſſam,*
„ potius quàm hominũ more, cochleam
„ dicat. Nam Pacuuianus Amphio,
„ *Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,*
„ *Capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci,*
„ *Euiſcerata, inanima, cum animali ſono.*
„ quum dixiſſet obſcurius, tum Attici re-
„ ſpondent, Non intelligimus, niſi apertè
„ dixeris. At ille vno verbo, Teſtudo. Nõ
„ poteras hoc igitur à principio cythari-
„ ſta dicere? Obſcuritatem Cicero in illis definitionibus reprehendit.

AMBIGVVM.

Ex ambiguo non minus periculoſa fallacia oritur, quàm ex obſcuro. Obſcuritas enim efficit, vt nihil intelligatur: ambiguitas oſtendit ſæpe aliud, quàm intelligi commodum ſit. Martialis de Paulo,

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paul9. Libro 2.
Nam quod emas, possis dicere iure tuum.

Illic possessor significatur, quòd emerit: hîc, quòd fecerit. Sic cùm Sextus Annalis testis reum læsisset & instaret, identidem accusator Ciceroni: dic Marce Tulli, nunquid potes de Sexto Annali? versus autem dicere Cicero cœpit de libro Ennij annali Sexto,

Quis potis ingenteis oras euoluere belli?

Hoc vitium commune est omnium argumentorum, ambiguæ caussæ, ambigua effecta, & cætera argumenta ambigua esse possunt. Neque tamen existimari volo omnem disputationẽ vitiosam, quia nullum ferè vocabulum sit non ambiguum: sed si in eadem oratione dissimiliter idem verbum intelligatur. Cùm autem eiusmodi ambiguitas inciderit, distinctio adhibenda erit. Martialis in Cæcilianum,

Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba: Lib. 1.
Et dici ficos Caciliane iubes:
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci:
Dicemus ficos Caciliane tuos.

FALSVM, VBI CAPTIONES
& fallacia argumentorum.

Obſeruanda deinceps erunt & ſingulorum argumentorum vitia propria, vnde falſæ rationes oriuntur, ne nō cauſſæ vt cauſſæ, non affecta vt effecta, eodémque modo in cæteris ponantur.

NON CAVSSAE, VT CAVSSAE.

A Sinone fallaceſ cauſſæ equi fabricati, & in vrbem recipiendi finguntur:

AEnei. 2. *Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo*
Effigiem ſtatuere, nefas quæ triſte piaret:
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, calóque educere iußit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia poßit:
Neu populum antiqua ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Mineruæ,
Tum magnū exitiū (quod dij prius omē in ipſum
Cōuertant) Priami imperio, Phrygibúsq; futurū.
Sin manibus veſtris veſtrā aſcendiſſet in vrbem,
Vltrò Aſiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.

Non cauſſæ vt cauſſæ hìc confictæ ſunt.

NON EFFECTA, VT EFFECTA.

Effecta plerunque vitioſa ſimiliter aſſumuntur, tanquam ab aliis profecta cauſſis. Martialis de rhetore,

Extemporalis factus est meus Rhetor, Libro 1.
Calphurnium non scripsit & salutauit.

Salutare enim quempiam nominatim ac memoriter, extemporalis eloquentiæ argumentum nullum est, sed obliuiosi hominis memoriam festiuè Martialis notauit. Quinti Fabij res gestę extenuabantur ab inimicis, & ouiculæ atque cunctatoris facta dicebantur, cùm essent boni & prudentis imperatoris.

CAPTIO EX SVBIE-
ctis & adiunctis.

Sic in subiectis magnus error accidit, in artibus præsertim, quarum nulla ferè suis est contenta finibus. Grammatici non scribendi modò & loquēdi scientiam sibi vendicant, sed etiam poetas enarrandi: quod postremū tamen eius artis alienum est, nec vllū in grammatica traditur præceptum, nec tradi debet de poetis interpretandis. Nam siquid in poetis dialecticum, physicum, ethicum, medicum, historicum fuerit, ex earum artium, non grammaticæ decretis repetendum erit. Rhetores inueniendi, disponendi, ornandi, recordan-

di, pronuntiandi artes suæ disciplinæ subiiciunt: cùm sit inuentio, dispositióq; dialecticorum & memoria siquid artis habeat, dialecticæ dispositionis quędā sit vmbra. Cęteris in studiis artium vtinam non tanta reprehensionis huius materies abundaret vel redundaret potius. Ex adiunctis frequentior error nascitur. Hinc ferè fraudes omnes oriuntur: fuga timoris adiūctum est: magnas tamē victorias imperatores callidi hac fallaci & insidiosa sophismatis simulatione cōsequuti sunt. Hannibal, Romanos ad Trebiam, ad Trasimenum lacū sophistica ista fallacia circunuenit. Thomyris Scytharum regina Cyrum cum ingenti exercitu deleuit. Hinc simulationum penè omnium ac dissimulationum inuolucra nascuntur.

CAPTIOSA DISSENTANEA.

Ex dissentaneis item peccatur: & aliquando iocus aliquis ex hoc errore quæritur. Martialis,

Libro 7. *Omnia Castor emis: sic fiet vt omnia vendas.*

Lusit in relatis emere & vendere.

Pinxisti Venerem, colis Artemidore Mineruam:

Et miraris opus displicuisse tuum?

Martialis iocando velut repugnãtia po- *Libro 5.*
suit Venerem bene pingere, & colere Minerуam.

FALLACIA COMPARATIONIS.

Ex comparatis sunt etiam suæ captiones. Martialis,

Quòd alpha dixi Codre penulatorum, *Libro 5.*
Tu nuper aliqua cùm iocarer in charta,
Si fortè bilem mouit hic tibi versus,
Dicas licebit beta me togatorum.

Paria videntur alpha penulatorum, beta togatorum, quia sunt affines alphabeti literæ: cùm illa tamen primum, hac secundũ, aut nihil significemus. A maioribus idem poeta (quid enim vetat plura ex eodem idonea præsertim & illustria exempla sumere?)

Soluere Pete decem tibi me sestertia cogis, *Libro 8.*
Perdiderat quoniam Buco ducenta tibi:
Ne noceant oro mihi non mea crimina, tu qui
Bis centena potes perdere, perde decem.

„ Sic Cicero, Hercule verũ vt loquamur, *2. ad Atti.*
„ subcontumeliose tractatur noster Pu-
„ blius, primùm qui cùm in domo Cæsa-
„ ris quondam vnus vir fuerit, nunc ne

„ in viginti quidem esse poterit.

Ex similibus, vt musa est fœminini generis:ergo etiam poeta.Sic Martial.

Libro 8. *Cùm sitis similes,paréſque vita,*
Vxor peßima,peßimus maritus,
Miror non bene conuenire vobis.

FALLACIA NOMINIS.

Ex nominibus infinitæ fallaciæ sunt. Ex errore notationis illud Martialis est in Ædilum:

Libro 1. *Gestari iunctis nisi desinis Ædile capris,*
Qui modò ficus eras,iam caprificus eris.

Ciceronis apertior est reprehensio
» in accusatorem Balbi: In qua erat accu
» satoris interpretatio indigna responsio-
» ne,qui ita dicebat,comiter esse commu
» niter: quasi verò priscũ aliquod,aut in-
» solitum verbum interpretaretur. Co-
» mes benigni,faciles, suaues homines es
» se dicuntur, qui erranti comiter mon-
» strant viam,benignè,non grauatè,com
» muniter quidem certè non conuenit.

Notationes vitiosas in grammaticis, quàm multas videmus? Varronem deridet Quintilianus, Cui non post Var- (Libro 1.)
„ ronem sit venia, inquit, qui agrũ quòd

" in eo agatur aliquid: & graculos, quia
" gregatim volent, dictos Ciceroni per-
" ſuadere voluit: cùm alterum ex Græ-
" co ſit manifeſtum duci, alterum ex vo-
" cibus auium. Coniugationis magna ſæpe eſt affinitas cum notatione, & eadē generis vtriuſque exempla ſæpe ſunt, vt ager, agere: quod vtroque modo falſum eſt.

FALLACIA DIS-
tributionis.

Vitia diuiſionis ſunt ea ferè quæ rerum omnium, ſiquid deſit, ſiquid redundet. Prioris generis exemplū eſt quinto AEneidos, vbi ludorū genera quatuor proponuntur, claſsis, curſus, ſagittariorum, pugilum: quintum autem poſtea tametſi non propoſitum deſcribitur, certaminis equeſtris. Locus ſic eſt,

Prima citæ Teucris ponam certamina claßis:
Quiq́; pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut iaculo incedit melior, leuibúſque ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere ceſtu:
Cuncti adſint, meritaq́; expectent præmia palmæ,
Sic fauete omnes, & cingite tempora ramis.

Hîc ludos quatuor tantū proponit, præ-

ter quos tamẽ Quintum postea describit. Secundi generis exemplum Cicero notauit in Epicuro libro 2. de Finibus,
„ Quomodo autem philosophus loqui-
„ tur tria genera cupiditatum? naturales
„ & necessarias, naturales & non neces-
„ sarias, nec naturales nec necessarias. Primùm diuisit ineleganter: duo enim genera quæ erant fecit tria: hoc est, non diuidere, sed frangere rem. Qui si diceret cupiditatum esse duo genera, naturales & inanes, naturaliũ item quoque duo, necessarias & non necessarias, confecta res esset. Vitiosum est enim in diuidendo partẽ in genere numerare. Ad quam diuisionis notam pertinet illa Ciceronianæ partitionis reprehensio, de qua Quintilianus lib. 4 cap. 5, In omni partitione (ait) est vtique aliquid potentissimũ, quod cùm audiuit iudex, cætera tanquã superuacua grauari solet. Itaque nõ defuerunt, qui Ciceronis illã pro Cluẽtio partitionem improbarent, qua se dicturum esse promisit primum, neminem maioribus criminibus, grauioribus testibus in iudicium vocatũ, quàm

Oppianicum: deinde præiudicia ab iis esse facta iudicibus, à quibus condemnatus sit. Postremò iudicium pecunia tentatum non à Cluentio, sed contra Cluentium. Quia si probari posset, quod est tertiũ, nihil necesse fuerit dicere priora.

FALLACIA DEFINITIONIS.

» Cic. Illud magis miror, ne ignorans *Philip. 1.*
» verum iter glorię, gloriosum putes plus
» te vnum posse, quàm omnes: & metui à
» ciuibus, quàm diligi malis. quod si ita pu
» tas, totam ignoras viam glorię: charum
» esse ciuem, bene de republica mereri,
» laudari, coli, diligi, gloriosum: metui ve
» rò, & in odio esse, inuidiosum, detesta-
» bile, imbecillum, caducum. Sic philosophi cynici falsa definitio apud Martialem notatur:

Hunc quem sæpe vides inter penetralia nostræ *Libro 1.*
Pallados & templi limina Cosme noui,
Cum baculo peráque senem, cui cana putrísque
Stat coma, & in pectus sordida barba cadit:
Carea quem nudi tegit vxor Abolla grabati,
Cui dat latratos obuia turba cibos,
Esse putas cynicum deceptus imagine falsa:
Non est hic cynicus Cosme: quid ergo? canis.

FALLACIA TESTIMONII.

E teſtimoniis porrò quàm multa ſint mendacia, quãm multiplices errores, quàm quotidiana periuria, quid oratio longior exprimenda eſt? pro tanto autem vitio non tradenda prçcepta, ſed vota faciẽda ſunt, vt homines potius ratione & veritate, quãm authoritate & teſtimonio ad iudicandum moueantur.

DE MAXIMIS QVAE *vulgò nominantur.*

Breuiter attigimus exemplis ea vitia quæ virtutibus inuentionis oppoſita eſſe videbãtur, niſi fortè de maximis propoſitionibus, quæ vulgò nominantur in ſcholis, aliquid expectemus: quæ tamen nihil habẽt nouæ præceptionis: Aliquid enim ex artis præceptis habẽt, vt definitionem, aut diuiſionem, quod pro argumẽto ad quæſtionem probandam ſumitur, vt affirmanti mihi artis huius omnia prçcepta ad humanæ prudentiæ confirmationem referenda eſſe, inficiando ſi contradixeris, tum licebit vt finis maximam propoſitionẽ ſumã, & dicam, omnia ad ſuũ finem referen-

da esse: finis autem est propter quem hæc ars inuenta est, vt prudentiores & constãtiores in ratiocinando simus. Ex finis definitione maximam propositionem sumpsi, & argumentum ex finis definitione accepi: In quo nihil artis nouæ existit. Vsitatas autem esse rationes has in bonis authoribus non solùm fateor, sed multis exemplis affirmo. Cicero in Topicis præceptis tales quasdam generales monitiones ꝓposuit. Caussa quid sit effectum indicat, ait: sic quod effectum est, quæ fuerit caussa demõstrat. Atque in comparationis loco maiorũ, parium, minorum tales leges dedit.
„ Quod in re maiore valet, valeat in mi-
„ nore. Item, Quod in re minore valet,
„ valeat in maiore. Item, Quod in re pa-
„ ri valet, valeat in re quæ par est. Neque verò tantùm in præceptis hæc argumẽta posuit, sed in philosophia & orationibus adhibuit. In Tusculanis contra-
„ riorum legem assumpsit: Quid ait, cùm *Libro 5.*
„ fatentur satis magnam vim esse in vi-
„ tiis ad miseram vitam, nónne fatẽdum
„ est eandem in virtute esse ad beatam?

Contraria enim contrariorũ ſunt conſequentia. Eiuſmodi diſsimilitudinis legem ſecunda agraria idem vſurpauit:
„ Audes etiam Rulle mentionem facere
„ legis Sẽproniæ? nec te ea lex ipſa com-
„ mouet, tales viros illos x x x v Tribuũ
„ ſuffragio eſſe creatos? & cùm à T. Grac
„ chi æquitate ac pudore longiſsimè re-
„ motus ſis, id quod diſsimillima ratione
„ factum ſit, eodem iure putas eſſe opor-
„ tere? Sic in cæteris argumentis ad ipſa confirmanda quædam ex eorum defini tione, partibus, adiunctis argumenta ſu mi poſſunt: nec inuentionis nouæ quic quam hic eſt. Nec tantùm ad inuentionis partes, ſed ad diſpoſitionis quoque iſta pertinent. Nam ſi concluſiones ad conſtantis ſyllogiſmi regulam factæ complexionem ſuam non probarent, eius ipſius ſyllogiſmi definitio in argumenti ſubſidium veniret. Cicero de Fato, connexi primi proprietatem quandam ad concluſionis confirmationem
„ adhibuit: Si quod, ait, primum in conne
„ xo neceſſarium eſt, fit etiam quod con-
„ ſequitur, neceſſarium. De eodem con-

nexo proprietas est consimilis in Lucul-
„ lo: Ipsa enim ratio, ait, connexi cũ con-
„ cesseris superius, cogit inferius cõcede-
„ re. Et idem de finibus secundi connexi *Libro 4.*
„ definitionem quãdam attigit: Tenea-
„ mus illud, ait, necesse est, cùm cõsequẽs
„ aliquod falsum sit, illud cuius cõsequẽs
„ sit, non posse esse verum. Sic in Natura
„ deorum disiuncti syllogismi pronũtia-
„ tio quædam ab eodem ponitur: In om-
nibus disiunctionibus, in quibus (*est aut non est*) ponitur, alterutrum verum esse. Quamobrẽ omnes dialecticæ artis partes & præcepta in argumẽta quęstionis alicuius trahi possunt: nec tamẽ nouum argumenti genus vllum erit; quęstionis enim, de qua agitur, necesse est rationes illas, caussas, effecta, aut aliquid reliquorum argumentorum esse.

ANALYSIS DISPOSITIONIS, *ac primùm de obscuritate orationis.*

Analysis vt inuentionis, sic dispositionis vitia virtutũ oppositione spectabit. Ac de syllogismi vitiis ordine, quo de virtutibus dictum est, dicamus. Perspiciamus igitur imprimis ne sit alienus

ſyllogiſmus, & concludat aliud quàm propoſitum fuerit: de quo vitio antea iam dictum eſt: deinde ne obſcura ſit eius concluſio: quod cùm verbis fit, vitium eſt grammaticæ, non dialecticæ. Rebus autem dupliciter obſcura fit ratiocinatio, vel quia ſyllogiſmi partes multis rebus interpoſitis confundũtur: ideóque propoſitionis, aſſumptionis, complexionis ſententia occultatur: vel quia pars aliqua ſyllogiſmi ſola ponitur, reliquis de induſtria prætermiſsis, ne ſtatui poſsit, quid hinc efficiatur. Primi generis exemplũ repetatur è ſecũdo genere ſimplicium ſyllogiſmorum de Pythagoræ ratiocinatione: vbi niſi diligenter attendas, vix partes ratiocinationis perſpicias. Secũdi generis exemplum Cicero in Rulli lege reprehẽdit:
» Datur igitur (ait) primùm vt liceat eis
» vendere omnia, de quibus vendendis
» ſenatuſconſulta facta ſunt M. Tullio,
» C. Cornelio Coſs. aut poſtea, Cur hoc
» tam eſt obſcurum atque cæcum? quid?
» iſta omnia, de quibus ſenatus cẽſuit, no
» minatim in lege præſcribi nónne potu

„ erũt? Duæ ſunt obſcuritatis huius cauſ-
„ ſæ Quirites, vna pudoris, ſiquis pudor
„ eſſe poteſt in tam inſigni impudentia:
„ altera ſceleris. Hic Cicero ſophiſma Rulli coarguit, quòd generalem tantùm propoſitionem poſuerit: in qua occultè aſſumptio, complexióque lateret, & furtim recondita eſſet.

AMBIGVITAS.

Ambiguitas in oratione magnopere vitanda eſt, vt in argumentis antea monuimus: ea interdum accidit vitioſa argumenti, cum partibus quæſtionis diſpoſitione, de quo nunc agitur. Duo calamitatis ex hac fraude inſignia exẽpla de duobus regibus commemorantur, Crœſo & Pyrrho. Crœſus Lydiæ rex Apollinẽ de bello aduerſus Cyrũ Perſarum regem cùm conſuleret, oraculo ambiguo falſus eſt.

Crœſus Halim penetrans, magnam peruertet opum vim.

Credidit Crœſus, cùm Halim Cappadociæ fluuium traieciſſet, ſe hoſtium magnam vim peruerſurum: peruertit autem ſuam, ait in diuinatione Cicero. *Libro 2.*

Pyrrhus Epirotarum rex, cùm eundem consuleret Apollinem de bello Tarentino cōtra Romanos, similis ambiguitate responsi delusus est:

Aio te AEacida Romanos vincere posse.

Credidit Romanos se victurū Pyrrhus, victus autem est à Romanis.

CAPTIOSA CONCLVSIO.

Considerādum deinceps erit de tota syllogismi dispositione, quàm constanter partes inter se cohæreant. Sæpe enim non partium falsitas, sed conclusionis inconsequentia refellitur. Cuiusmodi sunt istorum sophismatum:

Quisquis dicit te animal esse, dicit verum:
Quisquis autem te asinum esse dicit, dicit te esse animal:
Quisquis igitur dicit te asinum, dicit verum.

Item illud quod Diogeni obiectum est:

Quod non amisisti, habes:
Cornua non amisisti:
Cornua igitur habes.

Videtur ad leges primi generis simplicis composita prior esse conclusio, cùm tamen árgumentum animal, non generaliter vt doctrina requirit, sed spe

cialiter antecedat maius extremũ quæstionis, & secundi exempli propositio cùm specialiter efferatur, eodem in vitio erit: sin generaliter intelligatur, falsa erit. Cornua enim non amisimus, quæ nũnquam habuimus. Stoicum illud Zenonis consectarium vitiose concluditur: *3. de Natura deorum.*

» *Quod ratione vtitur, id melius est, quàm quod ratione non vtitur:*
» *Nihil autem mundo melius:*
» *Ratione igitur mundus vtitur.*

Itaque meritò à Cotta deridetur:
» Hoc, si placet, iam efficies, vt mundus *3. de Natura deorum.*
» optimè legere librum videatur. Zeno-
» nis enim vestigiis hoc modo rationem
» poteris concludere:

» *Quod literatum est, id est melius, quàm quod non literatum:*
» *Nihil autem mundo est melius:*
» *Literatus igitur est mundus.*

» Isto modo etiam disertus & quidem
» mathematicus, musicus, omni denique
» doctrina eruditus, postremò philosophus
» erit & mundus. Clarius etiam vitium cõclusionis eius intelligetur, siquid ab-

ſurdius concludas hoc modo:

Denarius maior eſt ſenário:
Infinito autem numero nihil eſt maius:
Infinitus ergo numerus eſt denarius.

Tametſi ſatis idonea reprehenſio eſt vitioſæ concluſionis, quòd ad nullũ modũ legitimi ſyllogiſmi conficiatur. Vera tamen concluduntur aliquãdo diſpoſitione fallaci. Vt apud Perſium:

Saty.5. *An quiſquam eſt alius liber, niſi ducere vitam*
Cui libet, vt voluit? licet, vt volo, viuere: nõ ſum
Liberior Bruto?

Sequere diſpoſitionem hanc, errabis aliquando: vt

An quicquã eſt aliud homo, niſi quòd animal eſt?
Equus autem animal eſt:
Equus igitur homo eſt.

Fallax eſt concluſio. Denique nihil ex omnibus negãtibus & ſpecialibus enunciatis in vllo ſimplici ſyllogiſmo, nihil in primo genere ex propoſitione ſpeciali, vel aſſumptione negata, nihil in ſecũdo ex omnibus affirmatis, aut propoſitione ſpeciali, nihil in tertio ex aſſumptione negante, aut generali complexione, nihil item omnino ex modifica-

tis contingentibus vel puris, vel mistis concluditur.

FALLAX CONNEXIO.

Connexis syllogismis quanuis non cōgruentibus ad cōstantiā speciémque doctrinæ, multum tamen vtimur. Vtile est igitur admonere inconstantes eas conclusiones esse. Terentius,

-D. cæterum *In Adelph.*
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc quum non queo, æquo animo fero.

» Cic. Etenim si largitionem factam *Pro Mure.*
» esse confiterer, idque rectè factum esse
» defenderem, facerem improbè etiam, si
» alius legem tulisset: cū verò nihil com-
» missum esse contra legē defendam, quid
» est quod meam defensionem latio legis
» impediat? Ouidius, *2. Trist.*

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit:
Nunc vbi detonuit, strepituq́ exterruit orbem:
Purum discußis aera reddit aquis.
Iure igitur genitórque deûm, rectórque vocatur:
Iure capax mundus nil Ioue maius habet.

» Cæsar apud Sallustiū, Si digna pœ-
» na pro factis eorum reperitur, nouum

„ consilium adprobo: sin magnitudo sce-
„ leris omnium ingenia exuperat, his v-
„ tendum censeo, quę legibus comparata
„ sunt. Quāuis enim falsa nō sint omnia generis huius exēpla, iisdē tamen vestigiis falsum effici, concludique potest: vt

Si arbor equus esset, viueret:
Sed arbor equus non est:
Non igitur arbor viuit.

Propositio assumptioque veræ sunt: cōplexio autem falsa. Proprium autē syllogismi est, certam dispositionē & nunquam fallentem præscribere, vt antecedentibus positis consequentia necessariò concedenda sint. Rarum est vitium connexi ex consequentis assumptione: incidit tamen aliquando. Ouidius,

4. Metam. *Quem si cura deûm tam certa vindicat ira,*
Ipse precor serpens in longam porrigar aluum.
Dixit & vt serpens in longam tenditur aluum.

Ratiocinatio igitur sic habet:

Si dij statuerūt vindicare Cadmum, fiat serpens:
Sed fit serpens:
Ergo dij statuerunt vindicare.

Fallax est ista conclusio. dic enim,

Si arbor equus esset, viueret:
Sed viuit arbor:

Ergo arbor equus est.

Veris partibus antecedentibus falsa complexio efficitur. Quanquam vtroque isto & tollẽdi antecedentis & retinendi consequentis genere vidẽtur cõclusiones firmæ effici, si modò antecedens negetur, consequens affirmetur.

EXEMPLVM REMOTI *antecedentis.*

Si sine pace tua, atque inuito numine Troes *Virgil. Æne. 10.*
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio: sin tot responsa sequuti
Quæ superi, manésq; dabãt, cur nũc tua quisquã
Flectere iussa potest, aut cur noua cõdere fata?

» Cicero, Quod si licet desinere, si te *Pro Mure.* » authore possum, si nulla inertiæ, nulla » superbiæ turpitudo, nulla inhumanita- » tis culpa suscipitur, ego verò libenter » desino: Sin autem inertiam fuga labo- » ris & desidiam, repudiatio supplicũ su- » perbiã, amicorũ neglectio improbita- » tẽ coarguit: nimirum hęc caussa est eius- » modi, quam nec industrius, nec miseri- » cors, nec officiosus deserere posit.

EXEMPLVM RETENTI *consequentis.*

Terentius ex sermone Cliniæ & Cli-

ſionis videatur, ea tamen non tam diſpoſitionis genere, quàm rerum cohærentia & ratione efficitur. Vtilitas autem præcipua retexendi ſyllogiſmi eſt in breuioribus aut longioribus diſputationibus, quæ plerunque obſcuriores ſolent eſſe. Primi generis illa ſunt, cùm ſyllogiſmi partes magis comprehenduntur, quàm diſtinguuntur, vt in
» illo Miloniano principio, Etſi vereor,
» Iudices, ne turpe ſit, pro fortiſsimo vi-
» ro dicere incipientem, timere, mini-
» méque deceat, cùm T. Annius Milo
» magis de reipubl. ſalute, quàm de ſua
» perturbetur, me ad eius cauſſam parem
» animi magnitudinem adferre non poſ-
» ſe. Retexe enim ſententiam hîc incluſam, ſyllogiſmum hunc inuenies:

Pro fortiſsimo viro dicere incipientem, timere turpe eſt:
Cicero pro Milone fortiſsimo viro dicere incipiens timet:
igitur turpe.

Nec vllus ſyllogiſmus ſimplex eſt, qui non poſsit vna cõnexi ſyllogiſmi propoſitione comprehendi: vt,

Si nemo timidus eſt liber:
Et omnis auarus eſt timidus:
Certè nemo auarus eſt liber.

Eodémque modo in cæteris concluſionibus. Longioris autem diſputationis retexẽdæ genus illud ſit: vt cùm in perpetuæ ac longæ orationis partibus multos ſyllogiſmos diſtinxeris, vno ſummã totam complectare omnibus detractis amplificationibus, notatis tamen, ſi cõmodum eſt, capitibus argumentorum. Sic Milonianam Ciceronis orationem in vnum concluſionis modum concluſam perſpicies.

Inſidiatorem ſceleratum licet interficere.
vt populi, iudiciorum, ſenatus, Marij, naturalis & humanæ legis authoritas teſtatur: nec ſenatus, nec Pompeij leges vllæ reclamant.

At P. Clodius inſidiator ſceleratus fuit.

Inſidias ſiquidem parauit vtilitate, odio, improbis moribus, ſpe impunitatis impulſus: quod ipſius & voce & factis intellectum eſt: ſceleratum verò fuiſſe, in deos atque homines facinora eius arguunt.

Clodius igitur iure cæsus est.

Hac dispositione Milonis defensionem Cicero conclusit hoc modo. Cùm verò poetam, cùm oratorem, cũ alium quenuis scriptorem legendum & explicandum sumpseris, totum sic excuties, & in breuem conclusionis alicuius summam comprehendes.

ANALYSIS METHODI.

Eadem etiam analysis in methodo & tota rerum dispositione sequenda est & exercenda. Disputationes omnium generum in oratoribus & poetis, in philosophis ad methodi legem perspiciendæ: Nec laudabiles tantùm, sed etiã vitiosæ: quemadmodum Socrates apud Platonem Lysiæ orationem reprehendit, quòd nihil definiat, nihil partiatur. Qua ex confusione rerũ immensa quędam obscuritas existit. Est autẽ magni erroris non eodem persequi partes ordine, quo proposueris. In quod vitium
„ Cicero pro Deiotaro incidit: Reliqua
„ pars (ait) accusationis duplex fuit: vna,
„ regem semper in speculis fuisse, cùm à
„ te animo esset alieno: altera exercitum

„ eum cõtra te magnum comparasse: de
„ exercitu dicam breuiter vt cætera. Hîc
partem posteriorem priore loco exequi
tur. Eodem modo Virgilius in exemplo partitionis imperfectæ paulò antè posito lapsus est: tertium enim & quartum membrum conturbato ordine tractauit: tertium quippe quarto, & quartũ tertio loco. Confusio hæc ὑστερολογία dicitur à grammaticis, & in Homero frequens notatur, vt iam hoc Homerico tanquam sanè bello & specioso vitio Cicero per iocum in epistola quadam ad Atticũ vtatur: vbi cùm duas res ita
„ proposuisset, Quæris ex me quid accide
„ rit de iudicio quod tam præter opinio-
„ nem omnium factũ sit: & simul vis scire
„ quomodo ego minus, quàm soleã, præ-
„ liatus sim. Cùm inquam duas res ita
„ proposuisset, ait: Respondebo tibi ὕστερον
„ πρότερον ὁμηρικῶς. Tũ priore loco declarat, quod posteriore fuerat ab eo propositum. Videndum etiam diligenter erit vniuersum illud alieni vitium. Tam enim est in vitio qui resistentem aperta, quàm qui sua sponte sequentem oc-

culta via ducit. Minimè verò necesse est hoc loco commemorare, quàm omnes methodi nomen in ore habeant, quámq; vera methodo vtatur ferè nemo. In disciplinis explicandis via vna & simplex est à generibus ad species, ab integris ad partes: quam vix ac ne vix quidem tot annorũ seculis vlla in arte adhuc obseruatam videmus. Quamobrem in analysi vitia hæc cernentur, ne aliena, obscura, ambigua, falsa, inconsequentia sint, quæ dicantur. Sed de Genesi iam tempus est vt pauca dicantur: satis enim multa, supérque de analysi præcepta sunt.

GENESIS.

Genesis, non est inspectio propositi exempli vt analysis, sed effectio noui operis: quę meditatio vnam & eandem viam in scribendo dicẽdóque sequitur. In scribendo verò prima facillimáque via est imitatio: in qua prouidendum diligenter erit, quem imitemur: cuius similes esse velimus. Tũ authoris propositi cùm virtutes omnes inuẽtionis, & dispositionis analyseos lumine per-

efectio

ſpectæ fuerint,quæſtio aliqua conſimilis earum rerum, quæ ab authore illo tractantur, ſtatuatur & explicetur. Sic enim nō ſolùm excitabitur & acuetur, ſed etiam aletur inueniendi diſponendique prudētia. Deinde verò nobiſcum ipſi certabimus, & argumentum liberū ſumemus de quotidianis & popularibus negotiis, & ad communem vitam duntaxat attinentibus: tum cauſſas, effecta, cæteráque argumentorum (quæ licebit) genera è fontibus inuētionis hauriemus. Poſtremò omnes diſpoſitionis modos ſimili diligentia exercebimus: modò hac, modò illa ſpecie concludemus, hanc vel illam methodi viam (ſicuti res poſtulabit) ingrediemur. Quod noſtris monitis nihil amplius indiget: animo, lingua, manu dūtaxat opus eſt.

DE MEMORIA.

Dialecticæ exercitationi ſatiſfactum iam nunc eſſe arbitror. Acceſsio memoriæ (quam diſpoſitioni fecimus) nobis eſt adiungenda, ſuáque exercitatione breuiter ornanda: in qua quia præcepta

nulla noua ſunt, quid aliud requirendũ eſt, quàm vt exemplo res illuſtretur? Sit igitur puer, qui querimoniam Penelopes apud Ouidium de Vlyſsis abſentia poſt euerſam Troiam, memoriæ commendare velit:

Sed mihi quid prodeſt veſtris diſiecta lacertis Epiſt. 1.
Ilios & murus, quod fuit ante ſolum,
Si maneo, qualis Troia durante manebam,
Vírque mihi dempto fine carendus abeſt?
Diruta ſunt aliis: vni mihi Pergama reſtant:
Incola captiuo quæ boue victor arat.
Iam ſeges eſt, vbi Troia fuit: reſecandáque falce,
Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.
Semiſepulta virûm curuis feriuntur aratris
Oſſa, ruinoſas occulit herba domos.
Victor abes: nec ſcire mihi quæ cauſſa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe licet.
Quiſquis ad hæc vertit peregrinã littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit:
Quámque tibi reddat, ſi te modò viderit vſquã,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon antiqui Neleia Neſtoris arua
Miſimus: incerta eſt fama remiſſa Pylo.
Miſimus & Sparten, Sparte quoque neſcia veri
Quas habitas terras, aut vbi lentus abes:
Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi,

Irascor votis, heu leuis, ipsa meis.
Scirem vbi pugnares, & tantùm bella timerem,
Et mea cum multis iuncta querela foret.
Quid timeā ignoro: timeo tamen omnia demens:
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunq; æquor habet, quæcunq; pericula tellus:
Tam longæ caussas suspicor esse moræ.

Hunc totum locum cùm viderit puer primo connexo syllogismo comprehē-sum, partes singulas notabit: earúmque præcipuas exornationes: propositionem igitur aspiciet initio in quatuor primis versibus positam:

Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios, & murus, quod fuit ante solum,
Si maneo, qualis Troia durante manebam,
Virque mihi dempto fine carendus abest?

Deinde sequitur ex dissentaneis absentiæ amplificatio nondum positæ assum ptionis: At tu abes, & quidem nimium diu, quia cæteri redierunt, tu solus abes tam multis post deletam Troiam temporibus: vbi sex sunt versus:

Diruta sunt aliis, vni mihi Pergama restant,
Incola captiuo quæ boue victor arat:
Iam seges est, vbi Troia fuit resecandáque falce,
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

Semisepulta virûm curuis feriuntur aratris
Ossa, ruinosas occulit herba domos.

Duodecimus versus habet assumptionem auctam maiori: nō modò abes, sed sic abes, vt scire nequeā vbi lateas: quod exaggeratur factis Penelopes, interrogo, scribo, mitto in omnes orbis partes, nec quicquam de te audio: decem sunt hîc versus:

Victor abes: nec scire mihi quæ caussa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe licet.
Quisquis ad hæc vertit peregrinā littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit:
Quámque tibi reddat, si te modò viderit vsquā,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon antiqui Neleia Nestoris arua
Misimus: incerta est fama remissa Pylo.
Misimus & Sparten, Sparte quoque nescia veri
Quas habitas terras, aut vbi lentus abes.

Conclusio tandem vicesimoprimo secundóque versu per contrarium significatur: duo tantùm sunt versus:

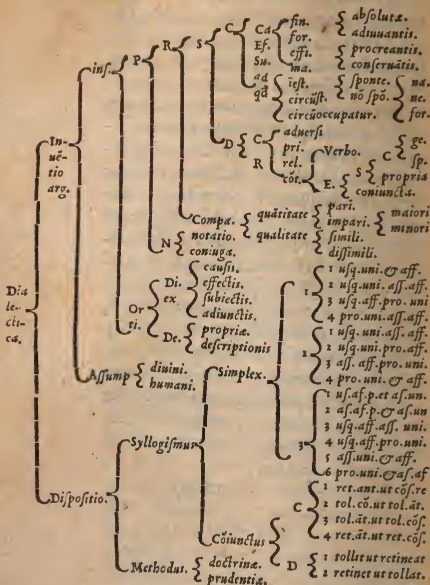
Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi:
Irascor votis, heu leuis, ipsa meis.

Sed & ipsi conclusioni amplificatio accedit ex adiuncto, quod ipsum ex repugnantibus augetur: sex sunt versus:

Scirem vbi pugnares, & tantùm bella timerem:
Et mea cum multis iuncta querela foret:
Quid timeam ignoro: timeo tamen omnia demẽs:
Et patet in curas area lata meas.
Quæcũque æquor habet, quæcũque pericula tellus,
Tam longæ caussas suspicor esse moræ.

Quamobrem cùm hac interpretationis diligentia, puer totam sententiam distinxerit, vel à diligenti præceptore distinctã acceperit: & ex octo & viginti versibus quatuor propositioni, sexdecim assumptioni, octo conclusioni tribuerit, hac syllogismi descriptione non solùm partes, sed partium quoque sententiam sibi repræsentabit. Nam cùm scierit hîc primo loco propositionem, secundo assumptionem, tertio conclusionem esse: sciet itidem ex cogniti syllogismi legibus, quæ vis cuiusque partis esse debeat, quinetiam hac ratione facillimè φαντασίας animo concipiet: per quas imagines rerum absentiũ ita subiiciet animo, vt cernere oculis, ac præsentes habere videatur. Vt in hoc exemplo occurrent antiquæ vrbis ruinæ, agricolæ, ossa, nautæ, mulier sollici-

tè interrogans, tabellarij, bella, naufragia, cædes: In orationibus autem dispu tationibúsque longioribus ediscendis, methodi dispositio similem commoditatem præbebit. Nam tum definitiones distributionésque vniuersas tãquam digitos in manu, tum deductos velut articulos definitiones distributionésque singulares sequemur: omniúmque numerũ tanto facilius habebimus, quanto est methodi ordo syllogismi ordine nescio quomodo familiaris magis, magísque naturalis. Exemplum de nostris institutionibus commodissimum hîc erit, vt dialectica sui ipsius imprimis memoriam confirmet: quæ aliis opem confirmandæ memoriæ polliceatur. Figuretur igitur hîc primis rerum notis artis dialecticæ summa, & vniuersa partitio: quæ (quod dicimus) oculis etiam spectandũm proponat.

Dia le-cti-ca.
In-uẽ-tio arg.
ins.
P
R
S
C
Ca
Ef.
Su.
fin.
for.
effi.
ma.
absolutæ.
adiuuantis.
procreantis.
conseruãtis.
ad qd̃
iest.
circũst.
circũoccupatur.
sponte.
nõ spõ.
na.
ne.
for.
D
C
R
aduersi
pri.
rel.
cõt.
Verbo.
E.
S
C
ge.
sp.
propria
coniuncta.
Compa.
quãtitate
qualitate
pari.
impari.
maiori
minori
simili.
dissimili.
N
notatio.
coniuga.
Or ti.
Di. ex
causis.
effectis.
subiectis.
adiunctis.
De.
propriæ.
descriptionis
Assump
diuini.
humani.
Dispositio.
Syllogismus
Simplex.
1
1 usq.uni.& aff.
2 usq.uni. aff.aff.
3 usq.aff.pro. uni
4 pro.uni.aff.aff.
2
1 usq. uni.aff. aff.
2 usq.uni.pro.aff.
3 aff. aff.pro.uni.
4 pro. uni. & aff.
3
1 us.af.p.et as.un.
2 as.af.p.& as.un
3 usq.aff.aff. uni.
4 usq.aff.pro.uni.
5 aff.uni.& aff.
6 pro.uni.& as.af
Cõiunctus
C
1 ret.ant.ut cõs.re
2 tol.cõ.ut tol.ãt.
3 tol.ãt.ut tol.cõs.
4 ret.ãt.ut ret.cõs.
D
1 tollit ut retineat
2 retinet ut tollat.
Methodus.
doctrinæ.
prudentiæ.

Itaque partitis hoc modo distributísq; rebus, vt verborum quoque contextus facilius ediscatur, qui ab arte auxilij nihil admodum capit: nisi fortè quòd res ordine distributæ sua vocabula secũ rapient: ac, vt Horatius ait, *In Arte.*

Verbáque prouisam rem non inuita sequentur.

Accedat si placet meditatio, vt per partes paulatim memoria ducatur: quinetiam modica voce in meditãdo animus excitetur: vt duplici motu dicendi & audiendi memoria iuuetur, tum certè siqua ratio memoriam posit adiuuare, illa dispositionis admonitio iuuabit: licebítque philosophis & oratoribus (qui locis & imaginibus artem quãdam memoriæ confinxerunt) per nos quidem valere: nihil enim pollicentur, quod nõ vberius multò, faciliúsque teneamus. Aiunt enim ordinem prodesse memoriæ: sed externis & commentitiis eum signis & simulachris instruunt: nos ordinis rebus ipsis insiti doctrinam certissimam, rerúmque verisimas imagines adhibemus. Illi verborum memoriam infinitate formarum conturbant, dum

propter singula verba ad singulas species est respiciendum: nos hanc partem rerum compositione & collocatione (quãtum natura fert) adiuuamus. Quapropter quicquid est, quod ad confirmandam memoriam doctrina possit efficere, id totum dispositionis dialecticæ doctrina præstabit.

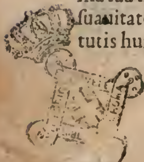
PERORATIO OPERIS.

Quamobrem propositis artis, naturæ conuenientibus institutis, & exercitationis meditatione descripta, habemus adumbratam quandam dialecticæ virtutis imaginem, dignitatem dicere de re tanta nõ audeo. Maior enim quędam huius facultatis vis est, quàm vulgô existimari solet. Hîc imperij amplissimi atque vniuersum terrarum orbem communibus legibus administrãtis simile quiddam mihi videre videor: tametsi enim multæ prouinciæ, variæ regiones, dissimiles prętecturę in illo sint imperio: omnes tamen iisdem legibus gubernantur. Alius in Asia præfectus, alius in Aphrica, in Europa sit alius, & variis insignibus titulísque nominen-

tur Aſiaticus, Aphricanus, Europeus: generales tamen leges omnibus æquabiliter propoſitæ ſunt, quibus reſpublicas ſibi commiſſas & traditas moderentur. Ita cùm ſit vna rationis virtus & natura, qua res omnes explicantur: licet ſubiecta materies, in qua verſatur & exercetur, varias in partes diuerſáſque ſecta ſit, pars alia Mathematis, alia naturis rerum, alia moribus hominum, alia aliis circunclusa: omnes tamen communibus dialecticæ præceptis inueniẽdi, diſponendique continentur ac tractantur. Et licet in diſtinctis diſsimiliũ generum finibus moderandis & conſtituendis varia hominum ingenia occupentur, variíſque idcirco nominibus appellentur, grammatici, rhetores, poetæ, hiſtorici, arithmetici, geometræ, muſici, aſtrologi, phyſici, ethici: lex tamen vna ratióque dialectica tum cogitandi, tum diſponendi popoſita eſt, qua res ſibi ſubiectas interpretentur. Itaque vt communionem illam dialecticæ ad res omnes pertinentem breuiter indicaremus, nulla quidem à phyſicis, mathematicis, aut reliquis maiorum diſcipli-

narum ſtudiis exēpla petiuimus, quod perſuaſum omnibus eſſet apud earū doctores artium, ſummū dialecticæ ſplendorem eſſe: nec eorum tamen exempla ad illuſtrandam dialecticam ſatis eſſe idonea, cùm ſint poſterioris & poſtea perceptæ cognitionis. Verùm è ſimplici prudentię communis vſu (qui cæteris in rebus arte nulla comprehenſis verſatur) omnium dialecticarum laudum teſtimonia ſumpſimus: atque ea quidē quàm maximè potuimus inſignia. Poetas enim & Oratores, id eſt, claros & illuſtres communis illius ſenſus, & humanæ prudentiæ teſtes in ſingulis doctrinæ locis adhibuimus: qui cùm dialecticam non ſolùm in priuatis doctorum hominum ſcholis, verùm etiam in iudiciis, in ſenatu, in concionibus, in theatris, in omnibus denique humanæ vitæ partibus vigentē florentémque demonſtrauerint, tum facilè ſingularem hunc rationis fructū, omnium hominū communem eſſe vindicabunt: popularíque illa ſua non ſolùm ſapientia, verū etiam ſuauitate & elegātia maiores certè virtutis huius amores excitabunt.

FINIS.

PARISIIS,
EXCVDEBAT MATTHAEVS
DAVID 8. CAL. DECEMB.
1550.

A. universa afirmata
E universa negata
I speciale afirmata
O speciale negata